

Fantastic Club

KARINTHY FRIGYES

MOARTEA HIPNOTICĂ

EDITURA ALBATROS

KARINTHY
FRIGYES

MOARTEA HIPNOTICĂ

Fantastic Club

KARINTHY FRIGYES

MOARTEA HIPNOTICĂ

În românește de
COSTACHE ANTON
și
EUGEN HADAI

EDITURA ALBATROS

Ilustraţia copertei:
GH. MARINESCU

KARINTHY FRIGYES
A DELEJES HALÁL
KOZMOSZ KÖNYVEK, BUDAPEST, 1969

DOUĂ CORĂBII

Căpitanul Cristofor și Sinezius, alchimistul, stăteau împreună în port, pe țărmul spaniol al Atlanticului. Se apropia ziua plecării. Căpitanul Cristofor era un om plin de prestigiu: regina îl primise în audiență, vistieria îi încredințase sume uriașe de bani. Om lucid, modern, adept al ideilor noi, era în același timp un spirit întreprinzător, care nu se dădea înapoi de la înfăptuirea celor mai îndrăznețe planuri. Pe Sinezius îl iubea mai mult pentru excentrismul său, dar zîmbea cu indulgență, numindu-l zănatic, ori de cîte ori prietenii aduceau vorba de el. Sinezius avea și el ciracii săi, niște tineri cu părul ciufulit și fața palidă, care îl ascultau cu priviri entuziaste cînd vorbea despre cabalistică sau astrologie. Aceste științe începuseră să-și piardă strălucirea: novatorii pretindeau teorii clare și limpezi din toate punctele de vedere, bătîndu-și joc public și vehement de adepții lui Ptolemeu. Știința devenise dintr-o dată ceva palpabil și foarte simplu, ceva de la care se cereau rezultate, rezultate imediate. Era mai bună o țară nouă, unde aurul pămîntului putea fi smuls azi ieftin și fără risc, decît acel aur de mîine pe care alchimiștii voiau să-l făurească din cărbune și nisip, cînd poziția stelelor avea să fie favorabilă. Cei ce țineau pasul cu moda își dăduseră seama dintr-o dată cît de comodă și măgulitoare era conștiința că Pămîntul e doar o bilă, pe care puteai să mergi fie înainte, fie înapoi, în orice direcție și, ca atare, să o stăpînești. Farfuria întinsă în infinit, povîrnită pe undeva în marea enormă a Cerului

de cristal, se restrînse dintr-o dată și se făcu mică de tot, cît o bilă de fildeș pe care o puteai vîrî în buzunar, iar cîțiva se și gîndiseră serios să procedeze astfel.

În apropierea țărmului se găsea o cîrciumă, din a cărei fereastră se deschidea panorama portului, de unde se zărea, zveltă, corabia căpitanului Cristofor. Aici, lîngă fereastră, Cristofor și Sinezius discutau despre corabie, deoarece se însera, iar a doua zi, în zori, urmau să pornească amîndoi la drum.

Căpitanul i se adresă zeflemitor:

— Deci îți menții pariul, Sinezius! De azi în patru luni vom acosta în Indiile de Vest.

Sinezius privea undeva în depărtarea pe care o socotea infinită. Își ridică încet mîna și împunse zarea cu un gest plin de mister:

— Dar nu spre apus...

— Ba spre apus, tocmai că spre apus. Vom înainta spre apus, mereu spre apus, și deodată vom vedea Soarele răsărindu-ne în față. Vom merge tot înainte și într-o bună zi ne vom trezi că sîntem iarăși acasă. Da, da, Sinezius. E ca și cum ai ieși pe ușa din față, ca să sperii gazda la fereastra din spate. Așa vor ajunge primii să fie ultimii. Eu voi merge mereu înainte, pînă mă voi găsi în spatele dumitale, Sinezius.

— Încolo se întinde marea nesfîrșită, zise Sinezius cu glas scăzut, făcînd o plecăciune în înserare.

— Ba să avem iertare, în partea aceea sînt hindușii, iar mai departe, tot într-acolo, e Europa. Și mai încolo e Spania. Și dacă nu te oprești, dai peste cîrciuma asta în care ne găsim acum. Apoi o să întîlnești iar hindușii și iarăși cîrciuma asta. Și tot așa mereu. Închipuiește-ți, Sinezius, că te-ai plimba într-o cameră cu oglinzi, căreia nu-i afli sfîrșitul pentru că-i prea mică.

— Trebuie să mergi o mie de ani, și atunci vei întîlni oameni înaripați, rosti îndîrjit Sinezius. Privește colo, în zare, Cristofor! Iată, din adîncurile

Cerului de cristal răsare acum Mercur. Acolo sălăşluiesc uriaşii care pun în mişcare sferele. N-auzi o muzică venind din timpuri străvechi, din depărtări neştiute? Eu o aud adesea în fapt de seară.

Şi Sinezius începu să vorbească în şoaptă despre muzica sferelor, despre Cerul de cristal şi despre oamenii înaripaţi. Ştia o mulţime de poveşti fantastice despre uriaşi, despre pitici, despre stelele duble, unde totul e verde şi violet, despre focuri umede prin care mişună salamandre, focuri ce-nvăluie trupul fără să-l ardă. Vorbind, în ochi îi pîlpîia o lumină stranie. Începu să înşire apoi numele unor minerale ce s-ar găsi doar pe Saturn. Susţinea că pe Saturn s-ar putea umbla pe aer, că acolo femeile ar avea trupul dintr-un gaz galben-verzui. Căpitanul Cristofor rîdea de se prăpădea, bătînd cu pumnul în masă.

— Păi, nu-l crezi pe Regiomontanus? întrebă el înfuriat. Pămîntul nu e decît o bilă!

— De unde ar şti spiritul meu cele ce ţi-am spus, dacă n-aş avea dreptate? strigă alchimistul, ridicîndu-şi braţele spre cer, încît mînecile mantalei sale largi îi căzură pe umeri. Spiritul e născut liber!

— Trupul, însă, trăieşte aici, pe Pămînt. Acesta este domeniul nostru.

— Spiritul din trup se trage, căpitane Cristofor. Stelele revarsă muzică, materia degajă forţă; materia se însufleţeşte, începe să cînte şi devine forţă, dacă animalele cu spirit o vor. Trupul s-a născut din Pămînt, spiritul din trup, dar spiritul totuşi se înalţă pînă la ceruri. Priveşte stelele de la orizont; lumina lor îţi pătrunde-n ochi şi acolo, printr-un contact demiurgic, se întîlneşte cu spiritul. Spiritul se naşte din Pămînt — aceasta e *premisa. Abscisa minor:* spiritul se-nalţă la cer; *Abscisa major: ergo* şi Pămîntul ajunge pînă la cer. Punctul de întîlnire cu cerul se află acolo de unde aud muzica oamenilor aeroizi. Dacă aş pricepe această muzică, aş descoperi cu ajutorul ei substanţa şi m-aş transforma în aeroid ca

să pot zbura în aer. Voi reuși cîndva. Voi înțelege cîndva muzica sferelor.

— Astfel de nerozii spuneau și cei care îl aruncaseră în temniță pe marele Regiomontanus. Pămîntul ajunge pînă la cer și este nemișcat, îl apostrofau ei batjocoritor, și l-au întemnițat.

Sinezius întoarse fața înspre amurg și nu răspunse. Căpitanul Cristofor, fire violentă, se înroși de furie și ceru în gura mare să i se răspundă:

— Hai, recunoaște în mod deschis, ai curajul s-o spui pe față că ești de acord, că dai dreptate celor care l-au întemnițat pe marele Regiomontanus!

Sinezius își întoarse alene privirea spre căpitan.

— El ne aruncase pe toți în temniță, rosti întunecat.

— Cine? Regiomontanus? se miră Cristofor.

— El. Și ți-ai dat seama și dumneata că ne pricinuise un mare rău. Cînd l-au silit să-și dea cărțile pe față, el n-a avut curajul să azvîrle în fața judecătorilor josnicul său crez. În spate, rugul își înălța flăcările spre cer. „Las' să se înalțe!“ Fumul rugului ajungea pînă la cer; cuvintele lui — doar pînă la urechile oamenilor. Știa ce făcuse și, cu capul plecat, își recunoștea păcatele în fața aristocraților spiritului. Iar cînd aceia, mărinimoși, l-au lăsat liber, s-a oprit în poarta temniței, în mijlocul mulțimii, și, cu furie, i-a azvîrlit acesteia provocarea: „Și totuși, pămîntul e o *bilă*!“ — „Și totuși, sînteți cu toții niște cerșetori, niște robi întemnițați!“

— L-ai fi lăsat pe marele Regiomontanus să ardă pe rug, sau să putrezească în adîncul temniței! se îngrozi căpitanul Cristofor.

— L-aș fi lăsat. S-ar fi prăpădit în fundul temniței un singur om, dar a fost eliberat, și el v-a întemnițat pe voi toți. L-ați crezut. L-ați crezut că Pămîntul nu-i decît o mică bilă, proiectată în infinitul spațial, pe care mișună furnicile. L-ați crezut că *totul* se reduce la atît, că dincolo de asta nu e nimic. L-ați crezut că de jur împrejur, pretutindeni, sînt ziduri uniforme, plicticoase, iar între aceste zi-

duri, în dosul ușilor zăvorîte, se găsește pîine și apă — prînzul robilor, și atît. Acum ați vrea să înconjurați Pămîntul, să înconjurați zidurile acestea, pentru ca toată lumea să vadă că ne reîntoarcem mereu în cușca robiei noastre, iar printre ziduri, peste tot, se află numai deținuți îmbrăcați în haine vărgate, deopotrivă de nenorociți. Sînteți gata să porniți la drum de aici, și să vă întoarceți tot aici, cu toate că mergeți înainte. Ați lua-o înainte spre albastrul acesta nesfîrșit (Sinezius își întinse brațele spre zare) zicînd că pe acolo ar fi Indiile de Vest, lanuri dincolo de apă și apă dincolo de lanuri, apoi hindușii nenorociți, care stropesc pămîntul cu sudoarea frunții lor. Vă veți duce la polii Pămîntului ca să închideți acolo niște uși grele în calea imaginației mele. Sînteți niște inși rătăcitori, bănuitori, niște cîrcotași, niște aventurieri. Stați aici pe țărmul oceanului și vreți ca acesta să nu fie oceanul la capătul căruia ne așteaptă planetele veșnice, unde viața e veșnică, ci vreți să fie o oglindă ordinară, care ne amăgește cu veșnicia, dar nu-i în stare să reflecte decît uniformele, tristele noastre chipuri pe care se ofilește și încărunțește tinerețea ce ducea dorul depărtărilor. Mergem pe această oglindă și ne ajungem din urmă pe noi înșine... Ne reîntoarcem în Europa... Pornim spre apus și ajungem la răsărit... Și de la răsărit iarăși la apus...

— Dacă-i așa, de ce vii cu mine, Sinezius? întrebă sarcastic căpitanul Cristofor.

— Pentru că nu te cred, Columb. Spre apus e numai apus!... În vecii vecilor apus. Spre apus se găsesc doar apele întinse și spiritul reîncarnat al filozofilor greci. La apus pîlpîie flăcări ademenitoare și se revarsă o muzică necunoscută, pe care o vom înțelege cîndva, peste o mie de ani, cînd se va întoarce cometa, și dacă noi vom fi în stare să ne păstrăm tinerețea pentru a naviga înainte, mereu înainte, timp de o mie de ani, în oceanul în care corabia noastră ar putea alerga șase mii de ani, întîlnind mereu și mereu ceva nou... oameni înari-

paţi... femei cu corp de văpaie... În răsărit sînt pămînturi dogoritoare şi arabi senzuali. La răsărit e capătul lumii. Mergînd spre apus, nu poţi să ajungi la răsărit!

— Ştii ceva, Sinezius, zise căpitanul Cristofor, întinzîndu-i mîna. Să facem prinsoare. Dacă de azi în patru luni, din vîrful catargului nu vei zări cu ochii dumitale ţărmul răsăritean al Indiilor de Vest, îţi dau — ce să-ţi dau? Îţi dau barca cea mare cu vele pe care o luăm cu noi.

— Mă prind, căpitane Cristofor, zise Sinezius. Trecînd pe barca aceea, am să vă părăsesc, am să plec singur spre apus.

Şi se întoarse iarăşi cu faţa spre ocean. Se înserase, se lăsase şi ceaţă. Soarele asfinţea, pierzîndu-se în ceaţă, şi tot acolo, în ceaţă, se pierduse şi linia subţire a orizontului.

Vîntul bătea dinspre insula Palos.

Santa Maria îşi îndreptase cîrma spre apus, vela mijlocie se şi umflase. Seara, pe la şase, în ziua de paisprezece octombrie, căpitanul Cristofor şi Sinezius, alchimistul, sprijiniţi de balustradă, stăteau la prora corăbiei, unde — agăţată de un uriaş braţ încovoiat de fier — atîrna deasupra apei o lanternă cu sticlă verzuie. Păienjenişul de frînghii dintre vele fîlfîia ca prin ceaţă: corabia trosnea din toate încheieturile.

De cîteva săptămîni, căpitanul Cristofor trecea în jurnalul de bord date false, pentru că în inima echipajului se furişase spectrul din ce în ce mai neliniştitor şi galben al fricii. Ce se va întîmpla? De trei luni brăzdau apele cenuşii ale oceanului, spre apus, mereu spre apus, iar în urma pupei teşite apa despicată de corabie îşi recăpăta suprafaţa netedă. Căpitanul promisese bani şi slujbe dacă vor ajunge la ţărmul răsăritean al Asiei. Asta era adevărat, dar cine mai ajunsese acolo înaintea lor? Nimeni. La apus de ţărmurile portugheze se întindeau apele nesfîrşite ale oceanului. Numai aceşti oameni noi sus-

ţineau că pe globul pămîntesc n-ai cum să te rătăcești, pentru că te întorci în locul de unde ai pornit.

Oamenii aceştia pot să spună orice, că Sinezius cu privirile-i sumbre şi cei doi discipoli ai săi, tineri şi palizi, cunosc o altă cabală. Cîrmaciul îi auzise noaptea discutînd în cabina de sub punte. Amestecau nişte prafuri, iar din piuă izbucnise o flacără verzuie, care făcea ca pielea să devină străvezie, lăsînd să se întrevadă scăfîrlia. Tot atunci, în vîrful catargului pîlpîise flacăra sfîntului Elm. Cîrmaciul mai auzise şi discuţia dintre Sinezius şi căpitanul Cristofor; nu pricepuse el prea multe, dar fusese destul ca să-i dispară somnul.

La plecare, căpitanul Cristofor fusese vorbăreţ şi bine dispus, iar Sinezius tăcea posomorît. Acum parcă schimbaseră rolurile. Zîmbind enigmatic, Sinezius, care stătea de zile în şir pe scara de frînghii, îl strigă pe căpitan:

— În zori, peste patru ore, se împlinește sorocul pariului, căpitane Cristofor! Atunci mi-o vei da pe *Nina*, bărcuţa cu pînze. Va fi a mea!

— Mîine în zori, din vîrful catargului, Sinezius, vei zări uscatul, zise Cristofor, cu neclintita-i încredere în sine. Aşa spunea prinsoarea. Dacă nu: barca e a dumitale.

— Nici acum nu-ţi dai seama? strigă Sinezius, cu buzele albite de mînie. Nu-ţi dai seama că ai greșit? Acasă păreau simple și clare cele înfățișate de Regiomontanus și ceilalţi nebuni... Spre apus, mereu spre apus... și iată Asia... Dar de două luni încoace alergăm spre neant... Oho! Cristofor! Ia te uită, n-ai observat cum se schimbă culoarea mării, din verde în azuriu și apoi din albastru în cenuşiu? Ridică-ţi ochii spre tării... Aminteşte-ţi ceea ce ţi-am spus... Nu zăreşti focul acela uscat în care mișună salamandrele?

În vîrful catargului licărea într-adevăr o lumină albăstruie. Columb se cutremură uşor.

— Ești nebun, Sinezius, zise apoi ca să-și dea curaj. Ți-e capul numai la Cerul de cristal.

Sinezius căzu pe gînduri. Apoi, ușor, de parcă și-ar fi vorbit sieși, spuse cum vedea el lucrurile:

— Voi vreți aur, Cristofor, voi nu mă înțelegeți. Eu te cunosc. La curte ești socotit ca un entuziast, un om preocupat de treburile publice, fiindcă ai promis că, navigînd spre apus, vei ajunge în Asia. Eu știu însă ce urmărești: vrei țări noi, aur cît mai mult și titlul de vicerege, glorie, recunoștință, triumf. Iată de ce nu crezi în salamandre, nici în femeile aeroide, nici în muzica sferelor pe care le caut eu; acestea te încîntă și nu faptul că i-ai da crezare lui Regiomontanus, care vrea să îngrădească fantezia. Pe insula Palos mi-ai arătat niște scrisori, în care regele Ioan ți-a promis bani și corăbii și gradul de amiral, după ce va încheia asediul Granadei. Asta vrei dumneata, căpitane, și toată adunătura asta care te urmează. Aur și o țară nouă, cît mai repede și cît mai aproape. Alunecăm doar de două luni pe apă, dar voi vă și neliniștiți . . .

Se aplecă mult spre căpitan.

— Ce-ar fi, îi șopti, dacă timp de un an, doi ani, trei ani, ba chiar mai multă vreme, corabia ar fi purtată de vîntul ce bate spre apus și n-ai vedea nicăieri o bucățică de țărm? . . .

— La jumătatea lui octombrie ajungem în Indiile de Vest sau la vreo insulă nouă! Dumneata ești nebun, Sinezius.

Vîntul prinse cuvîntul din zbor. În fața lor, în depărtări, pe cerul dinspre apus, noaptea răsuna ca un hău pustiu, amețitor. Stelele licăreau departe, teribil de departe.

— Am lucrat sub punte, continuă Sinezius, știi că sînt în căutarea elixirului tinereții, Cristofor . . .

Pentru prima oară Cristofor nu zîmbi la cele auzite. Era noapte și aici, pe întinderea aceasta de ape necunoscută, unde omul nu mai ajunsese vreodată, cuvintele răsunau altfel decît în cîrciumioara aceea spaniolă. Se strîmbă, dar simți că pălește.

— Mi-a lipsit focul miraculos, Cristofor. Dar l-am găsit. Privește-l cum pîlpîie... Astă-noapte am introdus pe furiș sub punte cîteva limbi de foc... Și am simțit cum — reci și dense — îmi pătrund în sînge... Acesta e focul pe care nimeni nu-l cunoaște. Acum sînt sigur de mine, căpitane Cristofor. Încă o oră și vin zorile, iar eu îmi voi lua în primire barca și voi părăsi *Santa Maria.* Pusson Marton Alonsi și Yamez, discipolii mei, mă vor urma. Au fost cu mine în cursul nopții, Cristofor, am văzut împreună salamandra.

Columb rîse forțat.

— Ia spune-mi, Sinezius, cum poți să-ți imaginezi așa ceva? Unde o să vă duceți cu o barcă șubredă? Numai dacă...

— Ieri barca mai era șubredă, șopti Sinezius.

— Dar azi?

— Ești sigur... ești atît de sigur, căpitane Cristofor, că acum, în clipa de față, sub noi se găsește apă, se mai găsește oceanul?...

Căpitanul îl privi stupefiat. Deschise gura, dar nu reuși să scoată o vorbă. Cu o reținută înflăcărare, alchimistul continuă să-i șușotească la ureche:

— Am văzut toți trei salamandra. Era din foc și din aer. Apoi și-a schimbat înfățișarea... Pîlpîia o lumină galben-verzuie, un foc din mijlocul căruia s-a înălțat o femeie. Am privit în urma ei. Avea corpul diafan și plutea pe punte, spre prora, și de aici pe apă... S-a depărtat repede, spre apus. În urma ei alerga o rază de lumină. Noi priveam. Priveam în urma ei. Ajunsese foarte departe... Și se făcuse mică. Aproape cît o stea. Dar vedeam că tot se mai depărtează. Deodată ni s-a părut că urcă, deși raza luminoasă arăta că aleargă mai departe pe apă... Așadar, acolo, în depărtări, apele începuseră să urce... Ne uitam crezînd că o mai vedem, dar acolo, în punctul acela luminos, strălucea acum trandafirul roșu al lui Saturn. Acolo, privește într-acolo!

Îl îmbrînci atît de violent pe căpitan, încît acesta se sperie.

— Privește în partea aceea, spre Saturn! Acolo a dispărut, a dispărut în mai puțin de o jumătate de oră, deși, cum scrie Trismegistos, corabia trebuie să alerge două mii de ani ca să parcurgă distanța asta.

— Ei și, bolborosi căpitanul, care nu prea se simțea în apele lui.

— Două mii de ani! Dar ce contează, dacă descopăr elixirul tinereții? Ce mai contează două mii de ani? Alergăm șase sute de ani pe apă, trăind doar cu elixirul tinereții, cu nimic altceva. După șase sute de ani, apele, nesfîrșitele ape ale oceanului, se rarefiază. Barca noastră începe să urce. O ridică apa care devine solidă. Dedesubt se învolburează cețuri reci și luminoase... Pămîntul... Dar barca noastră plutește acum la douăzeci de mii de metri înălțime. Pînzele se aștern pe aer și plutesc asemeni unui nor. Privită de jos ar putea să pară că e chiar un nor.

Glasul alchimistului vibra acum ca vîntul. Velele se înfiorau sus pe catarg.

— Și apoi plutim mai departe pe apele prefăcute în aer. În jurul nostru se perindă oameni înaripați... Ei obțin fructe din aur și aur din fructe. Încă patru sute de ani și vom ajunge la Cerul de cristal. Înspre apus se găsește doar apusul, Cristofor. Înspre apus se întinde doar oceanul nesfîrșit, care se îmbrățișează cu cerul, cu cerul de unde răsună muzica sferelor. Ești victima unei cumplite erori, Cristofor, iar eroarea acum e evidentă. Credeți că întemnițînd zborul liber al spiritului și demonstrînd că de pe Pămînt nu-i chip să se ajungă la cer lumea va încăpea pe mîinile voastre. Ați luat pîine și apă doar pentru un an, deși ați pornit pe calea infinitului și a veșniciei. Pentru asta trebuie să plătiți din greu, fiindcă nu-i chip să treceți nepedepsiți hotarul împărăției zeilor... Privește, Cristofor, privește! Orizontul a dispărut, Saturn nu se mai află

pe cer. Plutește acolo, sub ape. Nu simți? Corabia nu se mai leagănă... Noi nu mai plutim pe apă. Planăm acum în aerul ușor, fără greutate. Privește pînzele. Sînt ca niște nori... Simți această goană nebună... Auzi? Auzi?... Auzi o muzică? Acolo, acolo unde a dispărut orizontul. E muzica sferelor!...

Căpitanul simțea că i se oprește inima; urechile îi vîjîiau, sîngele îi năvălise în obraji. Din depărtări răsuna incredibil o muzică necunoscută și rece ca gheața.

Spre apus, cerul începea să se lumineze.

Cristofor își înfipsese unghiile în brațul alchimistului fără să-și dea seama. De teamă să nu cadă, se agățase de el ca naufragiatul de ultima scîndură.

Alchimistul se ridică triumfător. Își deschise amîndouă brațele să mai spună ceva, dar înainte de a vorbi, aerul fu spintecat, ca de fulger, de un strigăt:

— Pămînt!

Un timp rămaseră amîndoi nemișcați. Primul își reveni căpitanul Cristofor. Trezit ca dintr-un coșmar, lăsă brațul alchimistului și slobozi un răcnet:

— Pămînt!

Îl îmbrînci apoi pe alchimist și, bucuros, alergă pe punte și de acolo la prora. Spre apus licărea bolnăvicios o lumină gălbuie: o lumină gălbuie și o fîșie cenușie, firavă și subțire ca un fir de păr.

— Privește într-acolo! spuse scuturîndu-l pe alchimist. Privește într-acolo, Sinezius, Indiile de Vest!... Pornind de la apus, am ajuns la răsărit! Am reușit, deci. Știam eu, nebunul de mine! Noaptea m-a amețit... Am avut dreptate!

Rîdea și țopăia ca un copil.

— Ei, Sinezius, privește! Vezi pămîntul? Am cîștigat prinsoarea. E ora patru dimineața!

— Nu-l văd.

— Ce spui? Nu-l vezi?

— Nu-l văd și nici nu vreau să-l văd, spuse acru Sinezius, avînd în glas ceva din trufia aristocratu-

lui scăpătat, a cărui slugă nimerise lozul cel mare. Pariul l-am cîștigat eu. Ne-am înțeles că barca cu pînze va fi a mea, de nu voi vedea în zori pămînt la apus. Dă porunca să se dezlege barca, Cristofor, și trimite după discipolii mei. Pe urmă n-ai decît să pornești spre panglica aceea murdară, cenușie, despre care crezi că-i pămînt. Iar eu, împreună cu ei, voi porni spre apus.

Santa Maria dispăruse la orizont. Sinezius, alchimistul, și cei doi discipoli ai săi, Yamez și Paracelsus, se așezaseră pe o băncuță lîngă cîrma bărcii și se holbau la pînzele întinse. Barca se întoarse cu botul spre nord-vest; la orizont, spre apus, în apele crescînde ale fluxului, apărea și dispărea o fîșie de un alb spălăcit. Era Pămîntul Nou, pe care cu cîteva ore în urmă Columb îl zărise de pe *Santa Maria*.

Sinezius dădu din mîini a lehamite și-i învălui pe tineri cu privirea senină, curată a ochilor săi negri, care fermeca pe oricine.

— Vă pare rău că l-ați părăsit și ați venit cu mine? îi întrebă apoi cu milă.

Discipolii tăceau.

— Nu vă fie teamă, le spuse. Pămîntul Nou descoperit de el nu era demn de noi. Nu puteam admite, nu-i așa, ca dreptatea să fie a lor, a celor ce retează aripile visului. Pămînt și iarăși pămînt. O neghiobie! O să-i zică Lumea Nouă. Eu, în schimb, vă asigur că nu vor găsi nimic nou acolo. Vor găsi aur în pămînt, și oameni, niște roșcovani care le vor semăna totuși. Au să le învețe graiul, și de pe malurile Europei vor porni corăbioare sîrguincioase pentru a pune stăpînire pe bogățiile lumii celei noi. La rîndul lor, pozitiviștii, astronomii și fizicienii germani vor jubila. Iată, teoria s-a transformat în știință! Pămîntul e o bilă dură, iar noi cei care-o populăm sîntem niște viermi, ce ne-am născut ca să ne-nfruptăm din cașcaval, ca apoi să se facă praf tot ce cunoaștem despre om: trupul. N-am nevoie

de Pămînt. Să le rămînă lor. Lor să le rămînă Pămîntul Nou și Pămîntul întreg, sferic și limitat. Eu îi părăsesc. Dau crezare maeștrilor mei, lui Aristotel, acel învățat care a vorbit despre femeile aeroide; evanghelistului Ioan, care a văzut cerul despicîndu-se și mielul cu șapte coarne; îi dau crezare lui Albertus Magnus și lui Hermes Trismegistos, și mai dau crezare Depărtării nemărginite asemenea imaginației a cărei operă este.

Discipolii tăceau.

— Ați uitat? spuse Sinezius cu umilință și aproape rugător. Ați uitat nopțile din Stuttgart? Ați uitat cuptorul verde, în fundul căruia strălucea într-o lumină albastră-verzuie Magisteriul? Nu mă credeți? Nu credeți că vom ajunge pînă la Cerul de cristal?

Se însera. Focul sfîntului Elm licărea iar în vîrful catargelor.

— Iată elixirul, spuse Sinezius, arătîndu-le fiola. Nu-l pizmuiți pe Columb și pe ai lui. Ei se duc să moară în țărîna Pămîntului Nou. Îi așteaptă nisipul pustiu și trecerea monotonă dintre zi și noapte, pînă va veni ultima zi și ultima noapte. Calea noastră e alta. Ea ne va purta pe ocean. Șase luni vom merge și vom bea zilnic din apa înțelepților. Și atunci vom auzi mai limpede muzica aceea, și atunci va răsări soarele pentru ultima oară. N-o să mai apună niciodată și n-o să mai fie înserare, o, Paracelsus! Iar noi ne vom continua drumul pe întinderile văzduhului, tineri, cu trupul nemuritor și cu sufletul aidoma. Timp de șase sute de ani, ne vom continua drumul acesta, o, Yamez, iar peste șase sute de ani se va deschide Învelișul Exterior. Apoi, peste alte șase sute de ani ni se va deschide Cerul de cristal. Acolo vom vorbi cu oamenii înaripați, pentru că vom învăța pînă atunci graiul lor, graiul sferelor, care exprimă prin muzică gînduri profunde, profunde, profunde. Și atunci, Paracelsus și Yamez, dacă o să doriți, ne vom putea întoarce. Peste două mii șase sute de ani vom reveni iarăși pe insula

Palos, iar de acolo vom intra apoi în portul Lisabonei. Acum sîntem în anul o mie patru sute nouăzeci și doi; atunci popoarele Europei vor scrie în calendare anul două mii șase sute nouăzeci. Vom găsi o lume schimbată, Columb și adepții lui vor schimba fața Pămîntului. Se vor găsi savanți care să măsoare suprafața acestei bile, pe care ei o consideră mărginită, și toate calculele mărunte, meschine îi vor justifica. Savanți care să măsoare depărtările și să ia în stăpînire Pămîntul. Timp de o mie de ani, toată lumea le va da dreptate, va da crezare științei „pure" și populare care afirmă numai ceea ce poate să dovedească și acceptă numai ceea ce se poate vedea cu ochii și auzi cu urechea, pentru că timp de peste o mie de ani Ochiul și Urechea vor fi idoli, o, Paracelsus, iar ei se vor închina acestor idoli aidoma perșilor și asirienilor vechi, care credeau în forța pietrelor. Numai noi știm că orice idol e fals, pentru că Esența este insesizabilă. Dar ei vor crede în Știința voluminoasă și palpabilă care lingușește gloata. În cinstea științei, atît în lumea veche, cît și pe Pămîntul Nou vor fi ridicate palate: palate și mașinării. La întoarcerea noastră vom găsi mașinării care se zbenguie prin aer și fac ocolul Pămîntului în zbor, vestind gloria deșartă a acestor savanți șarlatani: minuni mărunte de care sînt în stare acești Cristoși mărunței.

Și atunci, în două mii șase sute nouăzeci, cînd totul va glorifica bătrîna știință, dîndu-i crezare numai ei, și cînd în sosirea noastră vor spera în taină doar cîteva genii necunoscute, noi trei vom apărea deasupra Europei. Vom apărea, și-n urma noastră va izbucni flacăra unei imense bucurii și uimiri. Vom aduce cu noi învățătura cea nouă, care va preface în ruină și pulbere toate cîrpăcelile lor vechi, pentru că atunci greoiul păpușar care a inventat bile și joacă popice cu ele în spațiul nesfîrșit va fi îmbătrînit. Vom aduce vestea: fraților, am descoperit adevărata Lume Nouă, dincolo de valurile albastre!

Columb și oamenii lui vor fi devenit de mult pulbere și cenușă. Pămîntul Nou descoperit de ei va fi bătrîn și zbîrcit. Și va fi semănat de ruine; savanți osteniți vor vesti cu vocea lor răgușită, tot mai pierită, învățătura Ochiului și a Urechii, care a întemnițat imaginația, a uscat creierul și tînărul, înfloritorul trup. Vom aduce vestea: Fraților, la nord-vest, deasupra oceanului, am găsit o cărăruie, îngustă, bărcuța noastră abia s-a strecurat prin ea, dar cărăruia asta iese direct în Spațiu, în țara oamenilor fără trup, cărora le-am spus că există un drum ce coboară pe Pămînt. Ei vin în urma noastră pe aripile fasciculului de lumină, vor sosi în curînd și vom trece și noi în țara lor, unde aurul nu-i galben și tare ca pe Pămîntul Nou descoperit de Columb — acolo aurul e lichid, o adevărată vîlvătaie, din care, sorbind, uitați de vedenia apăsătoare a morții, căci moartea vă părăsește, ca un vis urît de care zîmbești ușurat după trezire. Fraților, Aristotel și Columb v-au tras pe sfoară: și teorema și concluzia erau minciuni sfruntate. Veniți, am descoperit Calea cea Nouă și v-am adus Magisteriul, de care ați rîs secole de-a rîndul, precum am rîs și noi de el cînd se oprise în fața porților, zicînd: *Eppur si muove ...*

Alchimistul se aplecă înainte; tăcuți, discipolii săi se întorseseră cu fața spre apus, unde dispăruse *Santa Maria*. Nu se mai zărea nici măcar vîrful catargului. Discipolii erau copleșiți de o durere nespusă. Alchimistul vorbea:

— Se înserează. Paracelsus, dragul meu, îndreaptă cîrma. Stelele tremură acolo pe cer; Mercur abia a răsărit și se leagănă liniștit pe ape. Simțiți? Ne înălțăm, Oceanul alunecă tot mai ușor și mai fluid sub noi și se umflă pe neobservate. Să-l urmăriți în liniște și cu sufletul înfiorat, pentru că am trecut în împărăția unor ape noi. În liniște și cu sufletul plin de voluptate, să-mi ascultați cuvîntul: pentru că nici n-o să observați, și eu n-am să mă mai adresez vouă prin cuvinte, ci prin sunete, iar

voi o să le înțelegeți ca și cum ar fi cuvinte. Cuvintele dispar tot mai frecvent din vorbirea mea, doar ici-colo mai apare cîte unul, celelalte se estompează, se înalță, se contopesc, reunite într-o unică melodie prelungă; iar din depărtări, din infinit, o nouă, o necunoscută orchestră rece ca de violoncele va acompania această melodie. Aplecați-vă acum peste balustradă și priviți în adînc. Fundul mării începe să se lumineze.

Discipolii se aplecară vrăjiți deasupra oceanului, și-atunci, din depărtările pustii, pustii și adînci, dedesubtul lor, începu să mijească paloarea zorilor. Departe, departe, în adîncuri, sub ape, zăcea într-o pîclă albastră un oraș imens. Pe zidurile sale se zăreau turnulețe și bastioane, ciudate cupole colorate, așa cum le știm de la vechile cetăți sumeriene. Deasupra orașului zburau ființe uriașe, viu colorate: de pe corăbioară păreau ca niște peștișori, dar de fapt erau mari cît casele. Unele aveau forma unui zmeu, altele semănau cu ihtiozaurii ale căror oase sînt păstrate la Universitatea din Halle. La marginea orașului se afla un deal, iar de pe coama dealului se înălța un rug de flăcări verzui: printre flăcări se strecura silueta cu corp de șarpe a unei ființe — aceeași pe care o zăriseră noaptea trecută în cabina de pe *Santa Maria*.

POVESTIRE DESPRE MOARTEA HIPNOTICĂ

La începutul lui februarie, în anul 19..., am fost detașat prin ordin telegrafic la Melbourne, unde, în calitatea mea de conducător al Institutului bacteriologic de pe lîngă Universitatea din Filadelfia, trebuia să adun date și să întocmesc un raport despre o nouă și îngrozitoare molimă care își făcuse apariția în acest oraș și despre care, pînă atunci, circulaseră tot felul de zvonuri îndoielnice. Descrierea acestei boli, mai bine zis a acelui nou mod de a muri — nu se înregistrase nici un singur caz de vindecare — părea cu totul incredibilă.

Îmi amintesc cu precizie că în timpul călătoriei m-am gîndit la Edmund Dale, un fost coleg de școală. Ultima oară aflasem că, după terminarea Teologiei, fusese hirotonisit preot și ceruse să fie numit la Melbourne. O dorință vagă îmi fulgerase prin minte: mă gîndeam că ar fi minunat să-l întîlnesc, ca să nu mă simt atît de singur.

Primele zile petrecute la Melbourne, într-o stare de agitație, m-au făcut să-l dau complet uitării pe fostul meu coleg. De la hotel mă îndreptasem neîntîrziat spre Universitate, unde lucra profesorul X, căruia trebuia să-i predau scrisoarea mea de recomandare. El mi-a relatat apoi detaliile înspăimîntătoare ale molimei. Aceasta apăruse pe neașteptate, în urmă cu vreo lună și jumătate. Prima victimă — un comerciant — nu lăsase să se întrevadă nici un indiciu al pacostei care cuprindea orașul — se prăbușise pe stradă, fără să fi fost suferind, iar la autopsia (făcută de mîntuială) se constatase un atac

de cord. Abia la cercetarea mai atentă a celui de al patrulea sau al cincilea caz se stabilise că nu era vorba de niște cauze speciale, individuale: în inima și în creierul victimelor se găsise aceeași modificare, neștiută pînă atunci — și acest lucru era cel mai surprinzător — asemănătoare cu modificările constatate de medici doar la cazurile de electrocutare. Dealtfel crisparea feței și încleștarea spasmodică a degetelor dădea aceeași imagine tipică, iar profesorul X mă informă că boala, molima fusese denumită popular: „moarte hipnotică“ sau „moarte electrică“. Nimeni nu avea idee care să fie cauza determinantă: un singur lucru părea că se conturează cu certitudine, și anume că, de astă dată, nu era vorba de vreun fenomen contagios — întrucît nici bolnavii, nici cadavrele victimelor nu periclitau pe cei sănătoși, nici măcar indirect, ca purtători de bacili, iar la microscop nu se observaseră decît modificări fizice ale țesuturilor. În punctele cele mai diferite ale orașului, victimele — peste trei sute la număr, dintre care două sute doar în ultimele zile — erau cuprinse pe neașteptate de un rău necunoscut, cădeau, se zvîrcoleau puțin și mureau.

Nu sînt scriitor și de aceea relatez sec, reporterićește ceea ce am văzut și auzit; nu mă încumet să prezint imaginea acelei atmosfere de groază, a panicii obsedante pe care, ca unul ce cunoșteam motivul ei, o citeam tot mai frecvent pe fețele sau în privirea îngrijorată a oamenilor de pe străzi, din piețe sau din acel oraș, cu o viață atît de trepidantă; fiindcă, în ciuda nenorocirii care se abătuse asupra lui, orașul continua să-și trăiască viața. Pe scurt pot spune doar atît, că am avut posibilitatea să văd, încă din prima săptămînă a sosirii mele, cadavrul unui om secerat de „moarte hipnotică“ și, din păcate, chiar moartea hipnotică.

Tocmai mă îndreptam spre hotel, intenționînd să iau cu mine niște seruri — trebuie să mărturisesc că, în sinea mea, atunci mă preocupa încă ideea de

a dovedi că „moartea hipnotică" e determinată de un bacil, de un agent patogen, aidoma oricărei epidemii — socotind, cu maliția și îngîmfarea specifică omului de laborator, drept o fantasmagorie și o naivitate nedemnă de un savant părerea cercurilor medicale de aici; aveam chiar gata pregătite cîteva pagini dintr-un studiu destinat revistei *Bacteriological Weekly*, pe care, dacă le-ar fi citit acești domni, s-ar fi dezumflat binișor.

Cele ce urmează s-au petrecut într-o stație, mai bine zis în tramvaiul cu care călătorisem. Coborîsem și făcusem cîțiva pași, cînd niște țipete înăbușite m-au țintuit locului. Un om zăcea lîngă scara tramvaiului: probabil că atacul îl surprinsese tocmai cînd cobora din tramvai. Corpul i se zbătea în convulsii epileptice, iar fața lui grasă era îngrozitor de crispată. Lumea se adunase imediat, cîțiva se aplecaseră asupra omului și sînt sigur că și auzisem pe cineva rostind din prima clipă: „moartea hipnotică". M-am apropiat în grabă de locul accidentului, unde aproape că m-am lovit de Edmund Dale, care încerca să se îndepărteze, s-o ia la goană spre trotuar. L-am recunoscut.

— Dale! l-am strigat.

Se opri uimit și se uită țintă la mine. Era palid la față și, în afară de asta — paloarea putea să se datoreze scenei de mai înainte — surprinzător de slăbit, de istovit.

— Intenționam să te caut, îi spusei, mă gîndeam să te vizitez. Știi ceva, hai să luăm masa împreună. De fapt, lămurește-mă, ce s-a întîmplat aici?

Dădu enervat din umeri, fără să răspundă, dar cînd încercai să mă apropii de grupul de oameni, mă apucă de braț.

— Mai lasă-l încolo, zise el supărat, cu vocea răgușită, ce vezi la el?

Voiam să-i explic că problema aceea mă interesa ca medic, dar el mă tot strîngea spasmodic de braț

și mă tîra spre bordură. Între timp, cu vocea înăbușită, pe un ton repezit, îmi spuse:

— O fi vreun filistin idiot, sau mai știu eu ce. Mi s-a proțăpit în față, tocmai cînd voiam să cobor. Cred că m-a și îmbrîncit. Acum zace acolo.

— Ce, și tu erai în tramvaiul acesta?

— Da. Scuză-mă, nu te-am văzut.

— Nici eu.

Cîteva minute am mers unul lîngă altul, fără să scoatem o vorbă. Nu știu de ce mă tulburasem: un sentiment straniu pusese stăpînire pe mine.

— Totuși trebuia să-l vedem, rostii eu într-un tîrziu. Se pare că epidemia asta ... căreia pe aici i se zice „moarte hipnotică" ... Știi, tocmai pentru asta mă aflu aici, la Melbourne.

Se opri din mers, întorcîndu-se spre mine, și mă privi lung în ochi. Am deschis gura să zic ceva, dar n-am mai fost în stare să scot o vorbă. Mă cuprinsese o spaimă neștiută, în vîrful degetelor simțeam un fel de furnicătură, o zvîcnire ciudată, iar prin păr, pe creștet, parcă-mi trecuse un suflu rece. Deși privirea lui era profundă și tristă totodată, îndurerată parcă și cordială, în același timp.

— N-ai să-l vezi, nu-i așa? spuse blînd, zîmbind mîhnit. N-ai să-l vezi pentru că te rog *eu*, și pentru că tu n-ai să mi te împotrivești.

Eram incapabil să-i răspund, nervii îmi vibrau într-o încordare mută, plină de spaimă.

Merse un timp cu capul plecat, apoi începu să vorbească obosit, cu o voce monotonă, de parcă și-ar fi vorbit sieși...

— De-acum e totuna... azi sau mîine... și așa plec de aici ... Dacă nu te întîlneam pe tine ... poate îi spuneam altuia ... unui străin ...

Se opri.

— Marius, zise tremurînd, te-am iubit întotdeauna... cel puțin așa știu, așa cred... Și totuși, te rog, pleacă de aici, fugi cît poți mai repede din orașul acesta...

— Şi eu te-am iubit întotdeauna, reuşii să îngaim. Era bizară discuţia asta, acolo, în stradă. El mă privi din nou.

— Eşti sigur de asta?

Bîiguii ceva în loc de răspuns. Mintea mi se încețoșase. Era cît pe-aci să leşin, nu-mi dădeam seama dacă stăteam acolo de cîteva ore sau dacă trecuseră doar cîteva minute. Cu o sforţare teribilă, ca aceea de care e nevoie ca să te smulgi din vis, am spus pe un ton jalnic şi îngrozit:

— Nu... nu... nu vreau să-mi spui...

Era însă prea tîrziu.

— Eu sînt „moartea hipnotică", zise Edmund Dale. Marius, continuă el, am crezut întotdeauna că-mi iubesc semenii, aveam încredere în mine şi în bunătatea mea atunci cînd m-am făcut preot şi am venit aici, în Australia. Cînd s-a petrecut faptul acela cumplit, acolo pe insulă, şi cînd, peste cîteva zile, am înţeles că lucrurile nu stau chiar aşa, că asta devenise acum o însuşire a mea, aşa cum o are cameleonul pe aceea de a-şi schimba culoarea, peştele-torpilă de a-i ataca de la distanţă pe peştii mai mici, i-am mulţumit lui Dumnezeu că mă blagoslovise pe mine cu această putere şi nu pe un altul, care să fi abuzat de ea. Ce ştiu eu ce sînt şi ce sîntem noi toţi, cei care ne credem buni şi iubitori pentru că ni-e groază de sînge şi ni-e silă să vedem suferinţa! Acolo, pe insulă, cînd frica de moarte a declanşat în mine pentru prima dată această capacitate distrugătoare, cînd agresorul care a atentat la viaţa mea s-a prăbuşit, fără ca eu să-l fi atins, atunci mă puteam încă amăgi că totul se datorase instinctului de autoapărare şi că sufletul meu se păstrase pur, forţa teribilă a creierului meu nu se conjugase cu nici o intenţie criminală. Dar cînd comerciantul care trecuse pe lîngă mine pe stradă s-a prăbuşit după vreo sută de paşi şi a murit, eu, cu părul măciucă de spaimă, am recunoscut pe faţa lui

crispată același spasm, aceeași convulsie; o bănuială cumplită m-a cuprins și mi s-au oprit pînă și bătăile inimii: mi-am amintit că atunci cînd trecuse pe lîngă mine îl invidiasem pentru paltonul său frumos și că-mi dorisem să am și eu unul la fel. Voința mea, pe care o crezusem stăpînită și dirijată de judecată și de chibzuință, voința mea ascunsă în adîncurile întunecate, neștiute ale creierului — unde instinctul nostru sigur și imuabil lucrează liber și nestingherit — îl condamnase la moarte pe acest nefericit, pentru că avusese un palton mai frumos decît al meu, iar forța mea blestemată executase sentința. Nu mă întrerupe, nu-mi afla justificări și nu-mi vorbi; oare nu visezi și tu adeseori moartea cunoscuților, a rudelor, a mamei sau a fraților tăi? Te trezești lac de sudoare. Odată treaz, îi compătimești și te bucuri că totul n-a fost decît un vis urît, deși în vis lucrase în tine voința nezăgăzuită, în vis le doriseși moartea și i-ai și ucis! Iar dacă te vei gîndi la întîmplările petrecute în ziua precedentă visului, îți vei da seama că în ziua aceea făptura trimisă pe lumea cealaltă în vis te-a jignit cu ceva: ori s-a uitat strîmb la tine, ori ți-a adresat un cuvînt mai tare, ori presupui că are mai mulți bani decît tine. O, știu dintr-o teribilă experiență că uneori, pentru un fleac care-ți lezează sensibilitatea, ești în stare să dorești moartea oricui — moartea, chiar dacă respectivul este nevinovat, fiindcă în adîncurile noastre sălășluiește o pasăre de pradă, care nimicește, care ucide mai mult decît ar fi în stare să devoreze. Fii atent la ce-ți spun, Marius. Am ucis pînă acum trei sute de oameni, de a căror moarte — dacă n-ar fi intervenit această descoperire — n-aș fi știut niciodată că eu le-am dorit-o. Cea mai mare parte dintre acești trecători îmi erau indiferenți, necunoscuți. Pe unii i-am întîlnit doar o clipă și poate că nu mi-au plăcut mutrele lor, ori pur și simplu nu m-au privit prietenos. Dar

printre ei s-au aflat și mulți prieteni apropiați și mulți alții despre care pînă atunci crezusem că-i iubesc ca pe mine însumi. Ți-l amintești pe cel de azi, care s-a prăbușit lîngă tramvai? A vrut să răpească o clipă din timpul meu luîndu-mi-o înainte la coborîre. L-am ucis, deoarece — fie și numai pentru o clipă — mi s-a așezat în cale.

Priveam buimăcit în jur. Pentru mine va rămîne mereu o taină de nedezlegat cum am ajuns în camera lui. Edmund Dale stătea sprijinit de un scrin, cu mîinile la spate și cu privirea ațintită înainte.

— Și am ucis-o chiar pe fata care mi-a fost dragă, pentru care oricînd mi-aș fi dat viața, fiindcă odată, pe stradă, s-a întors după un ofițer britanic.

Fără să știu cum, mă trezisem pe jos, cu mîinile tremurînde scotocind involuntar prin buzunare. Scosesem din ele, ca prin vis, tot ce aveam la mine.

— Edmund Dale..., bîlbîiam eu cu fruntea brobonată de o sudoare rece, ia-le... uite aici tot ce am... Vrei ceasul meu? Vrei banii?... Ți-i dau...

El făcu o schimă disprețuitoare și ridică din umeri. Distrat, începuse să scotocească printre obiectele scoase din buzunarele mele și ridică doar cîteva file de hîrtie, vrînd să le citească.

— Aha, spuse el, aruncîndu-le, un mic studiu... împotriva medicilor noștri... Dacă va apărea, le va strica nițel reputația... Poate îi va ruina chiar... Ar fi desigur mai bine dacă ai avea curajul să-ți înjunghii colegii pe față... Dar ce să-i faci, legile...

Rîse urît.

— Nu-ți fac nici un rău, dar numai pentru că te disprețuiesc și nu mă interesezi. Ești un nenorocit așa cum sînt și eu. În evul mediu oamenii se omorau mai puțin între ei, fiindcă nobilul cavaler putea să-l ucidă într-o luptă deschisă pe îndrăznețul trecător care cuteza să-i atingă mantia. Fiara

din noi e azi ferecată printr-o sumedenie de legi; dar puterea ei e mai mare şi-şi găseşte astfel mai multe căi lăturalnice.

Minute în şir se plimbă prin cameră, cu mîinile la spate şi cu capul plecat. Mi-am amintit mai tîrziu că în acest răstimp, înfricoşat, ghemuit la podea, îl urmărisem pe furiş, încordat, aidoma unui cotoi aruncat în cuşca lupului. El se opri.

— Nu-ţi fie teamă, Marius, du-te şi vezi-ţi de treburi în linişte. Şi poţi să anunţi că la Melbourne „moartea hipnotică" a încetat, poţi să scrii şi poţi să-ţi faci praf colegii cu cîteva cuvinte usturătoare, după obiceiul vostru. Eu n-am ce să mai caut printre voi. Slavă domnului, mi-am dat seama că forţa mea n-are nici un efect asupra animalelor; ea se revarsă doar asupra oamenilor. Specia umană va dispărea de pe faţa pămîntului pentru că i s-a denaturat instinctul, pentru că sufletul i-a putrezit. Ea va ajunge să se devoreze pe sine în nemăsurata-i lăcomie şi ură. Fiu al celei mai scîrboase specii de vieţuitoare de pe pămînt, eu, care sînt conştient de păcatele acestei specii, mă lepăd cu dezgust de numele şi de tradiţiile acestei familii decăzute şi voi merge să trăiesc în mijlocul fiarelor pure şi nobile, care se sfîrtecă într-o luptă deschisă şi unde cel care ucide îşi pune măcar pielea în joc, împlinindu-şi astfel destinul întru ticăloşie şi moarte — pentru a vieţui printre blîndele flori şi tăcuţii copaci şi surdele ape . . .

După două săptămîni m-am întors în America cu un raport din care rezulta că misterioasa maladie dispăruse fără urmă şi pe neaşteptate, după cum şi apăruse. Publicarea studiului meu a stîrnit senzaţie. De atunci nu m-am mai gîndit la ce mi se întîmplase şi n-am povestit nimănui despre Edmund Dale, iar cînd mi-l aminteam, îl alungam din amintire ca pe o vedenie urîtă. Am aflat acum cîteva zile

că fusese găsit sfîşiat într-o pădure: lîngă el zăcea o fiară dintr-o specie rară pe care le mai întîlneşti numai în grădinile zoologice; se pare că pieriseră într-o încleştare teribilă: capul preotului fusese zdrobit de fălcile uriaşe ale bestiei, iar degetele lui deformate erau încleştate în grumazul fiarei atît de puternic încît cele două trupuri — al omului şi al fiarei — abia au putut fi despărţite.

CHIPUL EULUI

Nu sînt membru al vreunei societăţi ştiinţifice şi nu mă simt stăpîn nici în domeniul fizicii experimentale, în sensul în care specialiştii ar putea recunoaşte în mine un savant: cel ce se încurcă în terminologie nu este un cunoscător în ochii lor. Aceste cîteva cuvinte dezlînate prin care consemnez la repezeală descoperirea mea nu se adresează dealtfel specialiştilor, nici măcar publicului. Aş vrea mai degrabă să notez pentru mine, în vederea unei folosiri ulterioare, rezultatele pe care le deţin de cîteva ore, rezultate care mă tulbură atît de mult încît, în clipa de faţă, cred că nici n-aş fi în stare să dau o descriere coerentă şi clară a descoperirii făcute.

Pe scurt, este vorba de o simplă experienţă optică, ce mi-a reuşit după ani de cercetări, dovedind, în sfîrşit, că presupunerile mele au fost juste. Ce însemnătate practică şi teoretică va avea reuşita mea nu pot să apreciez în clipa de faţă. Am însă certitudinea că în urma acestei experienţe se deschide drum unor fenomene extraordinare, nebănuite. Şi ca să mă adaptez stării mele de spirit, printr-o exprimare cît mai simplă, pot să spun că misterul vieţii a devenit, începînd de azi, mult mai clar.

Dar mai întîi trebuie să dau unele lămuriri.

Mă preocupă de mulţi ani problemele psihofizicii, nu pe bază deductivă sau speculativă, ci la flacăra intuiţiei, dibuind în întuneric peste tot unde simptome inexplicabile şi obscure perturbă ordinea conexională a metodelor folosite de ştiinţele naturii.

Cred în știință. Cred că tot ceea ce-i misterios și obscur ni se prezintă așa din pricina ochilor noștri slabi, că, în realitate, totul e stăpînit de legi simple și de nezdruncinat. Dar, tocmai pentru că sînt convins de evoluția cunoașterii umane, nu cred și nu pot să cred în nici una din metodele sau teoriile științifice care se tîrăsc în urma unei cunoașteri profunde, intrinsece. Orice metodă e ca un opaiț închis sub un clopot de sticlă, ce arde mai strălucitor decît celelalte, dar stă pe loc și luminează doar o suprafață mică. Metoda dă ax gîndirii, o înaripează, dar o astfel de gîndire se-nvîrte în loc și nu progresează. Accept o singură metodă: aceea de a nu crede în nimic și a nu codifica nimic. Creierul, această mașină imperfectă, poate produce doar ceva imperfect și, ca atare, trebuie să căutăm conexiunile nu înlăuntrul nostru, ci în afară, în lumea exterioară, în natura care a creat, care a făurit totul.

În tinerețe suferisem de o puternică astenie și adeseori aveam vedenii. Seara, cum se stingea lumina, în colțul camerei apărea o scăfîrlie albă care, apropiindu-se de mine, creștea nemăsurat de mult. Începeam să țip, să strig după ajutor. Cîteodată simțeam că niște mîini îmi ating obrazul. Mă cuprindea o teamă cumplită, numai cînd îmi aduceam aminte de această scăfîrlie. De aceea, uneori ziua nu îndrăzneam să rămîn singur în casă. Scăfîrlia era mereu aceeași și mie mi se făcea din ce în ce mai groază să mă gîndesc la ea.

Mai tîrziu, după ce m-am mai vindecat, vedeniile s-au rărit. Odată însă, într-o carte de spiritism, am văzut ceva ce s-ar putea numi imaginea unui spirit. Era o fotografie făcută, chipurile, de către unul dintre membrii cercului la strălucirea fulgerului de magneziu. În clipa aceea am simțit că mă furnică ceva pe șira spinării. Era scăfîrlia atît de cunoscută mie, cu contururi albe, difuze, cu trăsături prelungi, șterse. Abia mi-a trecut prin minte acest gînd, și vedenia a reapărut, dar nu ștearsă,

fantomatică. Am văzut o cameră semiobscură, în care şedea o fată palidă, cu ochii închişi, iar în jurul ei se găseau nişte oameni obişnuiţi cu chipuri uimite.

Din clipa aceea, un instinct obscur mi-a spus că anumite simptome pe care le ridiculizăm sau le negăm de atîtea ori sînt într-o strînsă legătură cu simptome cunoscute şi înţelese de mult în conexiunea lor fizică. Începusem, în măsura în care puteam, să mă preocup de teoriile asupra acestor vedenii. Le acceptam dintr-un singur punct de vedere. Anume că ele sînt imagini *reale*, nu visate (oare şi visele noastre sînt realităţi? Tot ce se poate!), că, aidoma peliculei de film, un mecanism ultrafin înregistrează, pe punctul galben al retinei, imaginea reală a ceea ce am văzut cîndva în lumea largă. Şi că, uneori, procesul poate fi reversibil, imaginea ascunsă pe retina ochiului reapare, reflectîndu-şi copia în spaţiul gol, astfel că în faţa noastră, pe placa vidului negru, apare o figură, o imagine. Aceasta e vedenia.

Cred în existenţa materiei din care sîntem făcuţi şi sînt convins că ăsta este singurul adevăr. Dar într-o zi, cînd mă gîndeam la toate acestea, dintr-o dată mi-a trecut prin minte posibilitatea acelei experienţe de care vorbeam mai înainte. Dacă lucrurile se prezintă astfel, îmi ziceam, atunci e sigur că activitatea creierului se desfăşoară pe această bază, gîndirea nefiind altceva decît o reconstituire, o retrăire şi o înlănţuire de imagini care au pătruns şi s-au fixat cîndva în creierul nostru. De aici nu era mult pînă la ideea că imaginile, pentru a lua cunoştinţă de ele, pentru a ni le aminti şi a le retrăi, trebuie să apară în mod obligatoriu pe pata galbenă a retinei. Aşadar, în faţa petei galbene a retinei se desfăşoară o peliculă, cu negativul unor imagini de mult înregistrate, iar fenomenul dă naştere gîndului, imaginaţiei.

Dar cum ne putem convinge că este așa? Dacă privim în ochii noștri sau în ai altcuiva, ochii, asemeni unei oglinzi, nu reflectă decît imaginile pe care le-a privit. De ce? Pentru că în fundul ochiului e beznă, iar bezna transformă suprafața transparentă într-una care reflectă imaginile. E ca și cînd ai privi în obiectivul unui aparat de proiecție. Dacă în dosul lentilei becul nu-i aprins, nu vezi nimic, în afara chipului tău, cu toate că între lentilă și bec există imaginea care urmează să fie proiectată. Dar dacă în dosul lentilei și al imaginii se aprinde becul, lumina proiectează imaginea care se formează pe peretele opus. Tot așa, în ochii noștri, se vede doar imaginea pe care o percepem în *realitate,* dar se mai găsește acolo și o altfel de imagine, imaginea reconstituită: gîndul și imaginația pură, care ar putea fi proiectate în exterior, dacă . . .

Concluzia era atît de simplă! Dacă în spatele cristalinului și al retinei s-ar putea aprinde un bec minuscul, care să lumineze ochiul din *interior,* atunci imaginea *reală* — numită gînd, imaginație — s-ar proiecta în spațiu, lumea ar dispărea din fața noastră, iar în locul ei ar apărea imaginea mărită a ceea ce *gîndim.*

Experiența se reducea acum la o singură problemă: poate fi iluminat ochiul din interior? La început m-am gîndit să rezolv problema printr-o grosolană intervenție anatomică. Să introduc prin cavitatea nazală, în spatele globului ocular, un beculeț electric. Dar studiind zona respectivă, mi-am dat seama că acest lucru este imposibil.

Tot ce a urmat poate fi rezumat în cîteva cuvinte. Ani de zile am crezut că experiența este irealizabilă. Abia cu cîteva luni în urmă am auzit despre efectul secundar al mezotoriului, a cărui lumină penetrantă trece și prin oase. Mi-am procurat cîteva grame din elementul acesta care nici n-avea măcar o denumire, ca apoi, timp de două luni, să nu fac

altceva decît să calculez, din diferite unghiuri, intensitatea şi distanţa necesară ca lumina penetrantă, aplicată pe craniu, să fie focalizată în spaţiul dintre retină şi cristalin.

În noaptea asta am isprăvit pregătirile. Mi-am pus pe cap aparatul — o cască specială cu mezotoriu — şi am făcut întuneric în cameră.

În clipa aceea, pe ecranul din faţa mea a apărut o pată luminoasă, circulară. Mi-am recunoscut îndată pata galbenă a retinei, mărită de o mie de ori. O puternică emoţie a pus stăpînire pe mine. Mi-am amintit că în copilărie am simţit vag că voi descoperi şi eu cîndva nişte fenomene noi, care vor sta la baza unor noi cunoaşteri. Apoi, pe pata rotundă s-a ivit o potecă de pădure, şerpuind printre brazi înalţi, pe care se apropia gînditor un băieţaş blond cu ochi mari, albaştri. Eram eu la vîrsta de zece ani în pădurea de lîngă Máriabesnyő, unde îmi petreceam atunci vacanţa.

Imaginile se succedau: vedeam păduri, cîmpii, munţi, văi, tot felul de încăperi şi oameni de mult uitaţi.

Am încercat să-mi stăpînesc emoţia. Voiam să mă văd *pe mine însumi,* fiinţa mea reală, acel ceva abstract care se cheamă „eu".

Pata galbenă s-a întunecat, şi-n clipa următoare în centrul ei a apărut o figură albă, spălăcită. Un fior rece m-a străbătut: *era* figura aceea atît de cunoscută mie, vedenia de care mi-era groază şi pe care o văzusem şi-n cartea de spiritism. Era chipul acela nălucitor fotografiat la o şedinţă de spiritism.

Mi-am smuls casca de pe cap şi am aprins lumina. Mi-am revenit abia după cîteva ore. Acum stau să notez cît mai repede, dezlînat, aşa cum pot, tot ceea ce am reuşit să aflu. Încă nu-mi dau seama ce semnificaţie are descoperirea mea, ce va putea să însemne vreodată, în ce categorie de fenomene se

va încadra, ce portiță va deschide în fața științei. Rămîne o taină a viitorului, a unui lung șir de experiențe și teorii care abia vor urma. Mie să mi se permită însă ca, dincolo de orice reflexii și interpretări, să simt acea emoție pe care a simțit-o și Volta cînd a luat pulpița de broască, lipsită de viață, și, conectînd-o cu firul metalic cufundat la un capăt în acid clorhidric, a obținut prima convulsie.

MOLECULA VIE

Trebuie să repet aici ceea ce am scris și în articolul intitulat „Chipul eului“, publicat cu prilejul descoperirii mele: nu sînt membru al nici unei Societăţi ştiinţifice, nu sînt nici savant în accepţiunea universitară, care refuză acest titlu celor ce se încurcă în terminologie. Nu am și nu am avut un sistem propriu; în cercetările mele m-am călăuzit după instinct și intuiţie, iar ceea ce am descoperit prin mijloace proprii mi-a apărut întotdeauna ca o revelaţie uimitoare, neașteptată, asemeni pîrîului din pădure care ţîşneşte la rădăcina unui copac în faţa călătorului pribeag. Acum, însă, am motive temeinice să fiu încrezător în forţele mele și să nu mă sinchisesc de alţii care se mulţumesc să caute — poate cu rezultate bune și corecte — eu însă am și găsit, deși, după părerea lor, calea aleasă de mine ar fi greşită. Acum, la numai cîteva ore după cea de a doua descoperire a mea, pot să fiu chiar mîndru. Mi-a folosit amara, chinuitoarea experienţă trăită cu doi ani în urmă, după ce am dat publicităţii, cu febrilitate și oarecum improvizat, prima mea descoperire mai importantă (aceea că ochiul, iluminat din spatele retinei, proiectează, pe un ecran așezat în faţă, imaginea a tot ceea ce gîndim, fie că e vorba de ceva concret sau de ceva abstract). Am aşteptat atunci, tremurînd, o serie lungă de experienţe şi cercetări încununate de succes care trebuiau să urmeze descoperirii mele. Dar, contrar aşteptărilor, nu s-a întîmplat nimic. Am primit doar cîteva scrisori și, de cîteva ori, unii m-au bătut pe

umăr cu un aer de superioritate. În lumea științifică, preocuparea de prim ordin era transplantul țesuturilor, socotit de savanți o problemă de domeniul realului, nu al fantasticului, ca aceea de care mă ocupam eu. Cu mijloacele mele modeste, în micul meu laborator, nu era chip să-mi continui cercetările. Lucrurile au fost deci date uitării, și gata.

Am să relatez acum, în cîteva cuvinte, noua mea descoperire, a cărei semnificație n-o cunosc încă nici eu. Mă voi strădui să fiu obiectiv, să-mi stăpînesc emoția și entuziasmul. Cel interesat n-are decît să asculte, deoarece voi povesti doar faptele nude, fără să le cunosc semnificația.

Mai întîi voi rezuma în cîteva cuvinte datele precedente întîmplării. Eram preocupat de histologie, de chimia organică, dar numai așa, pentru că-mi plăcea mie, folosindu-mă de cîteva instrumente pe care le meșterisem singur și fără cărți. Dealtfel îmi dădusem seama de mai multă vreme că, oricît de bune ar fi, pe un cercetător empiric cum sînt eu cărțile îl zăpăcesc, îl dezorientează, îl îndrumă pe căi greșite sau de-a dreptul îl împiedică. Strategii au scris cărți despre imposibilitatea de a trece Alpii cu o armată, iar comandanții de oști, citind astfel de cărți, și-au dat seama că într-adevăr așa ceva nu era cu putință. Dar Napoleon, care n-a citit nimic, a trecut cu armata lui Alpii și a aflat abia după aceea că Alpii nu pot fi trecuți. Ce aș fi putut eu să aflu de la Haeckel? Că viața e o enigmă de nedescifrat, că cea mai mică unitate la care o putem reduce este celula organică, iar dincolo de asta e negură și beznă în vecii vecilor. Metoda mea însă este metoda lui Descartes: a nu crede în nimic, a te descotorosi de tot ceea ce știi (a ignora orice sugestie), iar atunci cînd vrei să gîndești, ia totul de la capăt, ca și cum ai fi primul care gîndește; *dubito ergo sum.* Omul ori știe, ori gîndește, aceasta este mișcarea contrariilor rațiunii umane; progresul se poate obține avînd ca premisă una din ele. Enciclopedistul

francez Clairaut a întocmit la vîrsta de șaisprezece ani, fără studii prealabile, o algebră, una dintre cele mai clare și mai sintetice opere de acest gen.

Pornisem de la un fenomen general, de care știința se ocupase multă vreme, dar pe care-l prezenta așa cum înfățișează religia misterul Sfintei treimi: este, dar e inexplicabil că există. Ce este de fapt fenomenul acesta care se cheamă ereditate? Orice ființă este o complicată asociație de celule. Celula trăiește, se dezvoltă și se divide în celule asemănătoare: așa o știam. Procesul de reproducere la ființele vii, la animale și la om are loc în fond la fel ca și la generațiile spontanee: cîteva celule ale individului mascul trec la femelă, acolo încep să se dividă, pentru ca, în cele din urmă, să se organizeze într-un tot independent de celule, asemănătoare cu acelea ale părinților.

Din floare rezultă o floare, din cîine un alt cîine, din om tot un om. Cel din urmă element, celula, trebuie să poarte în sine, așadar, toate caracteristicile distinctive ale acestei lumi celulare din care rezultă și în care se transformă. Toate acestea sînt recunoscute de știință, deși pe de altă parte, analizînd celula, știința se străduiește să găsească cel din urmă element al vieții organice, care, în mod necesar, e o materie omogenă a naturii, funcționînd pe baza unui principiu unic. Chimia organică are tot atîta nevoie să presupună unisexualitatea materiei primare ca și cea anorganică: unitatea lumii, remarcată din afară, poate fi în interior numai în acest fel concepută.

Dar să mergem mai departe. Nu e suficient că ereditatea la diferite specii, ca experiment, sfidează toate încercările de a presupune unisexualitatea celulelor: transmiterea caracterelor în cadrul aceleiași specii transformă definitiv într-un paradox confuz această teorie. Dintr-un spermatozoid și un ovul nu numai că va rezulta, în mod cert, un alt om, dar va rezulta într-un mod de netăgăduit un anume om,

unic în felul său, prezentînd similitudini cu cel din corpul căruia s-a desprins celula respectivă. Că mă asemăn la înfăţişare cu maică-mea, cu taică-meu, mai treacă-meargă, dar de aci şi pînă la a le moşteni mişcările, firea sau vocea este un lucru mult mai complex şi mai profund. Cînd avea vreo zece ani, taică-meu a căzut din scrînciob, spărgîndu-şi capul; pe frunte i-a rămas o cicatrice adîncă. Ei bine, exact în acelaşi loc port şi eu o cicatrice pe frunte.

Ce legătură au toate acestea cu generaţiile spontanee? Celula doar nu poate să fie aceeaşi cu cea pornită în urmă cu o sută de mii de ani din apele Eufratului.

Simţeam că, pe undeva, teoria e greşită. Găsisem sursa greşelii citindu-l pe Bergson (ştiinţele naturii trebuie studiate prin intermediul filozofilor, iar filozofia prin acela al ştiinţelor naturii), şi anume acolo unde vorbeşte despre acea lege aparte, specifică vieţii, care nu poate fi dedusă din legile mecanicii, aşa cum se crezuse pînă atunci. Este evident, mă gîndeam, că şi de astă dată în procesul de cercetare a materiei primare organice gînditorii fuseseră derutaţi de asemănarea mecanică: luaseră asemănarea drept identitate, vrînd să descompună cu orice preţ ultimul element organic — celula — în molecule anorganice. Pînă la un anumit grad descompunerea le reuşise: obţinuseră carbon şi altele, dar mai rămăsese ceva, acea rădăcină organică care-i esenţa întregului.

Descoperind izvorul unei greşeli, este limpede că s-a descoperit şi greşeala comisă. Desigur, legile vieţii organice sînt fundamental deosebite de legile existenţei anorganice — lumea s-a născut pe baza a două principii fundamentale: trebuie deci să renunţăm la comoda teorie a monismului. De vreme ce pînă la cel mai infim element al ei materia anorganică tot anorganică rămîne, tot aşa şi cea mai mică particulă de materie organică este tot organică.

Fiind de acord cu toate acestea, mi-am pus la un moment dat întrebarea: oare constatarea că molecula materiei anorganice prezintă similitudini prin toate caracteristicile sale cu întregul nu s-ar potrivi şi moleculei organice? Dacă da, înseamnă că partea cea mai infimă a celei mai infime celule este o vietate, şi anume ...

Ajuns aici, zăpăceala unei uimitoare presimţiri m-a oprit din speculaţii. Ceea ce voi arăta în continuare nu mai are nici o legătură cu tot ce ar putea ţine de teorie. Voi înfăţişa pur şi simplu ce am văzut. Totul este atît de evident, încît ceea ce urmează încetează să fie teorie şi este explicaţie.

În acea vreme, cu ajutorul instrumentelor modestului meu laborator, făceam cercetări în domeniul opticii. Dispuneam de un microscop foarte fin pe care mi-l construisem singur, un instrument excelent, sub lentilele căruia îşi trădau prezenţa corpusculi extrem de mici, invizibili la microscoapele cele mai perfecţionate. Făcusem din sîngele meu un preparat foarte interesant — ar fi prea complicat să-l descriu (nu sînt sigur, dar bănuiesc că înaintea mea nu s-a mai încercat realizarea unui astfel de preparat), e suficient să spun că preparatul, pus la microscop, mi-a dat un rezultat cu totul neobişnuit; astfel, o singură globulă roşie era mărită atît de mult, încît apărea divizată în trei sute de unităţi aparte. Pe lamela înclinată, acolo unde un microscop oarecare arată o singură globulă, apăruseră trei sute de puncte strălucitoare.

Încă de pe atunci bănuiam că cele trei sute de puncte strălucitoare erau ceea ce căutam: trei sute de molecule organice. Curiozitatea nu-mi dădea pace. Voiam să ştiu cum arătau aceste molecule în realitate? (Pentru că microscopul meu nu indica nici dimensiunile, nici forma particulelor sesizate. El le trăda prezenţa doar prin acele sclipiri uniforme, amorfe.)

Pe scurt, iată ce a urmat. Timp de cinci luni mi-am continuat experienţele, apropiindu-mă pas cu pas de ţintă. Ieri, în sfîrşit, mi-a reuşit ceea ce aproape că nu îndrăzneam să cred. Cum şi în ce mod, voi povesti altă dată. Pot să precizez doar că izbutisem să pun la punct un instrument, mai precis să obţin o asemenea reglare a lui, încît să permită proiectarea formei reale a particulelor ultramicroscopice pe lamela microscopului obişnuit. Cînd la lumina gazului fulminant, mai intensă decît lumina soarelui, mi-a reuşit pentru prima oară această reglare, în aparat aveam un preparat din cristale de cuarţ. În obiectivul microscopului apăruseră nenumărate cristale avînd toate forma bucăţii de cuarţ din care obţinusem preparatul pentru lamela transparentă. Pe mine însă nu asta mă interesa. M-am uitat la ceas. Era cinci şi un sfert. Simţeam că inima îmi bate puternic. M-am înţepat la un deget, am întins o picătură din sîngele proaspăt pe o lamelă şi am introdus-o sub obiectiv.

Reglînd aparatul, am declanşat din nou lumina gazului fulminant şi m-am aplecat asupra lentilei. Am scos un strigăt — şi-apoi, degeaba, oricît aş încerca, nu sînt în stare să descriu totul amănunţit, îmi tremură mîna, pentru că ceea ce mi-a fost dat să văd era atît de fantastic, încît depăşea cu mult cea mai îndrăzneaţă imaginaţie. Mi se părea că am halucinaţii.

Pe lamelă alergau sute şi sute de fiinţe mici, sute şi sute de omuleţi minusculi, sute şi sute de oameni perfect identici, cu cap, cu mîini şi cu picioare, în pielea goală, şi fiecare dintre ei eram eu, pînă la cea mai neînsemnată trăsătură, cu sprîncenele încruntate, cu o mină serioasă, aşa cum eram probabil şi cînd stăteam aplecat asupra microscopului.

Omuleţii au mai alergat un timp, apoi, încet, unul cîte unul, s-au oprit şi au înţepenit în aceeaşi poziţie: sîngele de pe lamelă se coagulase. Mîna mi-a

alunecat de pe întrerupător, am stins lumina și am început să mă frec la ochi.

Atît am văzut, atît știu. Acum sînt cuprins de neliniște și zăpăceală. Nu sînt în stare să mă mai gîndesc la altceva. Presupunerea mea a fost, așadar, justă. Cine s-ar fi gîndit că ar putea să se confirme pînă într-atît? Și cine ar putea să-și dea seama de consecințele ce decurg de aici? Un lucru e sigur: problema eredității mi se pare acum mult mai clară. Dacă cea mai infimă parte din corpul meu e un corp identic, un om identic cu mine, cu aceleași trăsături ale feței, cu același creier, e firesc ca un număr din moleculele corpului ajunse în trupul străin, matern, să înceapă înmulțirea și să determine formarea unei structuri asemănătoare eului meu, alcătuind în totalitatea lor, în fiul meu, Eul cel mare asemănător mie. Așa se poate explica transmiterea pe cale ereditară nu numai a caracterelor fizice, ci și a celor spirituale, dezvoltarea individului fiind de fapt dobîndirea treptată a ceea ce fiecare din eul acesta mărunt a adus cu sine din trecut. Ar trebui să mă mai gîndesc măcar o oră, două. Am impresia că ar urma niște explicații extrem de simple, dar uimitoare...

Sînt însă obosit, las totul pe mîine. Ziua de azi e bine să o însemn totuși: 1 aprilie, 1915.

ASCENSORUL URCĂ MAI SUS

I

În fața laboratorului era o terasă unde ieşeau seara profesorul și tînăra sa soție. Femeia se așezase jos și-și lăsase capul pe genunchii lui. Deasupra se deslușea un cer imens, fără Lună, presărat cu puzderie de stele. Jos, se vedea pînă departe cîmpia în pantă lină spre care cobora, tăcută și încremenită, aleea cu plopi. Tînărul profesor se purta cam ciudat, de parcă ar fi băut ceva, vorbea mult, se entuziasma de orice și era neobișnuit de drăgăstos. Vorbea mai ales despre bătrînul său profesor, savant renumit, cu care-și petrecuse toată după-amiaza și care — de obicei tăcut și prudent — îi spusese lucruri foarte măgulitoare, mai mult chiar, îi încredințase pentru cîteva zile acea bucățică de radiu, pe care o avea la el, în buzunarul vestei, închisă într-un tub greu.

Tînărul profesor era mîndru. Scoase tubul din buzunar și-l ținu în mînă.

— Îl vezi?

Cam pe direcția axei acelui tub lunguieț licărea un punct luminos, pal-albăstrui. Era emanația minusculei bucăți de radiu ferecate între pereții groși. Teribila lui energie luminoasă străbătea placa de oțel, groasă de un deget.

Femeia privea, se minuna și nu vroia să creadă. Dar pe profesor îl încălzeau propriile-i cuvinte, jongla cu cifre uluitoare, vrînd s-o fascineze.

— ... Treizeci de mii de calorii... Știi cît reprezintă asta?... Din minusculul element sînt eliberate milioane și milioane de particule pe secundă... Și ce lucruri extraordinare spunea bătrînul!... Îți

dai seama că forţa de respingere a acestor particule, dacă aş exprima-o sub forma atracţiei, ar fi atît de puternică încît o asemenea bucăţică de metal ar fi în stare să mă poarte aşa cum sînt tocmai la şase sute de milioane de kilometri. Bineînţeles, dacă la această distanţă ar exista o masă corespunzătoare de radiu care să atragă bucăţica asta ruptă din ea...

— Şase sute de milioane... spuse femeia cu respiraţia tăiată. Cît înseamnă asta?

Profesorul scrută cerul, căutînd un argument.

— Vezi punctul acela roşiatic? E Saturn. Dacă-ţi mai aminteşti, ţi-am arătat la telescop inelul lui. Ei bine, analiza spectrală a arătat că materia semifluidă a planetei Saturn conţine foarte mult radiu... Să presupunem că acest element misterios, necunoscut, care se găseşte atît de greu pe Pămînt,... această materie afurisită, care ne-a întors pe dos chimia înjghebată cu atîta trudă, silindu-ne să reformulăm toate teoriile...

Tăcu brusc şi rămase pe gînduri. Mai apoi, cînd reluă firul întrerupt, avea o voce stranie. Privea undeva în faţă, cu ochii larg deschişi. După uşoara încruntare, se vedea clar că ideea pe care încerca s-o dezvolte, atunci, în clipa aceea, îi venise în minte.

— ...De ce nu?... Sigur, e o bucată smulsă dintr-o altă lume... O lume îndepărtată, unde gravitaţia e de altă natură... Şi-acum eu ţin în buzunar un fragment dintr-un meteorit, poate din Saturn. Un meteorit care o fi rătăcit mult ca să ajungă aici, pe Pămînt... Şi-acum ne răstoarnă toate legile terestre... Pentru că nu se cunosc încă forţe care se atrag sau se resping, atît de puternice. Da, da... O bucăţică ruptă din Saturn... Ar fi înspăimîntător dacă forţa de respingere cu care planeta a trimis spre noi acest firicel de praf s-ar transforma pentru o clipă în forţă de atracţie...

— Ar putea fi posibil? întrebă femeia.

Profesorul se gîndi o clipă, apoi spuse clipind:
— De ce nu?... Aici, pe Pămînt, dispunem de mii de exemple asemănătoare. Forța de respingere a atomilor oricărui gaz care ajunge în stare lichidă se transformă în forță de atracție. Iar pentru asta este nevoie doar de schimbarea temperaturii... Închipuie-ți că pe Saturn s-ar schimba pentru o clipă temperatura. Radiul ar zbura cu o viteză amețitoare înapoi, la locul de baștină, antrenînd cu sine tot ce-l înconjoară...
— Tot ce-l înconjoară?
Profesorul privea încordat printre gene. Simțea cum îl impresoară niște idei bizare. Spuse:
— Da, cu tot ce-l înconjoară. Așa cred, sau cine știe?... În ultimii zece ani s-au clătinat aproape toate teoriile. Materia și forța sînt cam același lucru. Odată, îmi aduc aminte, mă plimbam și mi-a venit brusc ideea că de fapt limita materiei e forța. Particula cea mai mică a materiei nu mai e materie, ci forță... Forță, vitalitate, spirit dacă vrei... Spiritul e emanația creierului. Iar radiul... care se transformă chiar aici, pe Pămînt, în forță în fața noastră... e unicul, uluitorul... necunoscutul... Spiritul emană din creier... Înțelegi?... Spiritul este singurul care ia ființă aidoma energiei radiului... iar radiul e singura materie care emană forță, așa cum creierul emană eul nostru abstract, adică spiritul... Radiul, da... Și spiritul... Inteligența radioactivă... Adică dacă tot ce a fost odată forță de respingere redevine forță de atracție și tot radiul s-ar întoarce în zbor la locul de unde s-a desprins cîndva, întreaga rațiune s-ar elibera. Adică tot ce-i spirit ar porni, ar zbura odată cu radiul...
Cuvintele lipsite de legătură între ele aveau ceva rapsodic, ceva incendiar. Erau aidoma flăcărilor ce țîșnesc pe fereastra unei case cuprinse de incendiu. Femeia își privea bărbatul neliniștită.
— Fii cuminte, îi spuse, prinzîndu-l de braț.

Tînărul profesor se cutremură și, pentru o clipă, o privi fără să o vadă. Deodată începu să rîdă în hohote.

— Ce gogomănie! Ei da, sistemul, sistemul, despre asta vorbea bătrînul azi după-amiază. Bunul şi bătrînul Kant formulase viitorul oricărei metafizici posibile... Dar asta nu se afla printre formulările lui. Avea dreptate. Ce stupiditate, ce copilărie!

Își frecă ușor fruntea, apoi zîmbi și strînse drăgăstos la piept trupul cald al femeii. Îi șoptea în neştire cu vocea lui plăcută:

— Atracţie... respingere... Ce vorbe idioate... Să existe oare vreo forţă de atracţie care să mă poată smulge de aici dacă tu nu vrei? Să existe vreo atracţie mai puternică decît aceasta?

Și-o strînse la pieptul lui. Femeia se ghemui lîngă el ca o pisicuţă.

— Îţi aduci aminte? îi șopti. Cînd ne-am logodit... eram la Füzes... Îmi spuneai că inelul lui Saturn mi s-ar potrivi pe deget...

Bărbatul rîdea cu poftă, de parcă l-ar fi gîdilat cineva.

— Oho! Saturnulețul! Asta da!

Rîdea cu privirea spre cer și trimitea bezele stelelor. În clipa aceea le vedea ca la vîrsta de șase ani, cînd bunica, în seara de Crăciun, în fața ferestrei, îi spunea că stelele sînt niște lumînări mici pe care le aprinde Moș Crăciun pe bradul din cer. Şi adormi aşa în braţele soţiei.

II

La ora unsprezece înainte de masă soarele dogorea, tramvaiele zăngăneau, vînzătorii de ziare strigau, în birouri scîrţîiau peniţele, prin hale se zăreau tot felul de legume și măcelari cu halate pătate de

sînge. Tînărul profesor rămase o clipă pe gînduri, apoi alese un drum mai scurt. Trecu printr-un pasaj și se văzu la universitate. Se grăbea. La douăsprezece avea întîlnire cu bătrînul savant ca să-i restituie tubul cu radiu. După-amiază urmau să aibă loc niște experiențe. Dimineață se trezise puțin cam amețit, contururile caselor unduiau într-un fel curios. Mai tîrziu, ținea minte, mormăise pentru sine „anemia", sau așa ceva, deoarece avusese amețeli, ba chiar și bătăi de inimă. Își adusese aminte de asta cînd urcase în lift; pentru o clipă remarcase și fața omului de serviciu. Acesta trîntise în urma lui ușa de sticlă. Omul de serviciu era ultimul ins pe care-l văzuse. Pe la etajul al doilea îl cuprinse spaima. Simțea ceva ce aducea a asfixiere. Grilajul etajului doi se strîmbase, iar liftul începuse să planeze ca un „balon captiv" căruia i s-a tăiat frînghia. „Ce-i asta? își spuse speriat. Doar nu s-o fi întîmplat ceva?" Dar liftul continua să urce, deci nu se defectase. „Acuși ajungem la etajul patru, se mai gîndi, și ne oprim."

„Ce-i asta? mai zise pentru ultima oară, încercînd chiar să rîdă, să alunge o presimțire. Ce-i asta? Urcăm mai sus?"

Începu să fie atent la ceea ce se întîmpla și să numere în gînd. Încă nu avea curajul să privească în jos. Pe chip îi apăru un zîmbet schimonosit și-l cuprinse un fel de resemnare. „Bine. Să văd ce-o să se întîmple." Pînă la urmă groaza puse stăpînire pe el și se hotărî să nu se mai gîndească la nimic. Măcar pînă se va opri.

Dar totul dură mult, neînchipuit de mult, iar el nu mai avea putere să reziste. I se păru că ore lungi, lungi de tot nu avusese curajul să mai gîndească. Mintea îi amorțise. Se chinui să-și întindă puțin brațele. Auzea un fel de huruit surd, monoton. De fapt, își dădu seama că-l auzea de mult, prelung, așa cum huruie trenul pe șine. Își adună greu gîn-

durile ca să-şi aducă aminte ce se întîmplase, şi-acum privea în jur.

În întunericul care-l înconjura rece, încercă cu o vagă melancolie să se orienteze. Se uită spre cerul înstelat. Era în stare să recunoască unele regiuni. Aceea de colo e formaţia Alcione, dincoace-i Carul mic, pe care-l ştie încă din copilărie. Dar se găsea oare dedesubtul sau deasupra lor? Nu-şi dădea seama. În depărtări mijea palid și pustiu un disc uriaş. Era brăzdat de umbre. Şi deodată deslușí conturul Americii. Da, îl văzu cît se poate de clar. Îi recunoscu linia suplă, numai că era puţin mai înclinată de cum o ştia de pe hărţi. Ar fi vrut să urle, să-şi manifeste zgomotos bucuria. Îl cuprinse o dorinţă năprasnică de a împărtăşi cuiva această teribilă desfătare.

Deci totuşi, deci totuşi! Bucuria îl speria, îl înspăimînta, era incredibilă. Deci totuşi, deci aşa era, putea fi văzut de el, de oricine! Sau numai de el? Îşi aminti de Madách[1], şi-n suflet îi reînviară cu o vie intensitate amintiri uitate, de pe cînd era de şaisprezece ani. O, da, ştiuse asta, simţise de-a lungul întregii sale vieţi că imaginea neghioabă, înfricoşătoare a morţii îi era sugerată de trupul neputincios şi-i venea să rîdă că se lăsase prostit, că uneori, pentru o clipă, crezuse şi el în moarte.

Dar asta nu dură mult. Dintr-o dată îl cuprinse o durere cumplită, vecină cu nebunia, un ghemotoc confuz, încîlcit, surd şi insuportabil în care se cufundă şi pieri.

Şi-acum nu mai ştia cît timp trecuse: secole sau milenii? Asta bănuia numai. Bănuia, ca la trezire, cînd — deşi ai zăcut mult într-o stare de inconştienţă — simţi vag cam cîtă vreme putea să treacă în acel somn ce ţi s-a lăsat pe ochi.

---

[1] Madách Imre — scriitor maghiar, autorul poemului „Tragedia omului", transpus în româneşte de Octavian Goga. (n.r.).

Se întoarse spre orizont, şi cînd deasupra oceanului roşiatic de ceaţă apăru din nou acea stea minusculă şi strălucitoare despre care ştia că era Soarele, îi trecu prin minte pentru prima oară că ar trebui să afle cît timp a trecut. Se adînci în calcule. Ca să ajungă pînă aici trecuseră vreo patru sute de ani. Se întoarse cu gîndul înapoi, în timp, şi singurul punct de sprijin era omul de serviciu care îi trîntise uşa. Dar era la o distanţă atît de mare cum e distanța la care îşi imaginase cîndva unele întîmplări din istorie. Era ca şi cum s-ar fi gîndit la Henric al VIII-lea, sau la Maria Stuart. Simţise odată ceva asemănător la Londra, în faţa Turnului, sau la Madrid, în mijlocul curţii leilor. Aerul acela vechi, cu miros de mucegai, îl simţise şi în pivniţele Bastiliei, unde îl însoţise un ghid care la ieşire trîntise la fel uşa în urma lui.

În jur plutea continuu o ceaţă vîscoasă. Şi prin această ceaţă se întindeau, se dilatau sau se strîngeau nişte figuri difuze. Ar fi vrut să le observe mai de aproape, dar gîndul îl obosi. Ştia că nu merită. Tot aşa renunţă şi la speranța de a face cîndva o incursiune mai mare în pîcla aceea deasă, semiobscură, ca să poată ajunge undeva, la un ţărm solid. Se gîndi la imensitatea sferei pe care fusese aruncat, unde putea să meargă ani de zile prin mîlul şi norii negri şi lipicioşi ce se tîrau greoi, fără să poată parcurge nici a suta milioana parte din circumferinţa ei. Forţa care îl azvîrlise încoace încetase. Nu mai era în stare să zboare, să se îndepărteze. Şi nici nu va mai fi vreodată!

Cînd ajunse să priceapă acest lucru, nu se mai mişcă deloc, ori foarte puţin. Văzu de mii şi mii de ori sfera măruntă a Soarelui cum răsare şi apune şi iar răsare şi iar apune. Stătea trîndav, în vîrful unei coloane de vapori, privea meditativ cerul negru, pîntecos, stelele şi inelul triplu, roşu ca para focului, de deasupra capului său. Dedesubt se în-

volbura dușmănoasă materia, acest amestec plicticos, această masă călduță, mătăhăloasă, care se prăbușise atît de departe de unda fierbinte a Soarelui și care, răcindu-se, nu mai fusese în stare să se adune, iar acum evolua în spațiu ca o imensă bășică, inertă, amorfă. O masă nesfîrșită de mîl, din care nu mai avea cum să iasă.

La început ar fi vrut să știe dacă sînt în jur ființe vii ori măcar urme de vegetație. Dar abandonă această idee. În pîcla umedă, difuză se mișcau uneori niște figuri, care însă niciodată nu-și păstrau forma. Se descurajă, deveni indiferent, apatic. Trecură secole pînă să priceapă că de pe Pămînt nu ajunsese nimeni aici, că era singur, singur și n-avea cui să-i spună că-i singur. Se adresa din cînd în cînd Luminii, sau Căldurii, dar ele nu-l înțelegeau cînd le spunea că spiritul poate să fie uneori singur, și asta pentru că el nu știa să explice, pentru că el însuși avea o senzație vagă, abia perceptibilă, că e copil, o senzație străveche care îi apărea ca o fulgerare de-o clipă, ca o amintire de la vîrsta de doi ani. Le vorbise și despre Pămînt și ele știau unde se află Pămîntul, dar cînd le spusese că el e de acolo, îl întrebaseră mirate cum se putea ca spiritul să fie de undeva? La asta, el însuși căzuse pe gînduri și rămăsese consternat. Apoi le părăsise.

Da! Pămîntul! Uneori, cu un efort dureros, încerca să și-l amintească. Stătea în vîrful coloanei de vapori și își ațintea privirea în Trecut. I se părea atunci că lîngă minusculul disc al Soarelui vedea străfulgerînd o scînteie cît un fir de praf, iar el zîmbea naiv, șovăitor, se agăța sufocîndu-se de amintiri — da, asta era.

Și imaginile străvechi se succedau una după alta. O mie de milioane de mile. Da, el, departe, departe, infinit de departe. „Poate că nici nu-i adevărat, se gîndea cîteodată, poate-i doar o impresie înșelă-

toare." Dar atunci cum era totuşi posibil să-l obsedeze amintirea, aşa cum l-ar obseda un vis? Şi nu mai ştia dacă ceea ce se întîmpla aici, în această pîclă, era vis sau realitate. Încercase de multe ori să-şi vadă trupul, îşi amintea cu certitudine că-l avusese, dar nu mai ştia cum era. Uneori îl vedea ca pe ceva prelung, verzui, din care ieşeau tot felul de crengi şi crenguţe, însă îşi dădu seama că acel ceva nu fusese el, ci altcineva, căruia i se spunea Copac şi Natură. Odată făcu un efort disperat şi văzu pentru o clipă un obraz cu două pete umede la mijloc, despre care însă nu mai ştia ce puteau să fie.

Ideea însă îl obseda şi el făcu un efort să-şi amintească. Din trecutul imemorial şi din spaţiul îndepărtat reuşi pentru o clipă, două să aibă o amintire limpede. Era un obraz lunguieţ, pe care licăreau două steluţe violete, şi un alt obraz, rotund şi palid, iar în apropiere se zărea un beţigaş mic, alb, prelung. Începu iar să se forţeze, pentru că i se păru vag că odată, demult, demult, poate cu o mie de ani în urmă, pe acest beţigaş el ar fi trebuit să tragă arcul roşu ce se găsea deasupra lui: inelul lui Saturn.

Dar cu ce scop şi cînd şi cum, de asta nu-şi mai aducea aminte.

Şi, încet-încet, chinuitor de greu şi nespus de trist, se şterse şi această întrebare, se şterse şi ideea că avusese trup şi că aparţinuse cîndva Pămîntului. Iar pîcla se aduna tot mai deasă deasupra lui şi din toate n-a mai rămas nimic în afară de nesfîrşita, uniforma jale, o jale grea, aidoma Căldurii sau Atracţiei, care mişcă uniform şi sever sferele prin spaţiu, le mînă şi le roteşte fără să se ciocnească măcar o singură dată, pentru că se rotesc insensibile în depărtări şi se privesc reciproc fiecare cu singurul ei ochi.

III

Tînărul profesor fusese găsit în lift după-amiază la ora două. La autopsie se constată că avusese un atac de cord. Mai tîrziu, în buzunarul de la piept se descoperise tubul cu bucăţica de radiu. Atunci apăru ipoteza că emanaţia radioactivă paralizează anumite funcţiuni ale organismului. S-au făcut şi experienţe în acest sens şi, pentru orice eventualitate, la facultate s-a interzis ca primejdiosul element să fie purtat prin buzunare.

A PATRA STARE DE AGREGARE

Thorsen închise uşa. Era ora trei, începuse să se întunece, dar stîncile fiordului se conturau cu destulă claritate pe fundalul oţeliu al cerului nordic. Ne găseam la etajul douăzeci şi trei al Laboratorului Internaţional, în galeria circulară de sticlă, unde cu vreo cinci ani în urmă începuseră experienţele cu aer lichid. Această parte a clădirii fusese pusă la dispoziţia lui Thorsen încă de pe atunci, ca să-şi încheie şi să verifice rezultatele cercetărilor sale, pornite în urmă cu douăzeci de ani. Trecuse un an de cînd nu-l mai vizitasem şi m-a surprins schimbarea pe care am constatat-o la el. Omul liniştit, domol, precaut în vorbe dispăruse, mişcările îi deveniseră bruşte, vocea dură, metalică, aproape răstită. O anume indiferenţă îi înlocuise privirea îngrijorată, şovăitoare, cu care avea obiceiul să mă cerceteze altă dată cînd îmi explica ceva.

Cum se mişca acum grăbit prin sală, împingînd încoace şi încolo măsuţele, aparatura montată pe rotile, părea că nici nu mă bagă în seamă, de aceea nu m-am putut abţine să nu-i atrag atenţia asupra acestei schimbări. Izbucni în rîs.

— Observaţia este remarcabilă, zise apoi. Îndeosebi aceea legată de privirea „îngrijorată". Cel care îşi priveşte aşa discipolul, cînd îi explică, are de ce se îngrijora: probabil nu e prea sigur de treburile respective, nu înţelege nici el pe deplin ceea ce vrea să facă pe altul să înţeleagă.

— Vrei să spui că azi mi-ai explica altfel? riscasem întrebarea.

Mă privi zîmbind enigmatic.

— Azi nu mai am nevoie de explicaţii.

— Da?!

— În urmă cu o săptămînă aş mai fi avut... Azi nu mai am.

— Şi... în loc de explicaţii?

— În loc de explicaţii — dovezi.

Îşi frecă mîinile, rîzînd într-un fel sănătos, deschis.

— Ce curios! Nici nu mă mai interesează atît de mult... toţi aceşti douăzeci de ani. Frămîntările, încercările, ideile fixe concentrate în jurul unei singure probleme se chircesc dintr-o dată, devin detalii neînsemnate. Un vis tembel... Ca apoi totul să se rezolve într-o clipă. Iar cele ce au fost înainte pot fi socotite doar un fel de preparative bune pentru...

L-am privit nedumerit.

— Spui că toţi aceşti douăzeci de ani... s-au irosit în van? Imensa teorie a materiei-forţă nu reprezintă decît o speculaţie copilărească?

— Ei nu, poate ceva mai mult decît atîta. Dar ce adevăr simplu, firesc, aproape banal: rezultatul unei munci amarnice de peste douăzeci de ani, rezumat în cîteva fraze! Ei da, un lucru e sigur: de la vechile capricii atomice pînă la însuşirea organică a realităţii electronice a fost nevoie de vreme. Cînd mă gîndesc însă cît timp aş fi cîştigat dacă în urmă cu douăzeci de ani cineva ar fi formulat întreaga problemă aşa cum o formulez azi — în trei teze fundamentale! Dacă şi-ar fi spus doar atît: „Forţă şi materie — ce vorbe stupide!“ Exista încă de pe atunci certitudinea că particula cea mai mică, cea indivizibilă, nu poate fi ea însăşi materie, corpuscul, dar despre electron, despre cea mai mică particulă cu încărcătură electrică, despre această curiozitate nemaipomenită, care defineşte însuşirea

reală a unui *ce* ireal (încărcătură electrică în sine — ca şi cum ai spune: uite, vine un om de treabă — fără să vină şi omul!), ca şi despre centrul de forţă încă se mai vorbea ca despre nişte cubuleţe de beton, din care „e construit“ corpul materiei.

— Dar...

— Sigur că dar... Ştiu, nu trebuie să-mi aminteşti, n-am uitat lecţia pe care mi-am predat-o singur... „Materia, deci, este doar una din formele de manifestare a forţei, ca realitate mai sintetică, mai generală: e ca lumina, căldura, electricitatea, adică un fenomen egal cu acestea.“ Desigur, aşa totul e mai atrăgător. Dar situaţia se schimbă puţin: nu forţa este proprietatea deosebită a materiei, ci materia este una din multiplele proprietăţi ale forţei. Însă cum ajunge să fie forţă?!... Pentru că, oricum, scornirea mincinoasă despre radiu a devenit incomodă!

Se apropie de mine şi începu să-mi smucească un nasture de la haină, ceea ce, la el, constituia întotdeauna semnul maximei surescitări.

— Ascultă, îţi aminteşti cînd ţi-am vorbit despre stările de agregare?

— Cum să nu? Forţa... ca una din stările de agregare ale materiei...

Izbucni într-un hohot de rîs, de parcă l-ar fi gîdilat cineva. Ochii îi străluceau.

— Bravo!... Îţi aminteşti foarte bine: exact aşa ţi-am spus! Nici n-am bănuit, cap sec ce eram, cît de aproape mă găseam de adevăr, rostind aceste cîteva cuvinte!... Ar fi trebuit să vorbesc şi să gîndesc ceva mai simplu, ar fi trebuit să uit ceva mai mult din cele învăţate în prima oră de fizică din clasa a treia de gimnaziu şi mai tîrziu, şi poate că aşa aş fi rostit încă de atunci, cînd erai de faţă, cuvintele acestea. Simplu de tot, firesc, aşa cum spui aer, sau apă, sau vis.

— Cuvintele?... Care cuvinte?

— Păi, acestea: stare de agregare.

— Le-ai rostit, doar.

— Da, dar mult prea circumspect, cu o anumită rezervă, ca una dintre stări.

— Ca una?... Dar cum trebuia să le spui?

— Aşa: a patra. După ce cunoaştem trei: pe cea gazoasă, pe cea lichidă şi pe cea solidă.

— Nu te înţeleg. Adică forţa... Forţa poate fi socotită ca a patra stare de agregare?

Izbucni încă o dată într-un hohot de rîs:

— „Poate fi socotită!" „Forţă!" Ce cuvinte! Sînt din dicţionarul visurilor somnambule ale metafizicii speculative! Ce-mi pasă mie de „forţă"?... Pe mine mă interesează materia, pe care poţi s-o apuci, s-o palpezi, s-o miroşi, pe care poţi să calci, să te culci!

Nu ştiam ce să-i răspund, îl priveam nedumerit.

— Atunci chiar că nu ştiu despre ce vorbeşti.

Se apropie de balustradă, privi în jos, bătu din degete darabana şi zîmbi într-un fel ciudat. Nu ştiu de ce mi-am amintit atunci de expresia feţei tatălui meu cînd, în ajun de Crăciun, cu degetul la gură, ne semnala apropierea surprizei. Se întoarse brusc către mine.

— Ascultă, îmi spuse cu o prefăcută degajare, vezi de acolo, de unde eşti, strada, trotuarul de jos?

— Da, le văd.

— Maşinile aleargă neîntrerupt pe bulevard. Dacă îmi aduc aminte, partea carosabilă e pavată cu cuburi de granit.

— Aşa este.

— Turismele s-au dovedit fără îndoială mijloace potrivite de transport, deşi... În orice caz, trebuie să recunoşti că ai fi foarte surprins văzînd că de după colţ, dinspre strada Hadesterna, ar apărea o bărcuţă de toată frumuseţea, un fel de gondolă, ca la Veneţia.

— Cum adică, în caz că marea ar inunda străzile?

— Da' de unde! Gondola ar înainta pe bulevard.

— Pe roţi?

— Gondolă pe roţi? Eşti nebun! Nu, aşa cum alunecă gondola de obicei, cufundată pe jumătate în materia în care ar înainta... La spate ar sta gondolierul, care şi-ar înmuia ritmic lopeţile în şosea.

Tot nu puteam să-l înţeleg.

— În ce şi-ar muia lopeţile?

— Păi, în pietrele de granit. Gondola ar înainta legănîndu-se cufundată pe jumătate între pietre, iar valurile de piatră stîrnite de vîsle ar clipoci zuruind. Ei, ce spui?

Am ridicat din umeri. Simţeam că ameţesc... Sau că îmi ard ochii... Că la mijloc era o scamatorie.

Căzu pe gînduri.

— Mai ales dacă ţi-ai da seama că, pe măsură ce se apropie, barca se micşorează şi nu invers, cum ar cere legile perspectivei... Încît ajunsă aici, sub fereastră, ar dispărea... Făcînd însă abstracţie de asta, te-ai gîndi în orice caz că barca şi vîslele acelea trebuie să fie dintr-o materie fantastic de dură, dacă pur şi simplu împroşcă piatra... fără să explodeze...

— Thorsen, habar n-am ce vrei să spui.

— Te întreb doar atît: ai crede că totul e real dacă ai vedea o astfel de gondolă?

— La naiba, sigur că n-aş crede!

— Nu?!...

Se întoarse brusc şi plecă de la fereastră. Se îndreptă spre un recipient în formă cilindrică şi-i ridică zgomotos capacul. În mînă îi sclipi ceva ce aducea a cleşte.

— Rămîi acolo unde eşti. Nu te mişca. Priveşte! îmi strigase autoritar. Fii atent, dar să nu scoţi o vorbă!

În clipa următoare, în vîrful cleştelui apăru o bilă strălucitoare. Însă numai pentru o clipă. În apro-

piere se găsea o măsuţă metalică. Thorsen scăpă bila pe măsuţă. În acelaşi moment bila dispăru.

— Vino încoace!

Mă apropiai în fugă de măsuţă.

— Ce vezi aici?

— O gaură.

— Priveşte-o cu atenţie.

— Un canal tubular, mai precis conic, ce se strîmtează în interior, în direcţia în care a dispărut bila...

— Dar ştii că orificiul acesta n-a existat mai înainte?...

— Am văzut. Bila...

— A pătruns în metalul mesei, gros de vreo treizeci de centimetri. Dar ştii unde a dispărut?

Am privit sub masă.

— N-o văd nicăieri.

— Nici n-ai s-o vezi. În timp ce a pătruns în metalul mesei, se poate observa asta din îngustarea canalului săpat, şi-a restrîns volumul la o pătrime din cel iniţial. A dispărut înainte de a fi străbătut complet placa.

M-am uitat pe masă, m-am uitat sub masă, apoi la Thorsen. Din nou pe masă şi din nou la Thorsen. Cred că făcusem o mutră tare idioată.

— Ei? mă privi el întrebător şi zîmbi.

— Ei?! am bîiguit şi eu. Nu înţeleg o iotă.

— Hm, dar tare mai eşti de cap! Era un fragment din materia folosită la construcţia gondolei. S-a cufundat în placa de metal a măsuţei. Asta-i tot.

După cîteva minute stăteam încă ameţit pe canapea, iar Thorsen începu să măsoare încăperea în lung şi în lat şi să-mi vorbească repede ca un profesor care, aflat la ore, voia să isprăvească lecţia şi să plece mai devreme. Ora se prelungea însă şi el aştepta cu nerăbdare să sune de ieşire. Ţin minte că de cîteva ori îşi consultase ceasul.

— Care va să zică... Dar te rog să mă asculţi ca şi cum ai fi într-a treia, în ultima bancă, alături

de mine. Trebuie să uiţi ceea ce ai învăţat mai tîrziu. Deci, care a fost lecţia predată ora trecută?

— Asta... stările de agregare... orice corp... în funcţie de raportul dintre molecule...

— Ia-o de la temperaturile cele mai ridicate.

— În primul rînd starea *gazoasă*... este acea stare de agregare în care moleculele se resping... În acest caz corpul este difuz, se împrăştie în toate direcţiile, ocupînd orice spaţiu disponibil... Apoi în starea *lichidă*... moleculele sînt neutre, nu se atrag, nu se resping, decît într-o măsură extrem de redusă. Atît cît e nevoie la capilaritate... În această stare, corpul îşi păstrează volumul. Nu însă şi forma. O preia pe cea a vasului... În sfîrşit, cea de a treia posibilitate. La o temperatură relativ scăzută, cînd moleculele se atrag, corpul are o stare solidă, formă proprie, pe care şi-o păstrează. Adică se opune modificării formei...

— Ai terminat?

— Da.

— Ai spus: în sfîrşit, cea de a treia posibilitate. Cu alte cuvinte o altă posibilitate nu există?

— După cîte ştiu, nu.

— Ia gîndeşte-te. Moleculele lichide nu se atrag, nici nu se resping, dar corpul îşi păstrează totuşi volumul. Moleculele corpurilor solide se atrag, iar corpul solid îşi păstrează volumul. În dreapta sînt situate corpurile gazoase, ale căror molecule se resping, iar corpurile respective se împrăştie, mărindu-şi volumul. Ei bine, ca o posibilitate, nu ne putem imagina şi ceva situat în stînga corpurilor lichide şi a celor solide?

— O stare de agregare? am îngăimat eu nesigur.

— Hai, fii mai curajos, numeşte-o! mă îmboldi el.

— O stare de agregare în care moleculele se atrag atît de puternic încît...

— Încît?

— ... Corpul se restrînge, își micșorează volumul...

— Bine, văd că ți-ai revenit. Pregătește-te acum pentru lecția următoare: cea de a patra stare de agregare. Această stare de agregare se află deci în stînga, în același raport cu cea solidă, care la rîndul ei se află în dreapta față de cea lichidă. Are coeziunea cu atît mai mare față de starea solidă, cu cît cea solidă are coeziunea mai mare în raport cu starea lichidă. Moleculele celei de a patra stări se apropie între ele cu o mișcare accelerată ... corpul se restrînge, în timp ce greutatea sa specifică crește depășind cu mult greutatea specifică a celui mai solid corp. În cele mai multe corpuri ...

— Dar atunci, electronii ...

— După cele spuse mai înainte, întrebarea e pe deplin justificată. Știm, nu-i așa, că electronul nu are corp, nu este un corpuscul și nici nu e impenetrabil, în consecință nu există nici o contradicție în cazul contopirii, fuzionării electronilor. Corpul, așa cum era inițial, dispare, adică se transformă în forță.

— Corpul ... se transformă în forță?

— Întocmai, dacă vrei ... Dar, înainte de a se întîmpla acest lucru, trece prin cea de a patra stare de agregare. Iar pe mine mă interesează această stare și numai aceasta. Din clipa în care m-am văzut față în față cu cea de a patra stare de agregare, problema raportului materie-forță nu mă mai interesează. O las pe seama metafizicienilor ...

— Față în față, ai spus?

— Da. Față în față.

— Adică bila pe care am văzut-o mai adineauri ...

— Era o bucată ordinară de plumb, în cea de a patra stare de agregare. Se restrînge și dispare, dar cît timp durează acest proces, duritatea plumbului — ca să mă folosesc de acest termen, pînă cînd nu găsim un altul mai potrivit — este atît de mare

încît trece prin diamant aşa cum trece visla prin apă sau apa prin aer.

— Cum ai ajuns la această descoperire? l-am întrebat mai tîrziu, la el în cameră.

Nu mi-a răspuns imediat. Căzuse pe gînduri. Părea distrat, vioiciunea, surescitarea îi dispăruseră de pe chip.

— Ei da, mormăi într-un tîrziu, întîmplător... Ca la orice descoperire, întîmplător... Ştiu doar atît, că n-a fost vorba numai de scăderea temperaturii... Asta n-ar fi fost de ajuns, deşi am obţinut o mie de grade sub zero. A mai fost ceva. Şi tocmai despre asta e vorba...

— Despre ce? îl zorii.

— Tocmai asta e, că nu ştiu, izbucni în cele din urmă, furios. Nu ştiu, nici dacă mă tragi pe roată. Nu ştiu nici ce înseamnă, şi nici cum se poate, nici ce se va alege din toată povestea asta! M-am trezit deodată că era acolo. Înţelegi?... Apăruse în retortă, trecuse prin sticlă, se prăbuşise, se contractase şi dispăruse...

— Dar ce anume? Ce se întîmplase?

Thorsen sări în picioare.

— Nu înţelegi? N-am nici o idee!... Habar n-am!... Nici nu bănuiesc măcar despre ce-i vorba! Nu ştiu nimic, doar atît cît...

Se apropie de fereastră şi privi strada.

— Doar atît, spuse ca pentru sine, cît ştia Galvani, cînd pulpa de broască zvîcnise în contact cu acel fir de sîrmă...

Mă apropiai şi eu de fereastră. Cerul era roşu, cuprins parcă de vîlvătăi.

Spuse în şoaptă:

— Galvani! Numai că el bănuia atunci... Ştia că-i căzuse ceva în mînă, că i se predase misterioasa zeitate care tuna şi fulgera pe cerul furtunos şi care pînă atunci fusese divinizată ca o zeitate necunoscută. Se uită la mine. Crezi că azi nu mai există astfel de forţe necunoscute? Priveşte într-acolo!...

Fasciculele de lumină ale aurorei boreale se strîngeau ca într-o coroană, ca pe urmă să se împrăştie iarăşi într-un urias evantai.

— Priveşte! ... Spiţele i se împrăştie. Sînt cu atît mai mari cu cît sînt mai îndepărtate; cu cît se apropie, se micşorează, dispar pînă să ajungă pe pămînt. E tocmai pe dos în raport cu legile perspectivei ...

— A patra stare de agregare ..., bîiguisem.

Pe cer ardeau în vîlvătaie mii de culori.

ÎMPĂRĂŢIA RAZELOR X

Cuvintele mari sînt aride, lipsite de poezie şi totuşi, pentru moment, nu găsesc altele mai potrivite ca să pot defini acea lume de basm în care nimerisem mai zilele trecute.

Visam că fac o călătorie obişnuită cu trenul, avînd asupra mea paşaport şi vize în regulă. Prima ciudăţenie m-a surprins cu prilejul controlului vamal: în compartiment intrase un om gol-puşcă. Purta doar un chipiu de serviciu pe cap. Aruncasem o privire consternată asupra celor din jur, dar tovarăşii mei de drum nu păreau deloc uimiţi. Vameşul se înclină respectuos, îşi plimbă cu iuţeală privirea printre banchete, apoi veni drept spre mine:

— Portţigaretul dumneavoastră, îmi spuse politicos, se declară la vamă.

— Care portţigaret? m-am mirat.

— Cel din buzunarul drept al vestei.

Mi-am dus involuntar mîna într-acolo, ca pe urmă să arunc nişte priviri bănuitoare în jur: cine să mă fi divulgat?

— Vă rog să vă scoateţi şi pistoletul din buzunarul de la spate al pantalonilor, continuă vameşul, îl reţinem pentru că la noi este interzis portul de arme.

M-am supus înmărmurit şi ruşinat totodată. Văzînd încurcătura în care mă aflam, unuia dintre călători i se făcu milă de mine şi se oferi să mă călăuzească în oraş, unde — îşi dădea perfect de bine seama — nu cunoşteam pe nimeni. El mai fusese

de cîteva ori pe aici, prin împărăţia razelor X, şi se descurca bine.

Astfel, în primele clipe de uimire, nici nu ştiu ce m-aş fi făcut. Pe străzi, avînd în vedere căldura toridă a verii, bărbaţii şi femeile umblau în pielea goală, doar cîţiva bătrîni friguroşi îmbrăcaseră nişte burnusuri uşoare.

La început, de ruşine nici nu mai ştiam încotro să-mi îndrept privirea. Însă văzînd că nimeni nu se sinchiseşte de mine, m-am liniştit, zicînd că nimerisem printre sălbatici cum sînt boşimanii sau neozeelandezii, şi că era de prisos să roşesc, atîta timp cît această zonă se afla pe treapta cea mai de jos a civilizaţiei, goliciunea fiind la fel de firească precum smochingul sau ţinuta de seară la noi.

Însă, curînd, mi-am dat seama că lucrurile nu stau chiar aşa. Călăuza mea, după toate semnele, s-a întîlnit cu un cunoscut, un bărbos cu privirea blajină, care i-a strîns mîna cu multă prietenie, iar mai apoi s-a întors şi spre mine:

— Profesor universitar Bradula, doctor în medicină, se prezentă el. Încîntat de cunoştinţă.

— Am onoarea, m-am bîlbîit eu.

— Vă cunoaşteţi de mult? întrebă familiar profesorul. A! Sînteţi străin, continuă el cît se poate de amabil, după ce prietenul meu îl lămuri în şoaptă cine sînt. Sper să vă simţiţi bine la noi. Avem o climă excelentă care, avînd în vedere uşoara turtire spre stînga a plămînului dumneavoastră drept, se poate considera că va avea chiar un efect curativ. Dealtfel, după cum am constatat cu satisfacţie, nu sînteţi nevoit să apelaţi la noi: cine dispune de rinichi atît de excelenţi suportă pînă şi condiţiile din Groenlanda. Apă să nu beţi însă prea multă, apa noastră e puternic radioactivă: ar fi păcat dacă splendidul dumneavoastră ficat s-ar inflama. Cine v-a scos apendicele? În orice caz, e o lucrare de toată frumuseţea!

Simţeam că lumea se învîrte cu mine.

— Hültl hümér ..., am bîiguit.

— Vă sărut creierul, stimată doamnă! îl auzisem pe un trecător înalt, blond, cu pince-nez, care făcea semne unei persoane aflate peste drum.

— Bună ziua, Feri, zise zîmbind de sub umbrela de soare o femeie frumoasă cu gropițe în obraz. Încotro? De ce n-ai fost ieri la partida de bridge? A! Dar ce-ai pățit la esofag, de ce-i atît de congestionat? Ai făcut-o iar lată?

— Eu?! Nu se poate! M-am culcat devreme, ca toți oamenii serioși!

— Lasă, pe mine nu mă duci! Cornul pe care l-ai mîncat la micul dejun, deși e aproape mistuit, mai poartă pe el urme de șampanie...

Ultimele cuvinte mă luminară, făcîndu-mă să înțeleg fulgerător în ce țară curioasă și stranie nimerisem. Acum era cît se poate de limpede pentru mine că goliciunea oamenilor nu indica nici pe departe un nivel scăzut de cultură și cu atît mai puțin lipsă de pudoare, ci pur și simplu faptul că aici hainele erau de prisos, întrucît oamenii se puteau privi unii pe alții ca prin sticlă, mai precis ca printr-o butelie umplută cu un lichid fin, rozaliu, în care plutesc, ca niște obiecte transparente de diferite culori, organele interne, scheletul, rinichii, intestinele, inima.

Aproape concomitent cu descoperirea făcută mă cuprinse un entuziasm și-o bucurie nemărginită. Împărăția razelor X! mă gîndeam în sinea mea. Aici e țara dreptății, a adevăratei cunoașteri. Aici se prăbușiseră culisele murdare ale aparențelor mincinoase. Omul se înfățișa omului cu chipul său adevărat! Aici era lumea rațiunii pure, a categoricului imperativ kantian, era lumea lipsită de spoiala cu care se drapa viața noastră mizeră. Aici omul nu-și putea înșela semenii cu zîmbet prefăcut, cu spoială de suprafață și aparențe înșelătoare. Aici nu era nevoie de minciuni care să înfrumusețeze adevărul. La lumina orbitoare a dreptății — izvorul și scopul

oricărei frumuseţi — totul pălea, devenea lipsit de însemnătate!

„Biblioteca! îmi trecu prin minte. Biblioteca Împărăţiei razelor X trebuie să fie izvorul oricărei înţelepciuni. Mă duc acolo neîntîrziat!“

Îndrumat de călăuza mea, peste cîteva minute mă aflam în sala de lectură a uriaşei clădiri. Am răsfoit cu nerăbdare catalogul — îmi era indiferent ce lucrare primesc şi ce tratează — oricum aveam ceva de învăţat.

Am cerut, aproape la întîmplare, opera vastă a poetului Abracadabra, mîndria şi gloria acelor zile, poet care în Împărăţia razelor X era considerat de contemporani mai presus de Goethe şi Dante.

Aveam în mînă un excelent volum de versuri. Cu atît mai bine, mă gîndeam. Voi găsi aici, în sfîrşit, acea revelaţie poetică pe care inima şi mintea noastră însetată le aşteaptă totdeauna din partea poetului — a acelui poet care n-are nevoie de sfatul lui Arany János: „Poete, să minţi“, pentru că el vede nu aparenţele, ci esenţa!

Atenţia mi-a fost reţinută de o poezie scurtă, bine făcută, ce se găsea în dreapta paginii deschise. Era adresată unei femei pe care o chema Lelia şi căreia poetul, după cum reieşea în cele din urmă, îi cerea un sărut. Ca să-şi susţină rugămintea, poetul descria farmecul acelei femei care i-a „tulburat şi vrăjit“ inima. „Pentru că ai ficatul mai frumos decît un boboc de trandafir, scria poetul, iar pentru conturul gălbui al intestinului tău gros, aş da o lume întreagă ... O, de-aş putea atinge roşiile-ţi amigdale, o, de mi-aş putea lăsa capul pe diafragma-ţi dulce, pentru că dintre toate femeile strălucirea umedă a pancreasului tău licăreşte în bezna dorului ce mă stăpîneşte, precum Alcione pe cer cînd răsare Luna.“

Azvîrlind cartea cît colo, m-am trezit plin de scîrbă.

GENIUS

Era seară, adică Eclipsă-de-Căldură, cum se spune în Or-Bia. Storurile apărătoare de vînt ale cafenelei fuseseră lăsate. În salonul mobilat cu distincţie — se găseau aici mese cu diferite suprafeţe tactile — începuseră să răsune harpele electrice, semnalizoare care chemau neîncetat, cînd în Sol, cînd în Fa major, oaspeţii să intre.

La aşa-zisa „masă aspră“ din centru se aşezară oaspeţii nelipsiţi ai cafenelei: muzicieni, scriitori, savanţi — figurile reprezentative ale lumii selecte. Conversaţia lîncezea, cei mai mulţi tăceau, pipăiau plictisiţi arabescurile spetezelor. Tocmai atunci sosi Podobiţă, scriitorul, un tînăr cu vocea profundă, cu pielea spongioasă, frumos mirositor. El pipăi la rînd, politicos, feţele celor prezenţi, îşi mirosi degetele apoi se aşeză lejer.

— Chelner! strigă Colorofon, un compozitor la modă, cu vocea lui joasă în bemol. Adă una mică şi un cozonac mediu-mirositor. Dar să fie neted. Se întoarse apoi către Podobiţă şi-i pipăi obrazul.

— Ai aflat? îl întrebă cu o uşoară ironie în glas.

— La ce anume ai plăcerea să te gîndeşti? se interesă Podobiţă, mirosindu-l.

— La articolul măscăriciului de Genius, din Tactilul Naţional de azi. Picolo! Adă-ne Tactilul Naţional!

Băieţaşul scund, cu faţa netedă, mirosi îndată spre masa lor şi se grăbi să le pună în faţă plăcile înguste, plăcut mirositoare ale Tactilului Naţional. Degetele lui Podobiţă trecură cam plictisite peste

primele rînduri, apoi împinse plăcile spre mijlocul mesei.

— L-am citit, spuse indiferent. Despre Genius am părerea mea. E un ins care face pe originalul și care pe deasupra tare ar vrea să fie primit la masa noastră. Ar vrea să inventeze ceva, cu care să ne dea la cap. E un snob.

— Va să zică, așa vezi problema, zise cineva îngîndurat.

— Fără îndoială. Fenomenele de acest soi nu trebuie să ne preocupe.

— Dar despre ce scrie în fond? se auzi o voce subțire, tînără, al cărui posesor adulmecă ușor întreaga societate.

— Asta aș vrea și eu s-o știu, rîse Podobiță. Te apucă durerea de cap. Sincer vorbind, cred că a înnebunit.

Cei care citiseră articolul săriră să-i dea dreptate. Nu aveau nici o îndoială, Genius s-a țicnit. Cum nu aveau ceva mai bun de făcut, careva își aminti conținutul articolului.

— Știți, mie mi se pare chiar de la început bizar. Pe un ton de o naivitate copilărească, Genius spune că ar vrea să arate niște lucruri fenomenale, că filozofia lui a făcut un mare pas înainte, că intenționează să scrie și o carte dacă articolul său va avea ecoul dorit. Vorbind despre această descoperire, folosește niște cuvinte ciudate.

— Descoperire? Ce fel de descoperire?

— Deh, povestea nu-i chiar atît de simplă, cum vrea el să spună. Începe cu un studiu destul de confuz de fiziologie, în care vorbește despre subiectivitatea organelor de simț, despre cunoașterea absolută și relativă. Arată că de la un timp încoace are niște senzații curioase. Își dă seama că în cunoașterea și perceperea lucrurilor dispunem încă de mijloace extrem de reduse, subiective. Insinuează că existența noastră ar avea niște însușiri de o însemnătate co-

vîrşitoare, despre care, pînă în prezent, nu se ştie nimic.

— Ei, aş!

— Prostii! Povestea e veche.

— Speculaţii abstracte! spuse cu dispreţ profesorul universitar. Băiatul a înghiţit prea multe abstracţiuni.

— Nu vă pripiţi! Mai departe, folosindu-se de fraze, e drept, cam pompoase, Genius arată că în percepţia lui s-a produs o schimbare inexplicabilă, uluitoare, pe care ştie cu precizie că la noi, în Or-Bia, n-a cunoscut-o nimeni. Lasă să se înţeleagă că aceste fenomene noi, necunoscute, pe care numai el le-a simţit, ar ţine de esenţa naturii.

— Ei, dar asta ce să mai fie?

— Fiţi atenţi, am să citez: „La început aveam îndoieli, dar acum sînt convins, iar această convingere îmi dă o imensă, o supraomenească bucurie cum n-a mai avut nimeni în Or-Bia. Fenomenul are un aspect fizic. Da, fizic. De la o vreme, pe partea superioară a feţei, adică deasupra nasului, în cele două proeminenţe plate — al căror rost savanţii noştri nu-l cunosc nici acum pe deplin — deci în aceste două proeminenţe, am simţit o înţepătură ciudată, o excitaţie continuă. Dimineaţa, dacă mă plasam pe direcţia din care Răsare-Căldura, această senzaţie era atît de puternică încît îmi provoca dureri. Mi-am dat seama că excitaţia în cauză e provocată de obiectele înseşi, chiar şi de acelea pe care nu le-am mirosit şi nu le-am pipăit. Nu ştiu cum să vă explic toate acestea, or-bieni. Mi-e teamă că nu mă veţi înţelege."

— Ei da, e foarte solemn, interveni cineva.

— Vorbeşte ca un popă de la ţară, observă un altul. Degeaba, ăsta nicicînd n-a avut stil!

— Fiţi atenţi, să continuăm. Ascultaţi ce ne mai spune tata Genius:

„Lucrurile, deci, şi asta e de-acum o certitudine, în afară de volum, sunet şi miros mai au o altă, o

excepţională proprietate. Însă această proprietate e mai generală şi mai însemnată decît cele cunoscute de toată lumea. Nu găsesc cuvintele cu care să exprim sentimentul ce mă stăpîneşte. Aş vrea doar să vă spun cît de încîntat sînt că am descoperit acest Adevăr nou, absolut, care mă surprinde şi care răstoarnă tot ce ştim despre natură. Este, de fapt, o lume nouă, cu alte dimensiuni, o lume fără margini. Este, dacă se poate spune aşa, imperiul spiritului superior. Prin mintea mea, ca într-un extaz, roiesc impresii pe care nici imaginaţia cea mai înfierbîntată nu ar putea să le născocească. Aş vrea să fiu înţeles: ştiu totul chiar şi despre lucrurile care nu intră în sfera simţurilor. Îmi întorc faţa în sus şi-n minte îmi năvălesc imagini molatice — unduitoare şi nesfîrşite, pentru că depărtările au ceva mişcător — molatic şi nesfîrşit. Îmi aplec capul în jos şi mă năpădesc zeci de impresii, fără măcar să întind mîna. Mă apropii de voi şi mă înfior. Vă simt fără să vă fi pipăit. Sînteţi biete lucruri lunguieţe, elastice, fîlfîitoare. Vă învolburaţi, vă despărţiţi; mi-e teamă de voi. Mă cuprinde o ameţeală buimacă. Mintea mea nu mai suportă acest tumult de noţiuni şi impresii. Aş vrea să strig în gura mare, să-mi întind într-una braţele! Se pare că am descoperit o sferă mai înaltă, mai largă a existenţei. Sînt foarte aproape de ceea ce s-ar putea numi Ideea infinită. Acum, cînd mi se deschid noi perspective de viaţă, drumurile noastre se despart. Fraţi din Or-Bia, îmi pare rău, mi-e milă de voi. Mintea mea caută un cuvînt nou, nemaiauzit, nedescoperit, cu ajutorul căruia, acum, la despărţire, înainte de a vă părăsi spiritual, să-mi exprim compătimirea şi fericirea. Alerg liber, cu braţele desfăcute şi din piept izbucneşte ca un chiot un cuvînt dintr-o limbă necunoscută: Lumină . . . lumină . . . lumină . . .“

Cel care pipăise textul tăcu şi împinse plăcile Tactilului Naţional spre mijlocul „mesei aspre“.

În jur se făcuse liniște. Un glas nu se mai auzea. Doar harpele semnalizoare sunau cu un țiuit prelung ca scoicile de mare, care, cu mirosul lor sărat, se agățau de inimile or-bienilor.

— Lumină..., repetă ca un ecou o voce timidă și cam acră.

Aproape toți tresăriră și încercară să alunge senzația neobișnuită, stranie care îi cuprinse la auzul ciudatului cuvînt. Se însufleţiră. Colorofon dădu din mîini a lehamite, profesorul universitar rîse în silă.

— Decadență? întrebă un estet. Scriitorii noștri mai noi sînt decadenţi.

Scriitorul se înfurie:

— Decadență? Să fim serioși! E un snob! Un arivist! Sforțări sterile. Vrea să ajungă aici, printre noi.

Rostise ultimele cuvinte aproape sufocîndu-se. Se lăsă o liniște penibilă.

— Dar din punctul de vedere al științelor naturii ce se poate spune? întrebă ziaristul.

— O fantasmagorie!

— Metafizică! strigă profesorul universitar vrînd să pună capăt discuției. Și metafizica nu-i decît o speculaţie gratuită, mai perfidă chiar decît științele oculte. Iscă numai absurdități și confuzii în gîndire.

Aici discuția părea încheiată. După ultimele cuvinte spuse apăsat nu se mai putea adăuga nimic.

— Metafizică, aprobă din cap și estetul.

— Metafizică, adăugă compătimitor ziaristul.

— Metafizică, răsuflă ușurat criticul, bucurîndu-se că problema a putut să fie rezolvată atît de simplu.

— Siiigur, metafizică, șopti la urmă și muzicianul, căruia îi plăcea acest cuvînt.

În sfîrșit, se mirosiră și se pipăiră cu afecțiune. De spus nu s-a mai spus nimic. Scriitorul se gîndea la Genius, convins că, la urma urmei, nu era altceva decît un măscărici. Muzicianul se gîndea la specta-

colul său de a doua zi. Ziaristul își zicea că tot ce se spusese i-ar putea folosi pentru un articol. Ceilalți încercau să se gîndească la ceea ce părea că se gîndește profesorul universitar, și de aceea zîmbeau cu dispreț. Profesorul era foarte mulțumit de sine și nu se gîndea la nimic.

În capul mesei, într-un fotoliu, Genius ședea printre ei tăcut și neclintit, cu tîmplele în palme. Avea rătăcit pe buze un zîmbet. Privea cum frunțile teșite și netede ale or-bienilor se holbau goale la focul lucernei aprinse din mijlocul mesei.

ORAŞUL STRĂVECHI

I

Apa e destul de limpede. Acolo, la picioarele muntelui de lavă, e o linie regulată...

Studenţii ies din submersibil; branhiile mecanice înghit apa zumzăind. Timp de un minut se întrerupe curentul.

Cu mîna întinsă, tînărul savant Radion 23 arată în depărtare un bloc ceţos, difuz. Să fi fost vreo douăzeci şi cinci de kilometri pînă acolo.

— Acela-i oraşul.

Apa care-i desparte de oraş e verzuie, dar suficient de străvezie ca punctele reperate să fie desluşite şi fără ajutorul reflectoarelor. Radion 23 scrutează atent depărtările, apoi îşi aranjează calm branhiile mecanice fixate de frunte:

— Aşadar, spuse, întorcîndu-se cu faţa zîmbitoare spre studenţi, înainte de a intra în gară, să rezumăm cunoştinţele de care dispunem.

Se adunară cu toţii în jurul lui.

— Am descoperit primele urme acum trei ani... dacă nu vom păstra denumirea originală a oraşului, rămasă probabil pe vreo inscripţie, atunci oraşului i se va atribui numele meu. Şi apoi, trebuie să ştim — şi acesta-i lucrul cel mai important — că mai bine de trei mii de ani nimeni nu numai că n-a văzut, dar nici n-ar fi avut cum să vadă măcar o cărămidă din acest oraş...

Îl privesc cu toţii uluiţi, iar Radion 23 le arată cu un gest larg conturul semicercului muntos ce se zăreşte prin apă.

— Să ne gîndim, prieteni, că ne aflăm cam la o mie cinci sute de metri sub nivelul mării. Aici e un strat de lavă — după calcule precise — vechi de zece mii de ani. Este urmarea acelei groaznice erupţii pe care geologia o plasează în secolul douăzeci după Cristos. În locul unde ne aflăm, pe vremuri era un continent ce se situa la o altitudine respectabilă faţă de nivelul mării. În cîteva minute, cam jumătate din el a fost împins sub apă. Cealaltă jumătate s-a scufundat lent în decursul a cîtorva secole. Aici era o cîmpie, o căldare închisă de jur împrejur, şi tocmai asupra acestui fapt voiam să vă atrag atenţia. În cîteva minute, lava a umplut complet căldarea, iar tot ce fusese oraş, sau cultură, sau vegetaţie, a rămas sub lavă. S-a pietrificat. Sînt abia zece ani de cînd un nou cutremur a scuturat povîrnişul acesta, iar stratul superior al lavei a alunecat, s-a răsturnat peste defileul nordic, dezlipindu-se de humus ca o mască de pe chipul unui mort; acest tipar ciudat s-a întors spre lumină. Acum, cîmpia s-a eliberat, iar apa i-a spălat partea golaşă. Eu am descoperit-o în urmă cu vreo cinci ani. Zace sub apele mării de zece mii de ani şi sînt doar cîţiva ani de cînd stratul care o acoperise s-a desprins de ea. Restul l-aţi citit în lucrarea pe care am scris-o atunci despre această problemă.

Îşi duse cu grijă la ochi caseta electrică de mărit şi continuă:

— Să ne lămurim deci asupra îndatoririlor ce ne revin. De data asta nu ne interesează raporturile geologice. Am venit din însărcinarea Universităţii exclusiv pentru a determina vîrsta exactă a oraşului. Dacă starea materialelor o va permite, nu-i exclus să-l putem restaura în întregime. Dealtfel, se ştie că Statul Social vrea să realizeze diverse construcţii în regiunea asta părăsită, să mute în zone subacvatice facultăţile disciplinelor teoretice... şi n-ar fi exclus...

Se opri, copleşit de emoţie.

— Prieteni, reluă aproape în aceeaşi clipă cu o voce tremurată, prieteni, momentul e solemn. În oraşul acesta, timp de zece mii de ani n-a călcat picior de om. Pe străzi mişunau păianjeni, peştii se holbau pe la ferestre... Ceea ce mi-a fost dat să văd în urmă cu cinci ani este incredibil de interesant. Da, interesant... Pînă acum n-am spus nimic despre toate astea, vrînd ca prima impresie să fie nealterată, obiectivă. Nu doresc să destram în ultima clipă emoţia şi uimirea ce vă stăpîneşte. Conectează curentul, Fizician 14, și înainte! ...

Printre roţi apare o lumină rece. Peştii tresar speriaţi din nămol, iar apa, datorită amurgului, prinde o culoare roşie, opalină. Maşina porneşte sîsîind, scînteind prin apă.

II

Dincolo de munţii de lavă orizontul se lărgeşte. În primele minute totul pare o masă pîcloasă, cenușie, de stînci — detaliile apar abia pe urmă. Se vede însă de la început că Orașul Vechi e alcătuit din două părţi: prima, un golf cu casele plantate des, se întinde plat, ca o farfurie, fiind despărţită de cea de a doua parte printr-o brazdă adîncă deluroasă, pe colinele căreia, ici, colo, se mai înalţă înţepenite, deşirate construcţiile vechi. Iar de sus lumina potolită şi rece a soarelui se strecoară pînă aici, prin apa limpede a mării.

III

În dreptul muntelui de lavă din mijloc, submersibilul îşi opreşte brusc roţile şi se ridică vreo două sute de metri pe verticală. Pătrunde plutind apoi prin defileu, iar la vreo trei sute de metri de prima

clădire mai mare coboară din nou, continuînd să ruleze pe roţi.

În dreapta şi în stînga defilează şiruri tăcute de case, în faţa aparatului zvîcnesc peşti, pe sub porţile întunecoase se văd alge fosforescente. În submersibil se lasă o tăcere încordată. Pe caldarîm, strivite de roţi, pocnesc surd trupurile unor caracatiţe lenevoase. Mase greoaie, ciudate, pot fi zărite uneori în lungul străzii.

— Acestea erau mijloace de locomoţie.

Studenţii tac. Nici unul dintre ei nu se încumetă să privească în interiorul obscur al vehiculelor. Submersibilul goneşte mai departe.

— Numai clădiri cu trei şi patru etaje. Uimitor mod de construcţie, ciudată creaţie... Da, e secolul douăzeci al unei civilizaţii dispărute. Timp de zece mii de ani o întreagă epocă a fost acoperită de lavă, fără să fi rămas măcar o amintire din ea... Epoca asta s-a rupt de istorie...

Cu o mină serioasă, Radion 23 priveşte fix în faţă.

— O epocă şi o cultură, pentru că aveau cultură, prieteni. Cunoşteau electricitatea, după cum rezultă din conductorii aceştia primitivi. Cunoşteau şi imaginea cinematică, pe care o proiectau pe ecrane de pînză, nu în spaţiu, cum facem noi. Dar, pe cînd firul roşu al istoriei ne leagă de strămoşii noştri, această parte a continentului s-a rupt, îngropată sub ape... Din viaţa lui spirituală nu ne-a rămas nimic, nu ni s-a comunicat nici o veste pînă acum. Am să vă arăt ciudatele lor cărţi, ale căror litere le studiem de cinci ani pentru a afla cheia limbii... a culturii ce s-a dezvoltat acum zece mii de ani aici, în centrul Europei, paralel cu cultura strămoşilor noştri. Un continent despre care se zice că ar fi ajuns încă de pe atunci la grad înalt de cultură, pe o treaptă superioară de dezvoltare.

— Cunoşteau şi imaginea cinematică? întrebă Fizician 15.

— Da, o cunoşteau. Însă o proiectau pe pînză, cum vă spuneam. Am găsit resturi din imaginile imprimate atunci, le-am restaurat, le-am preparat, și, introduse în aparatele Piston, am constatat că pot fi proiectate în spaţiu.

Își deschide trusa de aluminiu şi scoate din ea un film ciudat, preparat anterior.

— Ia priviţi... l-am găsit printre ruinele unui vechi teatru... Am să vi-l proiectez.

Pe străzile laterale se înşirau tăcute, pironite locului, vehiculele acoperite de alge şi mîl. De-ar fi pornit vreunul, s-ar fi ciocnit de submersibil!...

IV

Submersibilul pornește mai departe și o cotește brusc spre un bulevard spațios. Cercetătorii își fixează bine branhiile. Pătrund apoi într-o străduţă lăturalnică, întunecoasă. Radion 23 opreşte roţile.

— Să coborîm aici, le spune, punîndu-și mănușile. Intrăm într-o clădire, în prima pe care o întîlnim.

Coboară cu toţii. Nu scot o vorbă, inima lor palpită de o puternică emoţie. Urcă unul după altul pe trotuarul de lîngă clădiri. Se opresc în faţa unei porţi. Radion 23 luminează poarta. Prin pîcla apei apare o tăbliţă îngustă, cu nişte litere pe ea. Scoate o folie și le transcrie una cîte una...

„BUDAPESTA"

— Așa se chema odinioară orașul.

Înainte de a intra pe poartă, Radion 23 mai aruncă o privire de-a lungul străzii. În faţa lor, prin apă, se deslușesc tainic contururile împietrite ale gării Keleti.

V

Urcă unul în urma celuilalt scările. Păşesc unul cîte unul în camera mea. Peştii se sperie. Radion 23 îşi ridică lanterna şi în pîcla ce se îndeseşte aruncă un fascicul de lumină pe masa mea de lucru. Branhiile îi zumzăie nervos.

— Un cap de femeie! ...

Ridică de pe masă portretul iubitei mele şi-l priveşte cu atenţie. Într-un colţ, Fizician 13 găseşte partea anterioară, calcifiată a craniului meu. O răsuceşte între degete. Ne privim reciproc: el calm şi atent, eu scrîşnind din dinţi, neputincios, cu o invidie nemăsurată.

INCARNATORUL

24 decembrie 6826

Chepengul cabinei de seleniu instalate în centrul sălii se deschide și Sylvia V_9, care în urmă cu patruzeci și cinci de secunde intrase în cabina de seleniu emițătoare, aflată pe partea opusă a globului, în Florida, se găsea în fața noastră și ne privea zîmbitoare, clipind des din ochi. Lumina albastră a lămpilor cu mercur îi evidenția orbitor contururile.

Doi roboți de control se apropiară de ea și o palpară, vrînd astfel să se convingă că aveau în față o ființă vie, în carne și oase.

Cîteva minute se așternu o tăcere mormîntală. Apoi, membrii congresului se ridicară și, fără a scoate o vorbă, cu degetul arătător pe frunte, se închinară în fața omului-zeu, aflat de față. Toată ceremonia se reduse la atît. Pe urmă Carbon 22 își continuă netulburat expunerea și încheie:

— Cu acestea deci, stimați tovarăși de idei, am rezolvat și încheiat definitiv problemele deplasării omului în spațiu. Pe baza unor calcule precise, constat că între această aspirație, această dorință a noastră, datînd încă din epoca primitivă, și posibilitatea de împlinire a ei în prezent — datorită realizării aparatului de proiecție a materiei — nu mai există nici o deosebire demnă de luat în considerare. Deziderattul exprimat sub o formă naivă în urmă cu multe milenii prin cuvinte ca acestea: „Covoraș, covoraș, unde vreau — într-o clipă să mă lași!“, după căutări asidue făcute de om de-a lungul a cinci mii de ani, se poate în sfîrșit afirma că a fost împlinit. Spun cinci mii de ani deoarece avio-

nul, telefonul, radioul, imaginea cinematică, datînd încă din epoca hîrtiei, pot fi socotite ca prima fază a împlinirii acestui deziderat — detaliile transmutării nemijlocite în spațiul dorit, într-o unitate de timp dată, a elementelor componente ale omului începuse încă de pe atunci. Radioul, telehorul, telecinematograful au permis ca vocea, imaginea exterioară, intențiile și mișcările să fie proiectate într-o fracțiune de secundă la locul dorit, dar pentru ca ființa noastră să ajungă — în totalitatea componentelor sale materiale — dintr-un loc în altul era nevoie de utilizarea mijloacelor de transport, iar acestea, fiind ele însele de proveniență materială, puteau să învingă rezistența distanțelor doar în cadrul unor limite determinate de timp. Atîta vreme cît se punea doar problema transmiterii forței, respectiv a fenomenelor forței dintr-un loc în altul, rezolvarea era simplă, pînă și strămoșii noștri descompuneau, la fața locului, fenomenele sonore, luminoase și de mișcare în elementele lor componente, pe care le transportau apoi cu ajutorul luminii sau electricității la locul dorit, unde, cu mijloace corespunzătoare, reconstituiau din elementele respective fenomenele sonore, luminoase și de mișcare originale. În linii mari, pe acest principiu se bazează toate invențiile de transmitere a fenomenelor: radioul, imaginea cinematică, telehorul și celelalte. Descompunerea și reconstituirea — analiza și sinteza — acestea sînt baza pe de o parte a oricărei cunoașteri, pe de altă parte a oricărei creații. Pe această bază trebuia să se realizeze dezvoltarea, așa cum dealtfel s-a și întîmplat.

La începutul secolului douăzeci s-a aflat că materia în ultima analiză este doar una din formele de manifestare a forței — a acelei forțe primare care apare cînd sub forma electricității, cînd a căldurii, cînd a luminii, și a cărei formă de manifestare — în funcție de un număr determinat de oscilații — noi o numim azi materie. Cînd a devenit evident că uni-

tatea componentă a materiei, care cîndva se numea atom și moleculă și ion și electron, nu e materie propriu-zisă, ci centru de forță, adică ceea ce este lumina, căldura și electricitatea, atunci s-a aflat că la urma urmei ea nu e obiect ci calitate, nu e corp ci proprietate. Aici trebuie să remarc ceva. Și anume că însemnătatea practică a acestei descoperiri fusese intuită încă acum cinci mii de ani, pe cînd nimeni nu visa măcar aparatul de proiecție a materiei. O dovadă în acest sens o constituie acea foaie de hîrtie pietrificată, ce se păstrează în muzeul din Cosmopolis, și despre care s-a aflat că fusese preparată în decembrie 1926, fiind o părticică din ceea ce pe atunci, în Europa Centrală, se numea gazetă. Pe această rămășiță, sub o semnătură indescifrabilă, se poate citi, în limba maghiară, despre naiva, dar surprinzătoarea închipuire privind posibilitatea Incarnatorului. Autorul naiv, dar, incontestabil, genial, în speculația asta scrisă în chip de basm (studiu nu-i putem spune datorită formei sale puerile) dezvoltă ideea că, devreme ce materia nu-i decît o formă ca oricare alta a forței, nimic nu ne împiedică în principiu ca s-o proiectăm dintr-un loc în altul, cum se întîmplă cu căldura, lumina sau electricitatea. S-ar proceda, în fond, la fel ca și cu celelalte forțe: analiză și sinteză, descompunere și recompunere. Cu un aparat adecvat descompun orice materie în elementele de forță componente, pe care le proiectez apoi în orice loc, unde un aparat de recepție corespunzător le primește și le recompune. Dacă receptorul le concentrează în aceeași ordine și în același mod în chip de materie, așa cum emițătorul le-a descompus în forță, atunci materia organică sau anorganică, moartă sau vie, minerală, animală sau umană, trebuie, la locul recepției, să se încarneze într-un mod identic. Practic, aceasta înseamnă că, intrînd în emițător, dispar, mă volatilizez în cîteva clipe, dar peste alte cîteva clipe apar reînviat, re-

întrupat din cabina receptorului, oriunde doresc, în Australia sau chiar la Polul Nord.

Carbon 22 tăcu o clipă, apoi încheie emoţionat:

— Stimaţi tovarăşi de idei, nu vreau să spun că între închipuirile nebuloase, sus-amintite, ale autorului rîndurilor din epoca hîrtiei şi experienţa perfect reuşită ce s-a desfăşurat mai adineauri în faţa noastră ar putea să existe vreo legătură cauzală. Dar în acest moment înălţător, cînd domnişoara Sylvia V_9, care în urmă cu o jumătate de oră a intrat, la staţia de proiecţie a materiei, din Florida, în cabina emiţătoare, unde a dispărut, s-a volatilizat, ca peste cîteva clipe să iasă, reîntrupată, înviată în faţa ochilor noştri, din receptor, în acest moment simt că ziaristul necunoscut de acum cinci mii de ani care, după cîte ştim, şi-a imaginat cel dintîi acea posibilitate ce a devenit azi realitate, şi care cu siguranţă fusese luat în derîdere şi zeflemisit drept umorist de către contemporanii săi, acest ziarist necunoscut merită să-i cinstim memoria înaintea încheierii congresului, prin ridicare de deget.

Participanţii la congres se ridicară şi-şi duseră degetul arătător în dreptul frunţii. Domnişoara Sylvia V_9 zîmbea cu pleoapele întredeschise, încercînd să-şi imagineze cum arătam eu.

APARATUL CARE VEDE ÎN VIITOR

— Din ce se compune? întrebă savantul, zîmbind liniştit, după ce închise uşa. Zău că nu e mare lucru. După cum vedeţi, nu-i nimic deosebit: un simplu aparat de proiecţie, al cărui mecanism poate fi oprit, cîteva role de film, care nici ele n-au ceva deosebit: filmări obişnuite ale unor întîmplări cotidiene. Un om trece pe stradă, cineva se aruncă în apă. Nişte copii se zbenguie în parc. O cărămidă cade de pe o casă. Fixarea pe peliculă a unor scurte întîmplări: sînt filmele realizate de mine.

Atunci, în ce constă, totuşi, minunea? În *procedeu,* în *cugetare* sau, vorbind şi mai la general, în *filozofie.* La baza invenţiei mele stă o idee filozofică, ba mai mult, metafizică. Se ştie dealtfel că şi în filozofie o epocă nouă, o concepţie nouă depinde de nişte idei, la fel ca în ştiinţă sau în artă. În accepţie tehnică, nu găsiţi aici nimic ieşit din comun, şi dacă veţi înţelege totuşi acest raţionament simplu pe care am fundamentat ideea aparatului ce vede în viitor, veţi recunoaşte că încă nu s-a realizat, cu un scop mai îndrăzneţ, o aparatură ca a mea. Aţi observat, desigur, o mică ciudăţenie: rolele sînt introduse *invers* în micuţa casetă. Adică sfîrşitul filmului se află la început, astfel încît în timpul proiecţiei obţinem aşa-numita apariţie invers rulată, cu care s-a încercat de multe ori realizarea unor efecte comice. Pentru că, într-adevăr, e de un comic irezistibil să vezi pe cineva cum, ieşind din apă, sare cu picioarele înainte, sau pe

trambulină, sau să vezi cum cineva, luînd masa, scoate din gură cu lingura supa sau carnea, care se reconstituie apoi în bucată.

Văzînd așa ceva, pe oricine îl apucă rîsul, dar nimeni nu s-a gîndit la psihologia acestei curioase reacții. Trebuia să vină un filozof, care să înțeleagă esența fenomenului și să-i sesizeze incredibila însemnătate.

Nu vreau să vă plictisesc cu istoricul realizării descoperirii mele. Vă sînt cunoscute speculațiile metafizice privitoare la timp, mai ales acelea pe care un om cu o cultură generală trebuie să le cunoască; în ce mă privește mă mulțumesc să vă atrag atenția asupra teoriei timpului a lui *Bergson*, teorie care mi-a fost de mare ajutor în această descoperire; vă amintesc principiul potrivit căruia procesul *vieții, al evoluției* se deosebește de procesul *mecanic, neînsuflețit* prin faptul că primul este ireversibil în raport cu cel de al doilea, de unde rezultă că procesele vieții au o cu totul altă cauzalitate decît procesele mecanice și că trecutul și viitorul în lumea vie reprezintă forme *categoric* diferite, ce nu se pot substitui.

Trebuia mai întîi să înțeleg profund toate acestea, pentru ca, într-o bună zi, fiind la un cinematograf, să mi se contureze brusc ideea acelui experiment uluitor care, aparent, e în contradicție cu principiul bergsonian amintit, dar numai ca experiment, deoarece rezultatele lui confirmă acest principiu.

A-ți imagina experiența e cît se poate de simplu. Începe cu analiza acelui proces inconștient cu care urmărim succesiunea determinată a acțiunilor fixabile pe peliculă. Dacă acțiunea se desfășoară normal în fața noastră, atunci pe linia

a — b — — — — — — c — — — x,

care marchează scurgerea timpului, eu înțeleg acțiunea văzută pe secțiunea *bc* în legătura sa cauzală — tocmai ca o relație cauză-efect, așa cum obișnuim

de regulă în cazul acţiunilor — pentru că evoluează din *trecut*, dintr-un punct *cunoscut* notat cu a, pe secţiunea *bc*, spre un punct *x* *necunoscut*, spre viitor. Din tot ceea ce se petrece în *bc* se deduce şi se reconstituie în mod mecanic o acţiune necunoscută, dar cu existenţă fixă în acţiunile invariabile ale trecutului, deci controlabilă, şi anume ceea ce s-a petrecut în momentul *a*. Cineva intră în momentul *b* în cameră, cu palton şi pălărie; nu l-am văzut, dar deduc că în momentul *a* se afla pe stradă, iar acum se mişcă în faţa mea de la *b* pînă la *c*; nu pot să deduc însă ce *va* face în momentul *x*, întrucît *x* aflîndu-se în viitor, n-am nici o informaţie despre acel moment.

Să inversăm însă în mod forţat acest proces şi să-l derulăm în ordinea în care s-a petrecut. Schema acţiunii pe pelicula *rulată invers* va fi:

x — — — c — — — — — — b — — — a.

Din imaginea proiectată obţin o acţiune *bc*, care, *aparent, pentru imaginaţia mea,* evoluează, se mişcă în direcţia înainte, silind şi gîndirea mea, dirijată de forţa inexorabilă a cauzalităţii, să meargă *înainte*, deşi acţiunea se derulează dinspre viitor spre trecut. Ce va rezulta de aici? Nimic altceva decît că — nefiind în stare de altceva — gîndirea mea, capacitatea mea deductivă va lucra în mod *mecanic*, ca şi cum ar avea de-a face cu o acţiune ce evoluează din trecut spre viitor. Dar ce va rezulta din toate acestea? Va rezulta ceva simplu, dar de o însemnătate teribilă. Lucrînd mecanic, lăsată în voie, deducţia nu va indentifica acum acţiunea momentului *a*, ci, *reaşezînd*, va identifica acţiunea momentului *x*, or, în *realitate*, momentul *x se află în viitor*. Ceea ce identificăm, deci, *se va referi la viitor; din acţiunea cb vom vedea viitorul exact la fel cum din acţiunea bc am văzut trecutul*. Despre omul care se întoarce de la fereastră vom deduce *că va sări pe*

fereastră, așa cum despre omul cu pălărie dedusesem că a venit de pe stradă.

Priviți... vedeți aceste imagini? Le-am filmat ieri în parc... e un coleg... Le-am *inversat* și am stabilit încă de ieri, *cu o oră înaintea acțiunii*, că respectivul *peste o oră va*...

N-am aflat niciodată ce stabilise că se va întîmpla, pentru că a intrat infirmierul și l-a condus pe savantul meu îndărăt, în celula sa.

OGLINDA VIE

Alo, Pămînteni!

Aici Preşedinţia Academiei Utopice de pe Acropole, care salută pe locuitorii Pămîntului!

Vă rugăm să ne scuzaţi pentru deranj! Sperăm că peste tot aparatele sînt în ordine!... Alo, circuitul 242... Australia nu se vede suficient de clar... Vă rugăm să conectaţi şi circuitul din New York... aşa, acum e bine... Atlantida a fost recepţionată de la adîncimea de cinci mii de metri sub ocean. Mulţumim, trecem mai departe!... Salutări guvernatorului Groenlandei!... Ne recepţionaţi cu claritate?! În caz contrar, vă rugăm să conectaţi înlocuitorul de radiu 463! Aşa! E clară imaginea?... Perfect!... Alo, cineva din Tasmania ne informează că nu ne aude bine. Cine sînteţi?... Aha, acum vă văd! Sînteţi un plantator de la etajul treizeci. Schimbaţi poziţia comutatorului... Linişte, vă rog!... Vă rog, linişte la Bucureşti! Nu deranjaţi emisiunea! Alo!... Dumneavoastră ce faceţi acolo, la Stockholm?!... Da, da, acolo! Cele două studente, nu dumneavoastră... Şi mai sus, în Norvegia... Da, dumneavoastră! Vă rog să fiţi atente, transmitem ceva important!...

Am onoarea să comunic locuitorilor Terrei că de azi într-o săptămînă, la 20 decembrie 2500, va avea loc în mod sigur Marele Jubileu — aniversarea a cinci sute de ani de la descoperirea Oglinzii Vii.

Festivităţile vor avea loc la etajul două mii al Turnului Babel de pe Acropole.

Serbarea propriu-zisă începe la ora opt fix, cu toate circuitele în conexiune directă, şi durează pînă la orele douăzeci, cînd se va consuma şi ultima proiecţie. Rugăm pe toţi posesorii de Incarnatoare de pe Terra să-şi pună la punct aparatele pînă la data amintită, în aşa fel încît să nu se ivească nici o defecţiune. Atragem atenţia incarnatoriştilor că aparatele de proiecţie în spaţiu vor fi legate în direct, pentru ca în timpul emisiunii, pe lîngă imaginile proiectate, în Oglindă, să se vadă în prim-plan şi persoana interpretului.

Am reuşit să obţinem schiţa aproximativă a programului Marelui Jubileu. Muzeografii au prelucrat, se pare, un material atît de uriaş încît incarnatoriştii să beneficieze de un adevărat fast, de o mare varietate, reprezentativ pentru senzaţionalul eveniment. Specialiştii din toate colţurile lumii lucrează de cinci ani pentru a elucida, teoretic şi practic, toate izvoarele şi datele accesibile ale istoriei Oglinzii Vii, încă din anul 1900, de la începuturile cinematografului. Ne putem aştepta deci la un ciclu foarte variat de reprezentaţii.

Festivitatea va fi marcată de trei momente principale: în primul rînd, cuvîntările de salut şi omagiul adus de delegaţiile participante, apoi partea demonstrativă, însoţită de explicaţiile specialiştilor în istoria cinematografului şi, în sfîrşit, prezentarea celor mai de seamă creaţii dedicate evenimentului, ca un panoramic al stadiului actual al culturii în epoca Oglinzii Vii.

Pe baza unor informaţii certe, în afara punctelor principale ale programului, ne mai putem aştepta la următoarele:

1. Cuvîntul de deschidere, rostit de către însuşi Bona Voluntas, preşedintele Statelor Unite ale Europei.

2. Salutul delegaţiei Academiei Cinematografice din Atlantida adus prin intermediul Marii Oglinzi;

Naptun, primarul general al Atlantidei, va rosti o alocuţiune.

Cîteva proiecţii cu caracter istoric, datînd din anul 2200, din perioada descoperirii branhiei pentru om, care a făcut posibilă construirea de către emigranţi a unui oraş la adîncimea de cinci mii de metri sub apele mării, atingînd un înalt nivel de cultură. Imagini din viaţa locuitorilor subacvatici. Cîteva aspecte de pe străzile Atlantidei la lumina a şase mii de volţi. Vînătoare de rechini. Trăgătorul de elită, Tom Bill, doborînd un şarpe de mare, la doi kilometri deasupra capului său. Lupte cu caracatiţele în arenele Atlantidei, renumitul poliptorero Mataia înfruntînd caracatiţele în anul 2242.

3. Salutul adus de locuitorii Selenei prin intermediul Marii Oglinzi. Imagini cu caracter istoric: explorarea şi popularea Lunii în anul 2362, înregistrate pe benzi originale de platină. Imagini foto din viaţa familiei regale aflate la odihnă în Lună. Majordomul uriaşelor domenii selenare ale lui Kálmán Jenő în plină activitate în vîrful craterelor.

4. Delegaţia capitalei continentelor îşi aduce salutul în Marea Oglindă.

Pauză.

5. Masă rotundă pe teme de fizică. Dezbateri susţinute timp de două ore de către cinci savanţi cinematologi-arheologi despre apariţia şi epoca străveche a imaginii filmate. Perioadele premergătoare imaginilor filmate. Uriaşa, azi inimaginabila însemnătate a cuvîntului scris în perioada primitivă. Trecerea de la cultura cuvîntului înregistrat la cultura mişcării înregistrate. Edison. Filme primitive. Unicul film original datînd din anul 1925 păstrat la British Museum. Acel Socrate al filmului — Charlie Chaplin — şi întrebarea: să fi existat el în realitate sau a fost doar o figură scornită de Max Linder? Actriţa de pe fragmentul respectiv este într-adevăr Asta Nilsen sau este Pola Negri? Rolul lui Mosiukin. Buster Keaton şi kitoniştii. Zoro şi Huru să fi

fost două ființe sau una singură? Răspîndirea zorohurismului în secolul douăzeci și doi. De ce a dispărut filmul primitiv? H. G. Wells — strămoșul naivilor. Creatorul sectei conservatorilor. Filmul bulevardier. Flecăreala și limbuția pe ecrane a vechilor cineviorişti şi cinesolişti. Fragmente din primul cineroman realizat în anul 2040. Să fie adevărat că pe vremea cînd filmele se proiectau pe ecrane de pînză, doar în alb-negru și nu în spațiu ca în zilele noastre, interpreţii puteau fi recunoscuți? Banda celui mai vechi film ce s-a păstrat. Descoperirea platinei transparente. Watson și școala sa. Concluzii.

6. 526 de profesori universitari prezintă rezultatele cercetărilor lor geologice. Ce reprezenta în fond teatrul și arta animată a epocii primitive? E posibil ca actorii să fi jucat ei înșiși pe scenă, de fiecare dată, iar după ce încetau din viaţă nu-i mai vedea nimeni jucînd? Ruinele teatrului Comedia Franceză din Paris. Ruinele teatrului de comedie din Budapesta, în prim plan. Cine a fost Jób Dániel? Un papirus original în apropierea coloanelor prăbușite ale Renașterii, în care Bárdos Artúr promite un avans unui dramaturg, dacă acesta îi va aduce piesa la timp. De fapt, e o explicaţie a unei mici curiozităţi: în epoca teatrului, dramaturgul era o persoană mai importantă decît actorul. Caracterul nemuritor al artei dramatice: Vcopardi — primul actor căruia i s-a păstrat creaţia. Însemnătatea benzii de platină în arta cinematografică. Pantofii de sticlă de Molnár Ferenc. Această creaţie să fi fost realizată și ca piesă de teatru? Concluzii.

7. Expunerea profesorului academic Klakk 42 despre prima sută de ani de cinematografie. Începuturile noii epoci. Benzile de platină și filtrele de culoare. Vederea dublă. Studiul istoriei redescoperă filmul. Oglinda Vie. Ştiinţa în epoca Oglinzii Vii. Microscopul timpului sau mișcarea încetinită. Mașina timpului; problema peliculei derulate invers. Prima imagine istorică în Oglina Vie. Istoria ca

știință vie. Predarea istoriei în zilele noastre, pe baza înregistrărilor originale. Cîteva imagini: luptele purtate de Napoleon al X-lea în anul 2320. În Oglinda Vie.

8. Evocări din epoca primitivă a filmului. Cine a fost Norma Talmadge? Concluzii.

9. Geneza Oglinzii Vii, însoțită de demonstrații. Descoperirea radioului în 1920. Anul 2050 — data unirii definitive a Oglinzii Vii cu radioul. Cum a fost posibilă descoperirea Incarnatorului? Despre esența Incarnatorului. Prima definiție: un aparat cu ajutorul căruia, din orice punct al spațiului, văd și aud perfect, datorită unei oglinzi, evenimentul ce are loc și se desfășoară în orice alt punct al spațiului. Primii posesori de Incarnatoare. Transporturile internaționale prin Oglinda Vie. Incarnatorul din zilele noastre.

10. Viață și moarte... Versuri închinate evenimentului, în prelucrarea lui Bleythrust; interpretează King Danison.

11. Trandafirul lui Menichelli... Povestire istorică, imaginată de Plusquam D'Annunzio; interpretează X.

12. Proiectorul de materie cu ajutorul căruia, pe baza descompunerii și reconstituirii materiei, omul, în realitatea sa vie, poate fi proiectat în cîteva minute în locul dorit.

Și, în sfîrșit, ca încheiere, punctul culminant al serbării:

13. Vis din anul 1925... Ce visase în noaptea de Crăciun a anului 1925 străbunicul crainicului; imaginile, extrase și reconstituite pentru Oglinda Vie, cu ajutorul unor reactivi, din creierul mumiei descoperite de către Rosov Edison al VIII-lea, vor putea fi urmărite în culori într-o versiune originală!

Alo!... Alo!... Alo!...

Mutație!

DUEL ÎN SECOLUL AL XXV-LEA

— Va să zică aici am vrut să ajung! am exclamat cu încîntare în acea seară.

Rătăceam de vreo trei zile, în compania lui Paolo 34, prin lumea de minuni de pe Acropole. Uitasem cu totul capsula de congelare în care zăcusem aproape cinci secole și din care, într-o frumoasă zi din toamna anului 2427, un strănepot de-al meu, însărcinat prin testament cu aceasta, mă decongelase.

Paolo 34 zîmbea.

— Nu minunile tehnicii mă impresionează, continuai entuziasmat, nu-i vorba despre orașul construit pe nouă nivele, cu bulevarde înălțate la o mie de metri, cu avioproiectile și mașini perfecte, toate acestea puteam să mi le imaginez, să le prevăd și, trebuie să recunosc, nu mă așteptam ca ele să mîntuiască lumea. Omul e trup și spirit, iar minunile tehnicii nu-i pot ajuta decît trupul. De evoluția spiritului și a civilizației eram îngrijorat. Am venit încoace adus de ideea unei orînduiri armonioase, în care să triumfe pacea, și văd că am nimerit bine, pot să rămîn.

— Pacea? mă privi Paolo 34 cu un zîmbet de simpatie. Ei da, pace avem. Dar cum de-ai constatat acest lucru?

— Cum? Pe mii de trăsnete! Pacea poate fi observată și din aspectele negative — din tot ceea ce în acest oraș lipsește ochiului obișnuit cu arme, cu războaie, cu lupta înverșunată pentru existență. N-am văzut soldați, n-am văzut arme, urechea mea

n-a auzit cuvinte grosolane, n-am întîlnit fapte abuzive care să mă împingă la răzbunare; dimpotrivă, am văzut niște străini care se sărutau pe stradă, am văzut oameni puternici sprijinindu-i pe cei slabi și pe cei slabi dîndu-se la o parte cu modestie.

Paolo 34 rămase pe gînduri.

— Ei da, este neîndoielnic, spuse oarecum tărăgănat, este neîndoielnic că tonul, manierele s-au dezvoltat mult în ultimele secole. Nu înțeleg însă, pe de-a-ntregul, de ce tragi din asta concluzia că lupta pentru existență s-ar fi echilibrat?

— Cum adică? îl întrebai stupefiat. Nu înțeleg! Lupta pentru existență înseamnă sînge și moarte, moartea celui mai slab! Unde sînt toate acestea în atmosfera strălucitoare a civilizației de azi?

Paolo 34 ridică din umeri.

— În privința civilizației se poate să ai dreptate. Numai că noi vedem civilizația așa cum este, în forma ei de acum, în acel mod și acea manieră despre care ți-am vorbit mai înainte. Poate că această formă schimbată împiedică ochiul dumitale neexperimentat să vadă esențialul...

— Esențialul? Despre ce-i vorba? Doar nu vrei să spui...

— Esențialul pe care dumneata îl cunoști la fel de bine ca noi, continuă Paolo 34, privindu-mă insistent.

— Nu înțeleg.

Rămase pe gînduri.

— Stai puțin. Mă vei înțelege îndată.

Făcu un semn, la care un vehicul tubular se și opri în dreptul nostru. O explozie, și în cîteva secunde ajunserăm în partea de jos a orașului. În dosul unor vitrine strălucitoare, puternic luminate, se găsea o încăpere luxoasă, cu pereții de marmură, în care însă draperiile negre făceau atmosfera cam apăsătoare.

— Unde sîntem?

În loc de răspuns, Paolo 34 se adresă ușierului îmbrăcat în negru și cu pene de egretă la pălărie.

— Cîte trageri la sorţi vor fi în după-amiaza asta?

— Trei.

— Cea mai apropiată?...

— Începe peste cîteva minute.

— Bine. Pînă atunci îl voi introduce pe oaspetele meu în sala de operaţie.

— Tragere la sorţi? Sala de operaţie? Îl urmam tot mai uimit pe ghidul meu.

Am pătruns într-o sală puternic luminată. În mijlocul ei, două platforme împodobite, pe care se găseau niște cabine de sticlă; în interiorul cabinelor, acoperit cu catifea neagră, se vedea cîte un pat, sau canapea, sau catafalc, așa în grabă nici nu știu cum să-i spun. Cîteva aparate ciudate, pe un perete ceva ce aducea a ceas și două uși: una roșie, cealaltă neagră.

— Ai răbdare. Vei înțelege îndată.

Peste cîteva clipe, doi slujbași în uniformă au introdus în sală doi bărbaţi. Slujbașii erau îmbrăcaţi unul în roșu, celălalt în negru. Bărbaţii aduși sînt îmbrăcaţi în alb. Au feţele palide, amîndoi zîmbesc. Aud cuvinte spuse în șoaptă, dispoziţii. Apoi, cei doi bărbaţi își strîng mîna, se sărută. Paloarea de pe chipurile lor se accentuează. Se îndreaptă spre cabinele de sticlă, unde alţi slujbași ce amintesc de primii doi îi dezbracă complet. Cutiile de sticlă se deschid automat și cei doi bărbaţi se așază pe canapele, se întind, închid ochii. Apoi aud un bîzîit ușor și cabinele de sticlă se umplu de niște vapori fini, verzi sau liliachii, nu-mi mai dau seama, prin care abia se mai întrezăresc cele două trupuri întinse pe canapele.

— Vapori de narcotizare, îmi șoptește la ureche Paolo 34. Amîndoi adorm, cad într-un somn adînc, au senzaţii dintre cele mai plăcute.

Cîteva minute trec în cea mai mare tăcere. În sală își face apariția fără zgomot un ins bărbos, cu ochelari. Își consultă ceasul. Apoi începe să vorbească răspicat, oficial. Cei doi slujbași împietresc în poziție de drepți, cum se obișnuiește în asemenea momente solemne.

— Declar că cetățenii Petrus 129 și Carlos 344, care au cerut tragerea la sorți a vieții, au adormit. Consiliul Central le-a aprobat cererea. Mînuitorul bilelor să-și facă datoria.

Un bărbat apasă un buton. Abia acum observ că soclul uneia dintre cabinele de sticlă este roșu, iar al celeilalte, negru. În clipa următoare, ceasornicul alb, foarte plat, de pe perete începe să zumzăie puternic. Privesc într-acolo: două bile aleargă pe cadranul lui cu o viteză amețitoare. Ritmul încetinește, bilele sînt tot mai obosite. Se opresc.

— Roșie! spune solemn persoana care conduce ceremonia. Apoi își întinde mîna: S-a săvîrșit! Muribund, fă-ți datoria!

O detunătură puternică, sala e inundată de o lumină atît de orbitoare, încît închid ochii. Peste o clipă, cînd îi deschid, lumina-i ca mai înainte. Fiecare se află la locul lui. Mă uit la cele două cabine de sticlă și de uimire scot exclamații ca la circ, la văzul unei scamatorii extraordinare. În cabina de sticlă cu soclul roșu îl văd, zîmbind liniștit, căzut într-un somn adînc, pe bărbatul de mai înainte. Cealaltă cabină e goală!

Apuc spasmodic brațul lui Paolo 34.

— Unde a dispărut?

Un zîmbet trist, grav.

— Îl duce acolo.

Unul din slujbași scoate un sertăraș de sub cabina cu soclu negru și îi deșartă conținutul într-o urnă de sticlă, îi pune capacul și se îndreaptă spre ieșire.

— Executorul va avea grijă ca peste o oră, cînd norocosul cîștigător se va trezi, să fie scos pe ușa

roșie, să i se restituie hainele, actele şi să i se înmîneze pachetul sigilat pe care l-a moştenit de la rivalul său.

Insul cu barbă şi ochelari se apropie apoi, zîmbind, de noi.

— Sînteţi mulţumiţi, domnilor? Din partea cărei publicaţii aţi venit? Ori aţi venit doar pentru a paria?

Cele văzute m-au buimăcit. Paolo 34 îi întinde mîna funcţionarului cu ochelari.

— Care a fost pricina? întreabă cu interes.

— Nimic deosebit. Acestea sînt cazurile cele mai frecvente în ultimul timp. Se concurau într-o meserie în care numai unul avea șanse de reușită. În plus, se îndrăgostiseră de aceeași femeie. O complicație destul de obişnuită. Li s-a dat aprobarea fără dificultăți. Condiţiile puse erau şi ele obișnuite. Cîştigătorul vieţii moşteneşte bunurile celuilalt, întrucît amîndoi sînt fără copii.

Paolo 34 mă privi dintr-o parte.

— Ei? Începi să pricepi?

Simţeam că inima-mi zvîcneşte dezordonat.

— Cred că da..., m-am bîlbîit eu.

Funcţionarul mă privi zîmbitor.

— N-aţi mai văzut nici o tragere la sorţi a vieţii?

— Ba da, a mai văzut, se grăbi Paolo 34 să răspundă în locul meu, dar foarte de mult. Atunci se proceda însă altfel... nu așa, adică nu cu acordul înţelept şi mărinimos al puterii de stat, ci mai degrabă sub forma unor acţiuni individuale... Pe atunci toate acestea se obţineau prin suferinţe inutile. Esenţa vieţii fiind insuficient cunoscută, se puteau săvîrşi numeroase fărădelegi, inutile şi dureroase...

— Acuma ştiu! am strigat, ducîndu-mi arătătorul la frunte.

Degeţel mă privea zîmbitoare.

— Ei, să auzim, simpatică fantomă! Ce ştii?

— Ştiu ce-mi lipseşte! Înţeleg de ce nu am fost uitat. Ideea de a alege dintre atîtea personalităţi ilustre ale ultimului secol din cel de al doilea mileniu şi de a învia umila mea persoană cu Incarnatorul de spirit (pe care, dacă am înţeles bine, l-ai primit din partea unui unchi, de ziua dumitale) este delicată şi mărinimoasă. Hoinărim împreună de trei săptămîni, dragă Degeţel. Sîntem în anul trei mii cinci sute de cînd s-a rostit cuvîntul...

— Vai, te rog, nu atît de întortocheat, dragă prietene. Ştii că, deşi, de dragul dumitale, am învăţat destul de bine vechiul esperanto, nu suport construcţiile acestea complicate. Ce-ţi lipseşte, deci?

— Problema mă preocupă fără voia mea de cîteva zile. E drept, m-am lăsat copleşit de avalanşa impresiilor noi şi am uitat cu totul de mine. Dar acum... Trebuie să ştii că în epoca mea eram, cum se zicea, poet...

Degeţel dădu din mînă cu îngăduinţă:

— Altfel de ce m-ar fi interesat persoana dumitale? Nu ştiam nici cum te cheamă. În tipăritura străveche pe care profesorul nostru de arheologie mi-a tradus-o, am găsit două imagini care mi-au plăcut.

I-am strîns mîna.

— Îți mulțumesc. E pentru prima oară cînd, după atîtea secole, simt rostul nefericitei mele vieți. Deci mă vei înțelege. În cele trei săptămîni de cînd sînt aici, mi-am făcut cît de cît o imagine (dacă se poate spune așa) despre starea socială, culturală și tehnică a prezentului dumneavoastră și a viitorului meu. Încep să înțeleg cum trăiește uimitoarea generație a acestui secol. Am văzut orașele aeriene, am coborît în stațiunile de odihnă plasate în adîncul mării, am învățat să respir cu branhii electrice sau cu oxigen comprimat. Toate acestea sînt adevărate minuni pentru mine. În plus, din rîndul strănepoților mei am mai făcut cunoștință cu cîțiva oameni excepționali, de o deosebită delicatețe. Spiritul, gîndirea acestora... Dar tocmai despre asta vroiam să-ți vorbesc. Mă întreb mereu: de unde își ia fiul atît de înzestrat, atît de spiritual al acestei epoci, cultura sa rafinată? Cum să-mi explic suplețea lui sufletească? Am avut ocazia să verific impresiile artistice transmise prin viu grai: am cunoscut arta desăvîrșită a unor actori proiectați în spațiul întunecat al scenei. O proiecție perfectă care întrecea chiar realitatea. Știu, toată povestea era doar ilustrație de culoare și sunet. Era mai degrabă artă plastică. Dar să nu uit: Degețel, ce e cu literatura? Mă plimb de trei săptămîni pe aici, dar n-am văzut încă nici un rînd scris, nici o carte, nici o foaie de ziar...

Mă privi mirată.

— Doar acum spuneai că la teatru...

— Da, da, înțeleg... Știu că și teatrul este creație, deși este transmis totul direct, prin viu grai. Dar cartea, trebuie să înțelegi, cartea, ziarul...

Dădu din umăr:

— Tocmai că nu înțeleg. Care e deosebirea?

Deodată, parcă și-ar fi adus aminte de ceva:

— Aha, înțeleg! Dumneata te gîndești la acele forme de comunicare care nu transmit simultan unui număr mare de oameni ideile artistului, ci pe

rînd, fiecăruia în parte. Cartea! Ai dreptate, pe vremuri așa i se zicea. Multora le place și azi să-i spună tot așa. De ce nu mi-ai cerut de la început? Puteam să te duc la un palat al cărții. Stai puțin! Știi ce facem? Intrăm într-o librărie și cumpărăm ultima creație a lui Gheară de Uliu, un autor la modă.

— Librărie?! m-am entuziasmat eu. Ca să vezi! Deci nu m-am înșelat!

Peste două minute, giroplanul nostru a coborît în dreptul unui magazin elegant. Degețel o luă înainte, eu în urma ei. Vînzătorul ne întîmpină cu amabilitate. Am aruncat o privire în jur. De sus pînă jos, pe pereții unei încăperi circulare, agățate de cabluri subțiri de oțel atîrnau o mulțime de obiecte ciudate, semănînd mult cu niște cutii.

— Se găsește la dumneavoastră „Visul verde", ultima carte a lui Gheară de Uliu?

— Cum să nu! Mai avem nouă exemplare, deși lucrarea este foarte căutată. Poftim, frumoasă doamnă.

Scoase o cutiuță și i-o dădu. Degețel nu mă lăsă să plătesc:

— Treceți-o în contul vizitei.

Ne-am întors la aparatul nostru, care ne-a urcat într-un minut la două mii de metri. Degețel mi-a întins cartea.

— Poftim, pornește-o.

— S-o pornesc?! Vrei să spui s-o răsfoiesc?

— Nu, trebuie doar să privești, iar șnurul acela să-l duci la ureche. Mai întîi însă, trebuie să apeși butonul din colțul cutiei.

M-am supus, plin de uimire.

În clipa următoare, prin lentila șlefuită îmi apare în fața ochilor un peisaj puternic luminat, în mărime naturală, munți verzi, un cer albastru în depărtări. Se aude, apropiindu-se, un uruit tot mai puternic. De după munți se ivește un avion, se apropie, aterizează. Din carlingă sare o fată tînără

și frumoasă. Se așază în iarbă, oftează. Apoi, gînditoare, spune: „O, doamne..."

Uluit, îi relatez lui Degețel ceea ce văd și aud. Dă din cap înțelegătoare.

— Da, mai totdeauna își începe astfel romanele. Eu nu i-am mai citit de mult nici o carte. În ultimul timp urmărește doar efecte ușoare. Are, totuși, o imaginație destul de bogată. Ce mai urmează?

Povestea mirifică a lumii din cutie se deapănă mai departe. Imaginea înfățișează acum, ca prin ceață, un interior. O fată palidă pe canapea. Pe neașteptate, imaginea dispare, vîntul adie printre frunzele trandafirilor agățători ai unui umbrar. Cînd îi spun ce se întîmplă, Degețel se strîmbă.

— Nu înțelegi? Era o comparație. Destul de uzată. Ei da! Îmi dau seama că dumitale, care ești încă obișnuit ca autorul să-și prezinte povestea indirect, cu ajutorul literelor ce alcătuiesc cuvinte abstracte, toate acestea ți se par neobișnuite. Să știi, încă la începutul mileniului s-a observat că în literatură e mai simplu să înfățișezi imaginea pe care vrei s-o evoci, decît s-o descrii. Iată: „O fată frumoasă a intrat în cameră". În ce privește latura tehnică a problemei, evident, încă n-o cunoști.

Am lăsat din mînă cutia care trecea drept carte și am întrerupt-o pe Degețel cu un aer de superioritate:

— Nu te mai obosi, înțeleg totul. Cîndva, eram recunoscut pentru așa-zisa mea fantezie. E ușor să-mi închipui că mai întîi romanul a fost înregistrat pe niște fire extrem de subțiri, realizîndu-i-se probabil sunetul, culoarea, lumina, iar acum, cînd apeși pe buton, aparatul îți proiectează pe un spațiu restrîns acțiunea romanului, aidoma cinematografelor din timpul nostru.

— Ei da! Scriitorii și-au dat seama că a-i face pe cititori să-și imagineze un lucru indirect, cu ajutorul cuvintelor adică, e mult mai complicat decît dacă l-ar înfățișa pur și simplu. În epocile foarte

vechi, în perioada ideografiei egiptene, se intuise calea cea justă...

— Înţeleg, nu-i nevoie să continui, pe vremuri mă gîndisem şi eu la asta: doar fiecare cuvînt, la origine, provine dintr-o imagine senzorială. Aşadar literatura se întoarce la izvoarele sale străvechi. Totuşi, dacă mă gîndesc, în ziua de azi trebuie să coste cam mult realizarea unei cărţi.

— De ce ar costa mult?

— Iartă-mă, dar ca să pui în scenă un roman..., cîţi actori îţi trebuie? Cîtă recuzită? Cîte călătorii, peisaje noi, construcţii chiar?... E o muncă uriaşă să strîngi, să regizezi, să expui, să repeţi totul pînă vei obţine înregistrarea.

Mă privi stupefiată, apoi începu să zîmbească.

— Înțeleg, dumneata nu cunoşti esenţialul.

— Ce anume?!

— Invenţia cea mai de seamă a mileniului. Aşteaptă puţin.

De data asta mă făcuse curios cu adevărat. Nu mi-a mai răspuns însă la nici o întrebare. A potrivit maneta de aterizare şi în cîteva minute am coborît într-o galerie subterană. Ne-a întîmpinat un vînzător îmbrăcat în halat alb.

— Cu ce vă pot servi?

— Aveţi liber vreun vizor de spirit?

— Poftiţi pe aici, vă rog.

Într-o cabină luminată straniu, o maşină fantezistă, un amestec de lentile şi manete, şi puţin mai jos o canapea.

— Culcă-te aici, mi-a poruncit Degeţel.

M-am supus buimăcit. Am auzit un zumzăit de curent electric. „Sînt conectat la ceva, amorţesc." Însă n-am apucat să-mi exprim gîndul pînă la capăt. În jur s-a făcut întuneric. Apoi inima a început să-mi bată puternic, de parcă mi s-ar fi dat să respir oxigen. Închid ochii şi aproape fără voie mă las năpădit de amintiri. Mă văd puşti pe străzile vechi

ale Pestei. Alerg cu obrajii îmbujoraţi spre şcoală, plin de dorinţă, speranţă, curiozitate...

Aud atunci glasul lui Degeţel:

— Interesant! Ce-i cu strada asta străveche? Trebuie să fie dintr-o epocă tare depărtată. Ce case scunde! Şi băieţelul acesta care aleargă pe lîngă ziduri. Ia te uită — vă rog imaginea mai clară — cît de mult seamănă cu dumneata! Acum îşi ridică privirea spre cer. Sigur că da, eşti chiar dumneata, ţi-ai evocat copilăria...

Îmi vine să strig: „Degeţel, dumneata vezi ceea ce gîndesc eu?! Ceea ce îmi reamintesc?"

— Nu striga, tulburi calitatea imaginii. Oare de ce te miri? Dacă-mi aduc bine aminte, se știa încă pe vremea dumitale că impresiile, gîndurile înmagazinate de creier nu sînt altceva decît imagini. Imagini fixate. De ce n-ar fi fost posibil ca imaginea transmisă cu ajutorul mecanismului intern al gîndirii și memoriei să fie recepţionată, transformată, captată pe ecrane și, în ultimă instanţă, chiar fotografiată? Ei, nu te speria, acum nu se fac înregistrări, am urmărit totul doar prin vizor.

Îmi bîzîie ceva în ureche. Ce-i asta? E un gînd care mă ameţește.

— Degeţel... Degeţel...

Îi aud glasul tot mai îndepărtat:

— Mai clar, vă rog mai clar, imaginea se estompează... A apărut o femeie... Sînt eu... Înseamnă că se gîndește la mine. Ce drăguţ din partea lui!... Dar ce vrea?... Asta-i neruşinare! Vă rog, deconectaţi imediat, deconectaţi imediat!...

PRINȚESA
ȘI BROASCA RÎIOASĂ

Stația la care am coborît mă dezamăgește. Îmi scosesem biletul de călătorie cam pentru anul 2 030 820 după Neanderthal. O epocă avansată! Mă așteptam deci la realizări tehnice ieșite din comun, stația anterioară găsindu-se cam cu o sută de mii de ani în urmă, pe un satelit artificial plasat undeva între Pămînt și Marte. O astfel de stație nu m-a mirat, deoarece cunoșteam traiectoria gîndirii umane și saltul tehnic care făcuse ca basmele, cu calul năzdrăvan, cu covorul fermecat, cu căciula care te face nevăzut, cu lampa fermecată a lui Aladin (era să spun tubul-audion), cu zîna înaripată și altele să se transforme în realitate. Mi se părea firesc dar ca, odată și odată, să le vină rîndul în timp și poveștilor despre cucerirea stelelor. De aceea nu prea înțelegeam ce însemna acest canton sătesc murdar și prăpădit, lipsit de cel mai elementar confort, care nu lăsa să se întrevadă nici urmă de civilizație avansată. Să se fi întors timpul? Să aibă oare dreptate Spengler și ceilalți adepți ai teoriei ondulației universale, pe care nu i-am putut suferi niciodată? Sau ce s-a întîmplat?

Coborînd cu chiu, cu vai scările și uitîndu-mă după cineva care să-mi ia bagajele, eram gata-gata să cred că a dispărut întreaga omenire. Nicăieri nici o suflare. Peronul e pustiu. Deși dacă îmi arunc privirea pe harta timpului, reiese că pe aici, în urmă cu o mie de ani, se găsea un oraș înfloritor.

Dar, ia te uită, n-au dispărut toate viețuitoarele, ci, pesemne, numai omul; dinspre ușă se apropie

alene de mine un patruped care seamănă cu o girafă şi care, şchiopătînd din picioarele-i lungi, îşi tot întinde gîtul.

Şi, spre marea mea uimire, începe să vorbească. Da, da, vorbeşte, şi nu oricum, ci aşa cum vorbesc oamenii... Nu-i nici o greşeală, vorbeşte aşa cum vorbesc oamenii, şi încă în limba mea maternă. Dar asta nu-i de ajuns. Mă strigă şi pe nume.

E prea de tot.

— De unde mă cunoaşteţi? întreb uluit.

— S-a anunţat că veţi sosi, spune patrupedul politicos, dar destul de indiferent. Avem aparate care menţin retroactiv legătura cu seria reconstituită a celulelor necrozate pînă la epoca de bronz.

— Dar limba maghiară?

Îşi suceşte distrat gîtul lung, sinuos.

— Am reconstituit şi celulele centrului vorbirii, îmi explică, dar asta... vom mai discuta. Unde vă sînt bagajele?

I le întind, codindu-mă; acum îi observ, ieşind de undeva de sub cap, şi cele două prelungiri ce par să fie braţele, cu care apucă bagajele. Le saltă uşor pe spinare. În timp ce ne îndreptăm spre piaţa din faţa gării, încerc să-mi adun gîndurile, să intuiesc unele schimbări, pentru a nu fi nevoit să întreb prea multe. De obicei, mă ghidez după un vechi principiu: „Decît să întrebi, mai bine să vezi!“ Dar nu-mi trece nimic inteligent prin minte. O întrebare neghioabă îmi dă mereu tîrcoale: nu cumva, înainte de a fi pierit, omenirea a învăţat animalele să gîndească şi să vorbească? Hotărăsc să tatonez terenul în acest sens, cu atît mai mult cu cît în piaţa din faţa gării patrupedul este aşteptat de un fluture uriaş. Vorbesc ceva într-o limbă necunoscută, apoi fluturele ia bagajele şi zboară, evident, spre reşedinţa mea. Încerc să las impresia că toate acestea mi se par normale; dealtfel, călătoriile în timp m-au făcut să înţeleg că nu-i frumos să te miri mereu sau să priveşti în jur uluit.

Ne îndreptăm spre un sălaş mizer de cîmp (oare aici să fie capitala?). Ca să nu mă piardă pe drum, însoţitorul meu îşi micşorează paşii, grijuliu.

Întreb pe un ton degajat, după ce îmi dreg glasul, tuşind de cîteva ori:

— Iertaţi-mă, în oraşul acesta, dacă pot să-i spun aşa, locuiesc numai girafe?

— Girafe?! Gazda îşi suceşte gîtul nedumerită. A, da, vă gîndiţi la mine. Nici vorbă. În prezent, aici veţi întîlni laolaltă multe alte forme de viaţă. Eu însumi am apărut în această formă numai de două săptămîni.

Nu mai înţeleg nimic. Am senzaţia că simpatica mea gazdă bate cîmpii. De aceea schimb cu precauţie subiectul.

— Dar domnul primar sau cum îi spuneţi acum, şeful oraşului, ştie de sosirea mea?

— Ştie! Şi vă roagă să-l scuzaţi. Ar fi vrut să vă primească personal, dar l-au oprit sporii.

— Cine?

— Îl preocupă o specie rară de spori. Pînă la alegeri ar vrea să-i crească pe cap nişte bule luminoase.

Încerc să-mi păstrez calmul, dar puterile mă părăsesc. Simt că n-o să mai pot continua conversaţia. Interlocutorul îmi sare în ajutor:

— După cîte ştiu, din epoca depărtată a electricităţii n-a mai venit nimeni pe la noi. Ce noutăţi sînt pe la dumneavoastră?

A sosit momentul să-mi manifest superioritatea. Dezinvolt, nu fără oarecare maliţiozitate, îi spun:

— Dacă socotiţi secolul douăzeci drept epoca electricităţii, trebuie să vă mărturisesc că moda escapadelor în viitor apune. Cîndva, Jules Verne şi Wells erau indignaţi de „Utopia" lui Thomas Morus. Acum nici ei nu mai sînt atît de captivanţi, iar cel din urmă s-a lăsat prins de nişte lucruri mai reale. Îl preocupă sociologia, politica. În ce mă priveşte...

— Știu, știu, spune prompt Girafa, dumneavoastră, domnule redactor, v-ați încumetat, cu cîțiva ani în urmă, să înaintați pînă în epoca Mașinilor Eliberate și Autonome. Zona aceasta e despărțită de noi abia prin cîteva sute de mii de ani. Am citit Noua Iliadă.

Cunoștințele gazdei, atît de temeinice, mă rușinează, mă fac să amuțesc. Pe de altă parte, întrezăresc posibilitatea să pot continua tatonările în altă direcție.

— Mă bucur că vă amintiți atît de bine, îi spun cu modestie. Atunci probabil știți...

— Că oamenii stăteau cît se poate de prost în lupta inegală dusă împotriva giganticelor, puternicelor și mai ales foarte numeroaselor mașini. După cum știți, n-a lipsit mult să fim nimiciți, domnule redactor. Abia în ultima clipă, ca să zic așa, am reușit să obținem superioritatea și să recucerim Pămîntul, ajutați de semenii noștri care emigraseră pe planeta Venus și-și desfășurau în liniște experiențele potrivit semnelor străvechi, mitice, ale mendelisticii. Ei au schimbat direcția instinctului biologic, au creat plămînii pentru heliu, s-au întors, au organizat rezistența și au învins imperiul preistoric al mastodonților mecanici și al reptilelor consumatoare de benzină. A fost nimicită o parte a acestui imperiu, cealaltă a pierit, încît azi pe planeta noastră nu mai există nici un mecanism realizat din materie anorganică. Am reușit să obținem fuziunea dintre gazele obișnuite și cele nobile, corespunzător scopurilor diviziunii celulare dirijate de celula nervoasă... Leleberinbinba brahatmi!

La auzul ultimelor cuvinte tresar, dar îmi dau seama îndată că nu mi-au fost adresate mie; nici nu le-aș fi înțeles. Cu niște mișcări ciudate, parcă s-ar rezema în coate, în fața noastră se oprește un păianjen uriaș, cam de trei ori cît mine. Un păianjen sau ceva asemănător. Are opt picioare, două

capete, aripi rigide și, în jurul gurii, cîteva mîini cu numeroase degete.

— Hrabutra brsgma! răspunde prietenos ciudatul personaj.

Și, fără să mă bage în seamă, discută ceva cu Girafa. Eu stau ca o stană de piatră. Simt că mi-e cald, totuși tremur de parcă aș avea friguri. Și, deodată, îmi pierd stăpînirea, puterea de a mă disciplina, superioritatea.

Părul mi se face măciucă, îmi prind capul în mîini și încep să strig, să urlu ca scos din minți spre cerul indiferent și mut.

— Un om! ... Un om! ... Vreau să văd un om ... Un o-om! De ori-unde! Pe oricare! ... Aju-to-or! ...

Tremur de surescitare, de spaimă, de scîrbă. Mă surprind scîncind ca un cîine și tac. Îmi vîr capul între umeri. Păianjenul face un salt înapoi, speriat de strigătele mele. Girafa întoarce capul de la înălțimea ei solitară și bate din picior.

— Ajunge! îmi strigă supărată.

Gestul mi-e cunoscut, îl fac și eu ori de cîte ori îl aud pe Tomi lătrînd fără motiv. Ca să-l oblig să tacă, bat nemulțumit din picior. Acum nu îndrăznesc să scot o vorbă. Supărată, amenințătoare, Girafa așteaptă cîteva clipe, să vadă dacă m-am liniștit. Apoi îmi vorbește pe un ton aspru. Politețea a dispărut. Ce mai tura-vura, mă tutuiește pur și simplu. Și ce expresii întrebuințează!

— Copil nătîng ce ești! Vrei să vezi un om! Ce om, care om? Noi ce sîntem? Năluci?

Simt că e mai bine să tac.

— De ce nu ne vezi? Numai pentru că n-am ținut cu orice preț să ne păstrăm înfățișarea, aleasă nu de propria noastră opțiune, nu după bunul nostru plac, ci formată la voia întîmplării, a instinctului orb, dintr-o maimuță nu prea arătoasă? Ce s-a schimbat în om, în structura lui internă de-a lungul a multe milioane de ani?

Îmi dau seama că — deocamdată cel puțin — e mai cuminte să tac. Cu respirația întretăiată, aștept urmarea. Clipesc și răsuflu adînc ca să las impresia — cu ultima fărîmă a orgoliului meu — că nu mi-e teamă.

— Ce este, ce înseamnă omul, dacă nu voința care utilizează, care dirijează și modelează intenția și energia „instinctului?“ Crezi poate că era mai bine reprezentat de acea îngrămădire de celule pe care „forțele naturii“, lucrînd după rețete osificate, le-au organizat, le-au constituit, le-au modelat într-o formulă definitivă, fără a consulta în prealabil voința și rațiunea și pe care le-au încredințat rațiunii abia după aceea, într-o formă finită, aproape imposibil de schimbat? Nu-i oare mai bună varianta aleasă de noi, acum cînd proiectul poate fi realizat în mod conștient, codificat în celula nervoasă singulară, și cînd, cu ajutorul forțelor biologice, nu mai permitem celulelor să se constituie în ce se vor ele? Află că acest drum este ireversibil. De-acum instinctul și toate procesele de modelare a vieții sînt dirijate de rațiune, direcția imprimată corpului animal a încetat să joace rolul unui apendice neputincios, ca dincolo, în lumea voastră. Omul! Te pomenești că tu ești omul! Tu care descinzi întîmplător din maimuță și nu eu sau prietenul meu Pek-Bor care am hotărît după bunul nostru plac, încă pe cînd nu eram decît niște ovuli inteligenți și entuziaști, ce formă să ne alegem din cartea atît de bogat ilustrată a naturii? Și asta nu e totul. Mîine, dacă o dorim, revenim la forma inițială, pentru a lua o altă formă . . .

Mă bîlbîi, încerc să-i răspund, dar nu mai am glas, scot doar un măcăit de rață.

Girafa tace și mă privește lung. Apoi, spre uimirea mea, se adresează păianjenului:

— Ai auzit? Vrea să vadă un om! Unul după chipul și asemănarea lui! Am impresia că se potrivesc. Du-l la Ha-Bang.

Într-o clipă mă trezesc în spinarea păianjenului, care își desface aripile. Zburăm spintecînd aerul. Apoi începe coborîrea. Sîntem iarăși pe pămînt. Iată, în apropiere văd un parc splendid. Şi, puţin mai încolo, pe cer se profilează silueta unui castel. Pare a se roti în jurul axei sale. Fantastic!

Păianjenul şi-a luat zborul. Pe o alee se apropie graţios o femeie nespus de frumoasă. E îmbrăcată în alb. O prinţesă!

Duc mîna la inimă şi mă înclin. O clipă, pe chipul ei apare un zîmbet, dar ceva nu-i place. Își încruntă sprîncenele. În glasul ei răsună clinchetul clopoţelului şi ciripitul turturicii:

— Ia stai... Fii atent... Închide ochii!... Nu te gîndi la nimic. Voinţa ţi-e cam slabă... Las' că o să vreau eu în locul tău. O să-ţi transmit voinţa mea... Trebuie doar să mă asculţi. Aşa cum eşti acum, nu-mi placi... Dar îndată o să te prefac într-o frumoasă broască rîioasă...

Încep să strig, să mă zbat, ca într-un coşmar. Sărind gardul, alerg înnebunit spre gară, în speranţa că trenul care m-a adus încă n-a plecat.

NOUA ZEELANDĂ

Peste o sută de ani

Motorul își încetini turația. Se opri și sîsîitul rachetei electrice. În urma noastră unduiau ca niște inele de fum dîre albastre. Aterizam. După cîteva clipe, trecînd prin plafonul de nori, am zărit pămîntul.

O voce tunătoare anunță în limba engleză:

— Ați ajuns!

Amețit cum eram, m-am ridicat, dar n-a fost nevoie să fac vreun pas, deoarece un trotuar rulant s-a pus în mișcare și m-am trezit într-o hală cu coloane înalte. Dincolo se întindea un parc îngrijit, cu plante tropicale, palmieri și agave uriașe. În apropiere, scări largi, uși în pereți și tot felul de inscripții într-o limbă necunoscută. Mă aflam pesemne pe un aeroport, însă nu se zărea nicăieri personalul de serviciu.

N-am avut timp să meditez asupra celor văzute. Căutînd ieșirea, am călcat pe ceva ce aducea a buton. În preajmă au izbucnit triluri de păsări, la doi pași a țîșnit un jet de vapori, care s-a desfăcut ca un evantai, în centrul căruia am zărit un bărbat cu față măslinie și ochi migdalați de malaiez. Purta un costum de mătase neagră, ușor și elegant ca un frac. Zîmbea, privindu-mă lung. Aștepta parcă ceva.

— Unde mă aflu? am întrebat dezorientat.

— Nu reușiți să descifrați inscripțiile? Vorbea o engleză corectă. A, da, sînteți străin. Ați binevoit să aterizați în Noua Zeelandă.

Mi-am oprit cu greu o exclamație.

— Noua Zeelandă? Insula sălbaticilor?!

Omul a ridicat o sprînceană.

— Ne vizitaţi în problema săpăturilor arheologice?

Ah, puteam să mă dau de gol. Şi n-aveam voie să dezvălui adevărul: că soseam din anul 1929, perioadă anterioară cu aproape o sută de ani. Ce mult se schimbase lumea între timp! Trebuia să fiu prudent. Am întrebat într-o doară:

— Găsesc undeva un hotel mai ca lumea?...

— Desigur. Totul e aranjat. Guvernatorul știe că aţi aterizat şi că aparţineţi unui trib străin. Sînteţi aşteptat. Consiliul se întruneşte în plen. În spatele coloanei a patra vă aşteaptă tubomobilul care o să vă ducă numaidecît la destinaţie. Vă rog să poftiţi!

— Vă mulţumesc, după dumneavoastră...

Omul mă privea uimit.

— De aici? În clipa aceasta eu mă găsesc în clădirea centrală, la două sute de kilometri de Înţelepciunea Voastră.

Simt că lumea se învîrtește cu mine. Nu cumva am de-a face cu un nebun!

— Vă rog să mă iertaţi că nu am venit personal să vă întîmpin. Am trimis însă proiecţia mea. Îmi pare rău, nu știam că s-a defectat aparatul...

Am întins braţul spre umărul celui din faţa mea, dar n-am întîlnit decît aerul. Braţul mi-a căzut lîngă corp, fără vlagă. Însă năluca mă privea zîmbind.

— Așadar, la tubomobil! Consiliul vă așteaptă! La revedere!

S-a auzit un pocnet şi arătarea a dispărut cu viteza cu care dispare o bilă de fildeş în mîna scamatorului.

M-am frecat la ochi şi, clătinîndu-mă ameţit, am luat-o pe lîngă coloane. M-am dezmeticit abia lîngă coloana a patra. Aici staționa un fotoliu comod și îmbietor, aflat într-un tunel săpat în perete. S-a auzit un bîzîit uşor. Cum m-am aşezat, s-a aprins

o lumină, ușa s-a închis și eu am coborît cu fotoliu cu tot ca într-o ecluză. Apoi am avut senzația că zbor cu iuțeala fulgerului prin tunel.

Peste două minute s-a deschis o trapă. Tubomobilul oprește în mijlocul unui hol, fotoliul este săltat pe un podium și eu mă trezesc la o masă rotundă. În jurul ei se află vreo douăzeci de bărbați cu fețele de o culoare galben-verzuie, tipuri exotice, din rasa australă, bine cunoscută mie din manualele de geografie. Poartă costume impecabile.

— Salve, străine!

Mi se adresează cu brațul ridicat insul din mijloc, cel care poartă în jurul capului o bentiță aurie. Ceilalți, cu mîinile încrucișate la piept, fac o plecăciune adîncă.

— Salve, guvernatoare! strig încîntat. Sînt fericit că am posibilitatea să fiu oaspetele dumneavoastră, sînt fericit că am venit în epoca... scuzați, că am ajuns să trăiesc în epoca triumfului definitiv al rațiunii, culturii și civilizației umane, epocă în care fiului unui continent îndepărtat al planetei noastre i se acordă o astfel de primire, aici, în Noua Zeelandă, unde, în urmă numai cu o sută de ani, canibalii amenințau cu o moarte groaznică. A învins, deci, tehnica! Egalitate și Fraternitate pe pămînt! Și aviația, radiofonia, și minunile proiectate în spațiu, și tubomobilul au ajuns în Noua Zeelandă! Și toate minunatele înfăptuiri ale Geniului și Înțelepciunii! Și primirea asta!... Vă rog să mă scuzați, nu găsesc cuvinte care să exprime toată bucuria mea. Vă mulțumesc, domnilor, vă mulțumesc...

Simt că mă năpădesc lacrimile. Mă înclin de cîteva ori, tulburat.

Guvernatorul, cu vădită mîndrie, dă din cap aprobator. Apoi îmi răspunde politicos, cu modestie:

— O, străine, dar e firesc să fie așa. Nu trăim în întunecatul ev mediu și-i firesc să-l primim pe cel ce vine la noi așa cum o cere conștiința unei națiuni culte, luminate, cum o cer știința, civilizația.

Să-l primim după posibilitățile pe care dezvoltarea igienei — noi nu uităm nici o clipă igiena — ni le oferă! Dorim Înțelepciunii Voastre să se simtă bine printre noi. În ce ne privește vom face totul să vă petreceți după-amiaza plăcut și sănătos în mijlocul nostru. La ora cinci, Oglinda Vie va prezenta un spectacol de gală în cinstea voastră, la ora șase se vor desfășura manifestări sportive, iar la ora opt va avea loc ceremonia festivă de adio, organizată sub cupola catedralei Tam-Tam, unde directorul academiei muzicale va interpreta cîntece naționale. Oaspeții vor sosi la banchet în jurul orei zece. Ne vom strădui să răsplătim apariția voastră amabilă și generoasă cu multă veselie, așa cum se cuvine. Doriți ceva răcoritor? Sau poate o gustare?

Întrebarea e cît se poate de curtenitoare, dar a venit pe neașteptate, iar zîmbetul jovial care o însoțește mi se pare ciudat în raport cu tonul festiv al celor spuse mai înainte, încît îmi cam pierd cumpătul. Încerc totuși să-i răspund fără sfială.

— O, vă mulțumesc, nu mi-e sete. Și nici foame nu-mi este. Am servit masa pe nava spațială. Nu mă ating de nimic pînă la banchet. Vreau să-mi păstrez pofta de mîncare pentru atunci.

Mă privește surprins, apoi aruncă o privire uimită celor din jur. Aceștia ridică din umeri, nedumeriți.

— Hm, mormăie cam încurcat guvernatorul. Mi se pare că nu sînteți pe deplin lămurit asupra obiceiurilor noastre. În privința banchetului, nu înțeleg la ce vă gîndiți. Pentru că nu prea văd cum ați putea să vă arătați apetitul.

— Cum, domnule guvernator? Nu aveți obiceiul să-l invitați la banchet pe sărbătorit?

— Dacă vreți să-i spuneți invitație... În orice caz vă putem asigura că vom aduce la îndeplinire obiceiurile sacre ale tradițiilor noastre, ținînd seama în cel mai înalt grad de cerințele civilizației moderne, ale omeniei și, să nu uităm, ale igienei! Ca-

litățile fiziologice ale Înțelepciunii Voastre vor fi apreciate de cei mai vestiți profesori în medicină și, înainte de a fi introdus în cuptorul electric sterilizat, chirurgul nostru cel mai bun vă va tranșa, ținînd cont de sosurile și garniturile care vi se potrivesc.

În sfîrșit, am înțeles.

Banchetul programat pentru diseară vor să-l organizeze nu atît pentru mine, cît mai ales din mine...

Unde mă aflu? Oare am nimerit în junglă? Oricum, principalul e că omenirea progresează.

NOUA ILIADĂ

I

Blocul de gheaţă în care mă aflam începu să se topească; mai întîi mi-am mişcat membrele înţepenite, apoi, ceţoasă, trezită parcă dintr-un somn greu, a început să-mi revină şi memoria.

Mi-am adunat gîndurile.

Îmi aduceam aminte cu precizie că fusesem congelat în capsula frigorifică inventată de profesorul Shoover. Noutatea acestei maşini consta în aceea că, printr-un proces treptat, lent, erau oprite toate funcţiile vitale. După părerea lui Shoover, corpul uman congelat în acest fel putea fi păstrat, într-un sicriu de gheaţă, timp de milenii, urmînd ca la o dată prestabilită un mecanism corespunzător să topească gheaţa. Persoana înviată avea să iasă din capsulă nevătămată şi în deplinătatea facultăţilor sale. După toate aparenţele, experimentul reuşise.

Mi-am pipăit trupul: eram eu, întreg şi în viaţă. În clipa următoare am deschis ochii. Mai întîi mi-am aruncat privirea asupra ceasornicului; ştiam că acele acestuia fuseseră potrivite de Shoover la o dată fixă.

De uimire era să îngheţ din nou.

Cinci mii de ani zăcusem în frigider!

Asupra timpului eram perfect edificat, dar nu ştiam încă unde mă aflu! Ameţit cum eram, la început nu mi-am adus aminte.

O privire aruncată pe fereastră mi-a împrospătat însă memoria.

Sigur că da! Oraşul acesta nu putea să fie decît New York-ul! Schimbările petrecute de-a lungul a

cinci milenii nu puteau anula impresiile de odinioară. Dar chiar de le-ar fi șters, țărmul înverzit al oceanului, ce se deslușea prin fereastră, mi-ar fi adus aminte oricum de Orașul Orașelor.

Da, îmi aminteam totul. Aici, la New York, fusesem conservat în gheață, pe la începutul secolului douăzeci.

Și totuși, cît de mult s-a transformat orașul de atunci!

Părăsind capsula, m-am convins din prima clipă că ceea ce visaseră utopiștii în legătură cu revoluția tehnică nu era simplă himeră, nici exagerare. Dimpotrivă, ei își reprezentaseră destul de palid viitorul. Contemporanii mei ar putea să-și facă o vagă imagine despre cele văzute și auzite de mine dacă și-ar aminti filmele naive ale deceniului doi, cum ar fi filmul despre Acropole, de pildă, dar pînă și această imagine ar fi sărăcăcioasă, palidă în raport cu realitatea. Mă gîndesc la comparația asta doar în lipsă de una mai convingătoare, pana, creionul, aparatul de filmat fiind incapabile să arate ceea ce devenise New York-ul între timp.

Să ne imaginăm o îngrămădire de clădiri ce se înșiră la nesfîrșit pe orizontală și pe verticală; mii de turnuri Babel așezate unul lîngă altul în arc, cu vîrfurile în nori, se ridică în jurul unui uriaș crater central. Etajele turnurilor înalte cît munții sînt legate între ele prin labirintul fantastic al culoarelor și podurilor ce urcă, îngustîndu-se, în spirale de douăzeci-treizeci de nivele, iar din turnuri se prăvale spre gura craterului un torent luminos, roșu, azuriu și argintiu, pentru ca din crater să țîșnească apoi culorile curcubeului, luminînd această arenă mirifică, pînă hăt departe către stele. Și toate acestea însoțite de un vuiet, de un muget ce mă înfioară. Uneori am impresia că urletul a milioane de clacsoane, de sirene și de tunuri s-a unit cu murmurul pădurilor și cu strigătul unei omeniri dezlănțuite într-un uragan de sunete.

Aproape o jumătate de oră am rămas aşa, împietrit, cu privirea spînzurată de înălţimi. Mi-a trebuit o jumătate de oră ca să fac o descoperire uluitoare. În raport cu monumentalitatea priveliştii şi cu intensitatea zgomotului, animaţia din jur părea surprinzător de redusă. Ce-i drept, torentele luminoase se prăvăleau fără întrerupere, revărsarea caleidoscopică a efectelor de lumină nu se oprea nici o clipă, dar pe culoare, pe poduri, pe străzi, la ferestre n-am văzut nici furnicarul viu al mijloacelor de transport, nici mulţimea tumultuoasă care să poată justifica acel concert bubuitor de sunete. Pieţele erau goale, pe poduri nici o fiinţă vie, nimic din acea forfotă caracteristică, fără de care totul ar fi fost de prisos. La început m-am gîndit că poate era duminică sau vreo altă sărbătoare. Apoi m-a cuprins un sentiment apăsător, de teamă.

În sfîrşit, după ce a mai trecut o jumătate de oră, am observat mişcîndu-se ceva, nu prea departe, între două turnuri: aruncîndu-şi pentru o clipă umbra asupra pilonilor unui pod, a apărut un ciudat aparat de zbor, ca un zmeu, şerpuind printre turnuri, s-a rostogolit de cîteva ori, s-a înălţat şi a dispărut iar.

Mai tîrziu, la nivelul celui de al zecelea pod am descoperit ceva ce semăna cu un tanc: a ţîşnit de sub bolta unei porţi, a alergat o vreme, ca să dispară apoi în întunericul altei porţi. În acelaşi timp am auzit parcă şi nişte ţipete îndepărtate.

Asta a fost tot.

Deasupra acestei privelişti pustii, înspăimîntătoare, cerul se arcuia întunecat, misterios, înstelat.

Am pornit la drum împleticindu-mă; locul în care mă aflam se găsea prin părţile unde odinioară fusese podul Brooklyn. Am luat-o spre centru, gîndindu-mă că mă voi urca în prima maşină sau că voi găsi pe undeva un telefon.

Îmi era foarte greu să-mi explic de ce nu întîlneam nicăieri măcar un om. Din această cauză, neliniştea care mă cuprinsese continua să crească. Du-

pă ce am mers pe jos mai bine de o oră, am ajuns la acea poartă uriaşă care marca parcă printr-un uriaş zid circular intrarea principală în oraş. Lîngă poartă am văzut două scări cu trepte largi, iar la cîţiva paşi spre dreapta se prăvălea vuind un torent albastru.

Şi nicăieri nici un mijloc de locomoţie!

Am hotărît să urc treptele uneia din scări. Aveam ce urca, şi cînd am ajuns la primul palier al uriaşului sistem de terase începusem să fiu îngrijorat de-a binelea. M-am aşezat pe un cub de marmură aflat în cale, ca să mă odihnesc puţin.

Şi atunci am zărit primul om.

Cred că el m-a văzut întîi.

Era un bărbat înalt, cu părul vîlvoi, gol puşcă. Avea chipul acoperit aproape în întregime de o barbă deasă, iar ochii îi străluceau îndărătnici. A scos un strigăt ciudat, gutural. L-am văzut bine. A luat-o la fugă, apoi a dispărut.

Eram atît de surprins, încît n-am apucat să scot nici o vorbă. M-am ridicat doar de pe cubul de marmură. Dacă mi-ar fi apărut în faţă o fetişcană cu înfăţişare de marţiană, înveşmîntată într-un costum de aluminiu, cu aripi şi motoraşe din care să iasă fulgere — pentru că mai degrabă mă aşteptam la aşa ceva, avînd în vedere cei cinci mii de ani care trecuseră — n-aş fi ezitat o clipă să-l recunosc pe descendentul tîrziu al generaţiei mele. Dar un bărbat în pielea goală, ars de soare, cu barba stufoasă, în această epocă şi-n acest cadru!

Vrînd parcă să adîncească şi mai mult confuzia, în clipa următoare acelaşi bărbat s-a aruncat cu faţa la pămînt, aidoma băştinaşilor din Patagonia cînd apărea Fernando Cortez. Tremura şi făcea plecăciuni, repetînd ca într-un bocet un cuvînt necunoscut:

— Dei-me! Dei-me!

La strigătele lui, de sub poarta boltită a unui palat de marmură s-a ivit un alt bărbat. Era un ins vînjos, cu ţinuta mîndră. De umăr îi atîrna negli-

jent un văl ciudat, croit dintr-un material umed-strălucitor. În mînă ținea un buzdugan și încă un obiect. A strigat la cel ce se zvîrcolea pe jos, l-a împins cu piciorul, apoi și-a ridicat capul spre mine.

Am bîlbîit ceva.

La cîțiva pași de mine s-a oprit, a ridicat buzduganul și l-a rotit deasupra capului. Am încercat să mă feresc. El mi-a dat a înțelege că nu voia să-mi facă vreun rău, dar nici eu să nu-i fac, că nu se teme de mine.

Cumplit de înspăimîntat, am încercat să mă fac înțeles prin semne. Mă privea atent, dar nu-mi răspundea. Parcă voia să-mi atragă atenția că se întîmplă ceva în spatele meu. M-am întors și în lumina îndoielnică a torentului, la o depărtare onorabilă, adunați în semicerc, am văzut alți sălbatici goi sau aproape goi: mai toți aveau arme primitive, cîte o suliță, cîte un buzdugan. Dumnezeu știe de unde apăruseră pe neobservate. Poate de sub scări. Prudent, șeful — n-aș putea să-i spun altfel — s-a mai apropiat puțin. Ridicîndu-și brațul, a spus ceva.

Am încercat și eu să vorbesc.

Atunci, în spatele meu s-a auzit un țipăt ascuțit, animalic. Aruncîndu-se cu fața la pămînt, unul dintre sălbatici a arătat îngrozit spre șosea. Ceilalți s-au împrăștiat, au dispărut în cîteva clipe, ascunzîndu-se cu o iuțeală inexplicabilă, pe unde au putut. Cîțiva luptători care nu apucaseră să se ascundă au început să-și arunce la întîmplare sulițele. Șeful, uitînd cu totul de mine, a încercat să-i îndrume, strigînd nervos la ei. Apoi a început să se retragă și el.

M-am întors zăpăcit în direcția de unde se părea că vine primejdia necunoscută și, fără să-mi pot stăpîni uimirea, am exclamat aproape bucuros:

— În sfîrșit, un vehicul!

Pe șosea gonea cu o viteză nebună ceva ce semăna cu automobilele de odinioară. În față avea niște roți late, în lături, de ambele părți, aripi ex-

traplate, iar deasupra un volan ridicat în sus aidoma unui periscop. Arătarea îmi amintea cumva de maşinile-rachetă tip Opel, dar era cu mult mai complicată.

În sfîrșit, nimerisem totuşi într-un loc potrivit! Printre oameni civilizaţi!

Am fluierat, ca să atrag atenţia şoferului sau pilotului asupra mea. Dar cel din vehicul nu m-a luat în seamă, a trecut în goană pe lîngă mine, urmărind pe unul dintre sălbatici care încerca disperat să se salveze. L-a ajuns, un răcnet a izbucnit în noapte, apoi nu s-a mai auzit decît zgomotul strident al vehiculului.

Am alergat într-acolo. Vehiculul s-a întors, o clipă s-a ridicat pe roţile din spate, părînd că vrea să se înalţe în aer.

Însă a recăzut, s-a învîrtit de cîteva ori în jurul axei sale, apoi a început să alerge ţăcănind, bubuind, gîfîind pe-o serpentină, de parcă ar fi căutat ceva. Deodată s-a oprit, drept în faţa mea, s-a retras puţin și, pe neașteptate, scoțînd un zgomot tunător, s-a îndreptat spre mine.

I-am făcut semne, am ridicat braţul.

Cînd a ajuns la vreo doi metri, mi-am dat seama îngrozit că voia să mă calce, că nici gînd nu avea să reducă viteza sau să mă ocolească...

M-am aruncat într-o parte, scoțînd un strigăt de groază. M-a atins doar cu capătul aripii, dar şi asta mi-a fost de-ajuns. M-am prăbușit pierzîndu-mi cunoştinţa. În ultima clipă, din instinct de conservare şi cu sentimentul celei mai mari disperări, mi s-a întipărit în minte gîndul că în interiorul vehiculului nu se găsea nimeni.

II

Revenindu-mi (pentru a doua oară în decurs de cîteva ore), mai întîi am recunoscut pereţii; sen-

timentul că mă aflu iar într-o încăpere cunoscută era liniştitor ca un murmur. Pereţii erau acoperiţi de o crustă verzuie-poroasă; la început, îmi amintesc bine, avusesem impresia că mă aflu într-o baie. Lîngă pereţii goi nu se vedea nimic, nici o mobilă, nici un ornament.

Mi-am întors capul. Atunci, alături de mine s-a mişcat ceva şi am tresărit. Am desluşit un chip brăzdat de riduri pe care le săpaseră vîrsta şi suferinţa. Din orbitele adînci mă priveau cu atenţie doi ochi inteligenţi.

Ne-am măsurat în tăcere vreo cîteva minute: eu — clipind des, gînditor, puţin tulburat încă de lovitură, el — cu compasiune, încurajator, familiar.

— Shoover! am exclamat deodată, revenindu-mi cu totul şi încercînd să mă ridic.

— Eu sînt. Stai liniştit, odihneşte-te. Eşti încă slăbit. Ai primit o lovitură zdravănă.

Îmi aminteam tot ce se întîmplase.

— Shoover! Visez? Cum ai nimerit dumneata aici?

A zîmbit.

— E curios, nu-i aşa? O astfel de întîlnire după aproape cinci mii de ani. Dar ţi-am spus încă de atunci...

— Ce mi-ai spus?

— Ai uitat, desigur. Ori n-ai fost atent, erai cam surescitat cînd ai intrat în capsula frigorifică. Ţi-am spus că la opt-nouă ani după dumneata, urmîndu-te, mă voi congela şi eu. Se pare însă că n-am potrivit bine mecanismul deşteptător şi m-am trezit mai repede.

Am sărit în picioare, cuprins de o puternică emoţie, de bucuria ameţitoare a solidarităţii umane. Mai întîi m-au podidit lacrimile, apoi am început să rîd din toată inima.

— Shoover, dragule! Bătrîne scump!

L-am îmbrățișat furtunos. El s-a scuzat în felul său obișnuit.

— Haide, haide. Liniștește-te. Am să-ți spun atîtea. Pe cît se pare, ești încă dezorientat. Nu știi nimic.

— Da, da, te rog, spune-mi totul.

— Mi-am potrivit deci deșteptătorul, dar m-a trezit mai curînd. Cu vreo douăzeci de ani.

— Ce vorbești?! Dumneata, de douăzeci de ani...

— Da, trăiesc aici de aproximativ douăzeci de ani. În lunile din urmă am bănuit că se apropie și trezirea dumitale. Îți poți închipui cît de mult am așteptat-o. Mai știam că, slavă domnului, capsula dumitale e nevătămată, numai că stratul de platină o făcea inaccesibilă. Din păcate, data exactă, adică ziua trezirii dumitale, nu mi-o aminteam. De două săptămîni mă învîrt pe aici, așteptîndu-te. Am întîrziat doar cîteva ore și era să-ți fie fatal.

— Da... A fost îngrozitor... Sălbaticii aceia, ca maimuțele... Iar pe urmă mașina aceea înaripată, fără nici o ființă vie la volan... Shoover dragă, ce-i asta? Unde ne aflăm? În ce epocă am nimerit? Cine sînt, ce sînt ăștia?

— Calmează-te, te rog. În curînd ai să înțelegi totul. Deocamdată e important că sîntem în siguranță.

Abia acum am cercetat mai atent încăperea în care ne aflam. Era o cameră goală, pătrată ca formă, cu o singură fereastră. Pe pereți, o crustă groasă ca în peșterile cu stalactite. Patul pe care zăcusem era mai degrabă un culcuș. Niște paie fuseseră așternute între două plăci grosolane. Shoover îmi observă uimirea.

— Te rog să mă scuzi că nu pot să-ți ofer mai mult confort. Asta e locuința mea de vreo zece ani și ai să te convingi că pot să fiu mulțumit de ea. Că-i aproape o vizuină? Tot ce se poate. În orice caz, mi-a fost destul de greu să te tîrăsc pînă aici. Ia privește pe fereastră.

Împleticindu-mă, m-am apropiat de deschizătura din perete. Era una din ferestrele uriaşelor turnuri, poate pe la etajul cincizeci. Jos, la adîncimi ameţitoare, se zărea Oraşul. M-am holbat la Shoover.

— Atît... Doar atît e în stare să-i ofere omului cel de al optulea mileniu al civilizaţiei şi culturii?

Dădu din cap într-un fel ciudat, trist.

— Cultură? Civilizaţie?... Of, ce surprize te aşteaptă. Deocamdată îţi atrag atenţia doar asupra unui detaliu: n-ai observat că tot Oraşul — aşa cum i-ai zice dumneata — e acoperit de un strat stalactitic, ca şi pereţii aceştia?

— Da, desigur... Mi s-a părut cam ciudat...

— Asta însă nu e rezultatul activităţii umane. Totuşi, n-am recăzut în epoca peşterilor din Cro-Magnon, cel puţin în ce mă priveşte pe mine, fiul unei epoci fericite, paradisiace, rătăcit în milenii. Eu, datorită unei munci de douăzeci de ani şi învăţămintelor desprinse din amintirile de acum cinci mii de ani, am ajuns să fiu cineva. Am şi o slugă printre animale... Ia uită-te...

Într-un colţ se zărea o nişă. Shoover s-a dus într-acolo şi s-a lăsat în genunchi. Mai întîi a fluierat, apoi a scos nişte sunete răguşite.

În nişă s-a mişcat ceva. S-a auzit un hîrîit, am văzut o licărire strălucitoare şi imediat au apărut două ţevi. Pe urmă, înaintînd pe patru roţi mititele, a ieşit ceva triunghiular şi foarte plat, avînd o deschizătură largă în faţă; deschizătura se lărgea şi se strîngea aidoma fălcilor. Obiectul era metalic şi semăna cu aspiratoarele de odinioară. Însă apăruse la chemare. Toată povestea mi se părea atît de terifiantă, încît am simţit că dau îndărăt de spaimă. Shoover m-a liniştit:

— Nu-ţi fie teamă, nu muşcă! E cît se poate de domestic.

— Cum adică nu muşcă?! Ai înnebunit? Cum ar putea să muşte? Nu vezi că-i un aspirator?

L-a cuprins un rîs sănătos. În acest timp, aspiratorul continua să alerge gîfîind în jurul camerei, apoi, apropiindu-se de Shoover, și-a ridicat una din țevi și, cu mișcarea obișnuită a cîinelui care linge mîna stăpînului, a lăsat-o pe brațul acestuia.

— Aspirator? Ai dreptate, nici n-am observat pînă acum! Într-adevăr, seamănă cu aparatele acelea. E clar că strămoșii săi erau aspiratoare.

— Shoover, dumneata nu obișnuiai să faci glume de prost gust.

— Glume? Vorbesc foarte serios. Ai nimerit în plin. Animalul acesta trebuie să descindă dintr-o familie oarecare a aspiratoarelor de praf.

— Animal care descinde dintr-o familie de aspiratoare, de aparate?! ... Shoover ... lumea se învîrtește cu mine!

— În primii ani se învîrtea și cu mine, poți să mă crezi. Pînă cînd, în sfîrșit, am înțeles ce se petrece aici, ce se întîmplă cu lumea.

Între timp, aspiratorul s-a retras într-un colț al bîrlogului, unde s-a așezat, retrăgîndu-și țevile sub corp. M-am lăsat și eu pe grămăjoara de paie de alături, privindu-l pe Shoover, plin de o mare, o profundă neliniște, de o teamă apropiată de leșin, de o adîncă și surdă tristețe: nu înțelegeam încă nimic, dar dacă a existat vreodată un Creator care a presimțit la un moment dat că ființa pe care și-o crezuse nemuritoare, puterea pe care și-o socotise nesfîrșită și bogăția pe care și-o știuse inepuizabilă se va prăbuși — acest Creator trebuie să fi simțit ceea ce simțeam eu în clipa aceasta, nu pentru mine ca individ, ci ca reprezentant al întregii specii umane. Nu înțelegeam încă nimic, dar, cu inima strînsă, simțeam că voi afla îndată o mare, o ireparabilă nenorocire. Shoover devenise și el foarte serios și, ocolindu-mi privirea, începu să măsoare încăperea în lung și în lat. Am șoptit:

— Vorbeşte, Shoover. Ce s-a întîmplat? Ce se întîmplă cu lumea?

Nu-mi aduc aminte toată povestea, cuvînt cu cuvînt. Însumînd ceea ce mi-a relatat Shoover şi ceea ce am constatat eu însumi ulterior (în paranteză fie zis, dacă întîmplarea ar fi făcut să mă trezesc eu primul, n-aş fi înţeles, n-aş fi priceput, nu mi-aş fi putut imagina, din ceea ce vedeam şi mă înconjura, nici în douăzeci, nici în patruzeci de ani ce se întîmplase aici), aş putea spune că fusese nevoie de geniul lui Shoover, de un geniu darwinian şi laplaceian pentru a deduce trecutul din prezent şi a creiona acea imagine inteligibilă pe care o înfăţişez aici, în cele cîteva fraze ce urmează.

Iată ce s-a întîmplat:

Începînd cu secolul întîi al mileniului al treilea socotind de la Cristos, rupînd orice zăgazuri, dezvoltarea tehnicii luase proporţii pe care noi, cu concepţia noastră de azi asupra ştiinţelor naturii, nu le putem nici imagina, nici înţelege. Comparaţia cea mai edificatoare ar fi, poate, aceea că mijloacele tehnice pe care noi le numeam maşini şi unelte, apărute în proporţii de masă şi în forme infinit de variate, au schimbat înfăţişarea lumii, faţa Pămîntului, la fel cum, după răcirea scoarţei, această faţă s-a schimbat datorită proceselor de mişcare, creştere, înmulţire pe care în mod curent le numim Viaţă, adică de mulţimea pestriţă a plantelor, animalelor şi oamenilor. Lumea se umpluse de aceste obiecte realizate din materii anorganice, din metale, din minerale, din sticlă, avînd o existenţă autonomă şi fiind capabile să acţioneze în slujba a tot felul de ţeluri; ele executau diferite sarcini, iar mişcarea le era pe atunci dirijată, bineînţeles de om. (Cunoscînd acest proces, mă exprim foarte greu cu noţiunile rudimentare ale secolului douăzeci; dar n-am altă soluţie dacă vreau să fiu înţe-

les măcar în linii generale.) Pe suprafaţa Pămîntului, în apă, în aer mişuna o multitudine de vehicule; roţile, elicele se învîrteau, maşinile uruiau, radioul urla, aparatele de proiecţie fulgerau. Această mişcare, această forfotă, zgomotele şi fulgerele îndepărtaseră încetul cu încetul în întregime acea slabă mişunare şi ciripire cu care odinioară viaţa împestriţase şi animase pămîntul şi apele. Dar toate acestea deocamdată nu puteau să însemne schimbarea radicală a ordinii de pînă atunci a lumii, pentru că, aşa cum am mai spus, maneta şi volantul maşinilor şi uneltelor se aflau în mîna omului; maşinile, pe atunci neînsufleţite, au fost făurite şi utilizate de om pe linia amplificării şi perfecţionării existenţei proprii. Vehiculul, indiferent dacă e vorba de un automobil sau avion, era o prelungire extrem de dezvoltată a organului mişcării, a piciorului, la fel cum radioul arunca la depărtări vocea omului, iar telescopul şi microscopul imitau la proporţii infinit mai mari funcţia ochiului omenesc.

Pasul cel mare, hotărîtor în schimbarea stării de lucruri, apariţia epocii noi poate fi socotită de la sfîrşitul mileniului trei. După părerea lui Shoover, toate semnele arată că prima maşină independentă (evit în mod conştient cuvîntul „automat" pentru a nu da loc la confuzii) a apărut pe Terra în acea perioadă. E foarte probabil, ba, mai mult, e aproape cert că a fost realizată de om; ideea posibilităţii ei apăruse în mintea unui om, iar pe baza acestei idei tot un om o realizase din metal şi minerale, precum altădată, după unele legende, însuşi omul a fost plămădit din pulberea Pămîntului.

Această primă maşină autonomă (cercetările lui Shoover duc la concluzia că fusese un fel de vehicul) se deosebea de cele precedente prin aceea că mişcările ei erau dirijate de un mecanism intrinsec, destinat slujirii propriilor ţeluri. Evit noţiunea de homunculus, deoarece acesta este imaginat de

regulă ca un mecanism complex care-l imită pe om, săvîrşeşte fapte umane. Aici era vorba de altceva, de mult mai mult. Maşina aceasta fusese făurită cu concursul a diferite forţe, astfel încît să-şi procure singură tot ce-i era necesar. Odată pornită, circula sau gonea atîta timp cît îi permitea energia (benzină sau electricitate) cu care se alimenta; cînd energia era pe terminate, un mecanism automat, bazat, evident, pe reactivi chimici, conducea maşina într-un loc unde găsea benzina sau energia trebuitoare. Aici se alimenta automat, să zicem cu benzină, continuînd apoi să gonească (şi aici putem întrebuinţa fără rezerve această noţiune) pînă cînd i se făcea foame din nou. Nu existau nici un fel de temeri că în lipsa raţiunii, adică fără să stea cineva la volan, maşina s-ar ciocni, zdrobindu-se. Era prevăzută cu tot felul de antene şi tentacule extrem de sensibile, care, sesizînd obstacolele din calea sa, o îndreptau automat la dreapta sau la stînga. (Am văzut doar cu toţii astfel de jucării automate, pline de haz, cărăbuşi care nu cad de pe masă, fluturi care ocolesc în zbor o sticlă.)

Înzestrată cu această capacitate, pe drept cuvînt maşina putea fi numită, în accepţiunea terestră, primul perpetuum mobile. Însă această maşină executa un ciclu de mişcări doar atîta timp cît organele sale, diversele resorturi, osii şi roţi dinţate nu se uzau, nu se consumau.

De aici nu mai era decît un pas.

Nimic nu împiedica, în principiu, construirea unui mecanism automat care să-şi înlocuiască din proprie iniţiativă piesele uzate cu altele noi, dacă erau la „îndemînă" lui. Ce ar împiedica, la un moment dat, ca în interiorul unei maşini aproape complet uzate să se pună în mişcare un automat, aflat pînă atunci în repaus, care, utilizînd diferite forţe motrice, să realizeze, din materiile existente pretutindeni, o maşină identică cu ea însăşi?

Să nu uităm că și în uzinele noastre de mașini-unelte — bineînțeles, pentru început sub supravegherea omului — mașinile erau făcute tot de mașini.

Din cele spuse pînă aici e lesne de înțeles ce s-a întîmplat.

La sfîrșitul mileniului trei, pe Pămînt au apărut mașini și automate, minuni ale tehnicii, cu forme și mișcări ciudate, născocite din capriciul, din pura curiozitate a unui geniu ingineresc. Aceste mașini și automate nu mai erau însă în slujba vreunui scop uman. Privite din punctul de vedere al omului, aveau o existență aparte, autonomă, lipsită de scop și de sens, totuși o existență. Alergau, se roteau, săreau, zburdau. La anumite intervale se duceau ori aterizau la sursele de petrol, de benzină, de electricitate sau de radiu, se alimentau și-și continuau jocul. După cîțiva ani sau cîteva decenii de uruit se retrăgeau liniștite în apropierea minelor, a depozitelor de metale și, fără gălăgie, începeau să lucreze asemeni omizilor care spre sfîrșitul vieții se retrag și, cu mișcări mecanice, își depun ouăle din care cu timpul ies omizi asemănătoare lor. Uzîndu-li-se mecanismele, aceste ființe mecanice cu piesele încă intacte se apucau de treabă, făurind din metale și alte materiale corespunzătoare noi mașini, asemănătoare lor.

Odată făurite, aceste mașini se mișcau, se hrăneau, se reproduceau, adică se înmulțeau.

Ce altceva era aceasta, dacă nu viață?

Se pare că în primul veac al apariției acestora oamenii n-au luat în serios aceste ființe independente. Nu erau periculoase. Cu ajutorul altor mașini neînsuflețite, de care se slujea, omul se apăra lesne de ele. O torpilă, un obuz, o furtună artificială le alunga din locurile unde apăreau din întîmplare, fără ca prezența lor să fie necesară. Nu erau utile, dar fuseseră tolerate. Salturile, rotirile, uruitul, miș-

cările lor bizare, groteşti, lipsite de sens constituiau, desigur, o distracţie pentru copiii de-atunci, aşa cum şi copiii noştri se distrau cu jucăriile mecanice.

În acea perioadă omul era încrezător şi avea de ce. Lumea era a lui, existenţa sa nu era ameninţată de nimic serios: forţele naturale de pe pămînt, căldura, lumina, fulgerul, magnetismul fuseseră domesticite şi puse de mult în slujba lui.

Uitase însă de celelalte forţe ce se dezlănţuiau în spaţiu, adică dincolo de Pămînt, pe scena imensă a Cosmosului.

Dezastrul mondial, al doilea potop sau a doua eră glacială, indiferent cum o numim, s-a produs, după calculele lui Shoover, la aproximativ trei mii de ani după ce ne-am congelat de bună voie. El fusese provocat de o furtună meteoritică. Totul s-a produs în mod cu totul neaşteptat. În apropierea Soarelui avusese loc o explozie, probabil era vorba de o cometă sulfuroasă, explozie care a afectat Pămîntul. Acel bombardament meteoritic fusese atît de puternic încît pur şi simplu măturase Luna de pe cer. Astrul s-a sfărîmat. În locul lui apăruse o altă Lună mai mică: era bomba meteoritică pe care o captase forţa de atracţie a Pămîntului, silind-o să se înscrie pe orbită şi să se rotească în locul vechiului său satelit natural. (La cîteva zile după ce mă restabilisem, am văzut şi eu această nouă Lună. Un corp ceresc ciudat, de formă ovoidală, se profila pe cer; nu apucase încă să capete cuvenita formă sferică.)

Pămîntul rămăsese pe vechea-i orbită, nu i se schimbase nici înclinaţia axei. Suprafaţa lui însă fusese devastată cumplit.

Africa, America de Sud suferiseră grave inundaţii. Timp de cîţiva ani Europa fusese pustiită de o arşiţă infernală (60—70 de grade!) care a secătuit-o, transformînd-o într-un deşert; apoi crăpăturile adînci ale solului fuseseră inundate de ape, pentru ca, în cele din urmă, totul să rămînă acoperit de o crustă groasă de gheaţă.

Urmase un an care nimicise și bruma de viață ce mai rămăsese pe Pămînt. Pare-se că ploaia meteoritică provocase uriașe vîltori în misteriosul spațiu interplanetar; acestea smulseseră o parte din atmosfera terestră.

Pierise totul.

În acea vreme noi doi, Shoover și cu mine, dormeam liniștiți în sicriele noastre de marmură. E probabil ca un timp și această parte a lumii, deci și împrejurimile New York-ului, să se fi aflat sub apă sau acoperite de gheață, dar cu siguranță că și aici se făcuse simțită lipsa de aer; atunci se depusese și crusta asta verzuie, de origine cosmică. Orașul se păstrase în linii generale așa cum fusese în anii 3 000—3 500 după Cristos, căci scheletul său de granit rezistase șirului de calamități naturale.

Și în apropierea Polului Nord, prin părțile Alaskăi, s-a mai păstrat cîte ceva. Undeva, pitit, ascuns prin peșteri subterane decenii, secole de-a rîndul — abrutizat și decăzut, uitîndu-și strămoșii — rămăsese un trib sălbatic, niște urmași prăpădiți ai ultimului Adam și ai ultimei Eve, reprezentanți ai umanității, care supraviețuiseră catastrofei. Din bogăția infinită a florei și faunei rămăseseră doar cîțiva oameni.

Pentru că, în afară de aceștia, tot ce fusese viață pierise fără urme. Germenii vieții nu rezistaseră cumplitelor variații de temperatură.

Iar cînd, peste sute de ani, condițiile meteorologice deveniră mai favorabile, acest trib sălbatic și-a părăsit vizuina și, ca odinioară din văile Gangelui, precaut, tremurînd, a pornit spre sud.

Acești supraviețuitori ai omului nu-și mai aminteau trecutul. Doar niște legende, transmise din generație în generație, pomeneau de zeii de demult, care, semănîndu-le la înfățișare, stăpîniseră acest Pămînt: ei struniseră fulgerul și furtunile.

Apoi legendele vorbeau despre sosirea Necuratului. Lumea fusese populată de monștri și de fiare. De zmei și de hidre, creaturi ale Necuratului.

Numai forța zeilor ar fi fost în stare să le vină de hac. Doar o ființă dumnezeiască i-ar fi putut stăpîni și vrăji.

Dumnezeu sau reprezentantul lui, de origine divină.

III

Shoover făcuse o pauză, așteptînd să-mi revin. Abia după aceea adăugase, încet, cu capul plecat, fără ironie:

— Și cine altul ar fi putut să fie acest reprezentant al lui Dumnezeu? Acum pentru ei sînt eu!

Mă apucase rîsul, dar un rîs amar.

— Dumneata, Shoover? Shoover — idolul sălbaticilor??

Ridicase din umeri.

— Ce vrei? Aș fi preferat să fiu docent la Universitatea vechiului New York. Însă n-am încotro, deocamdată sînt nevoit să accept acest rol. Doar pentru ei am căzut din cer. Și nu încăpeau explicații. Ce-aș putea să le explic? Intelectul uman a degenerat pînă într-atît încît sălbaticii ăștia n-ar fi în stare să priceapă adevărul pe care, ca martor al măreţului trecut al omenirii, eu aș putea să li-l înfățișez. Și-apoi, cine știe? Cînd uneori, în clipele libere, încerc să evoc trecutul, mai că-mi vine și mie să cred că, pe atunci, la începutul secolului douăzeci, am fost cu toții un fel de semizei! Ce zici?

— Într-adevăr . . . față de aceștia . . .

— Nu-i așa? Ceea ce am fost noi, bagajul nostru de cunoștințe sau capacitatea noastră de înțelegere ne deosebesc de acești degenerați și ne situează deasupra lor în același fel în care imaginația unui nenorocit de țăran din Grecia antică situa în raport cu sine, deasupra sa, noțiunea de semizeu din mitologie.

Rămăsese pe gînduri.

— Cine știe? Poate că au existat cîndva și acei semizei... cum am existat și noi...

Cuvintele declanșară în mine o lumină ciudată, ca și cum aș fi văzut concomitent, ca printr-o perdea de ceață, luminîndu-se reciproc, trecutul și prezentul.

— Mitologie...

— Ai cărei semizei sîntem! Dacă stau să mă gîndesc, la urma urmei, după concepțiile lor, nu e nimic exagerat în asta! Chiar dacă ar crede că sînt adevăratul Creator! Doar tot ceea ce a mai rămas din lumea veche, care, după părerea lor, a arătat întotdeauna ca azi, a fost într-adevăr creat, din nimic, de noi, nefericiții oameni-zei, care știm prin cîte am trecut! Și nu de către Necuratul sau Satana, așa cum cred ei...

Rostise cu pasiune cuvintele acestea și, dintr-o dată, parcă mă luminasem...

— Zmeii... fiarele... monștrii..., mă bîlbîiam fără să vreau.

— Exact. Ei nici nu știu că vietățile au pierit de pe fața pămîntului, că acestea au existat vreodată! După dezastru au rămas doar afurisitele astea de mașinării care au rezistat gerului și arșiței. S-au înmulțit printre ruine, printre ruinele care pentru sălbaticii mei naivi reprezintă ceea ce a fost pentru noi natura, adică înlănțuirea formelor de relief: munți, stînci.

— Crezi?

— Dacă cred? Știu! Adepții mei consideră ruinele scorțoase ale New York-ului un... fenomen al naturii tot așa cum noi considerăm că sînt Vezuviul și Etna. Înțelege-mă, pentru ei tot ce am creat noi reprezintă un fenomen al naturii, creație divină! Pricepi acum de ce spuneam că din punctul lor de vedere au dreptate cînd ne cred zei? Mișună printre ruinele astea de colo pînă colo, înarmați cu buzduganele lor primitive. Clădirile vechi ori sala de recepție a președintelui le par niște grote sau niște

peşteri naturale, unde se pot ascunde de zmei. Pentru ei totul se reduce la atît!

— Aşadar ... automobilul sau ce era ... care mă lovise ...

— Era unul dintre urmaşii tîrzii ai unui automobil construit în urmă cu două mii de ani de un nechibzuit de constructor, ca şi drăcia asta din colţ, unica mea vietate ... domestică, pesemne vreun urmaş intîrziat al unui aspirator nătîng, făcut şi acela să funcţioneze independent. Nici eu nu prea sînt în stare să stăpînesc maşinăriile astea: doar pe cel de-aici reuşisem să-l cunosc întrucîtva; îi dibuisem un resort, un şurub cu ajutorul căruia putea fi făcut docil. Cît despre celelalte aparate — maşini zburătoare, automobile, sfîrleze, avortonuri ale războaielor de ţesut, piane mecanice deşucheate — naiba le mai ştie mecanismul! Atacă, se apără, au o forţă teribilă, se găsesc printre ele şi mîncătoare de oameni, instalaţiile propulsoare funcţionînd, probabil, pe bază de sînge omenesc. Şi ce mai uruie, ce mai vuieşte cîte una!

— Într-adevăr! Uruitul acesta continuu e insuportabil.

— Bineînţeles! Pe vremuri, fonograful, radioul se găseau în slujba omului. Acum, scăpate de sub control, acestea nu sînt în stare decît să repete într-una vechile cîntece. Auzi? Sunetul acesta, ce se distinge de celelalte? ... E îngrozitor. Nu recunoşti în el o veche melodie de jaz a negrilor?

— E ca un muget prelungit ...

— Pentru adepţii mei e la fel de înfiorător cum era răcnetul dinozaurului sau al mastodonţilor pentru strămoşii noştri. Dealtfel ei se luptă cu aceştia!

— Se luptă?

— Cum, n-ai văzut?

— Ba da ... mi-amintesc ce îngroziţi erau cînd apăruse zmeul!

— La fel fugeau să se ascundă odinioară strămoşii noştri cînd erau atacaţi de reptilele zburătoare.

IV

Mult mai tîrziu, plimbîndu-ne pe stradă, în timp ce în ascunzişurile lor fiarele urlau, am întrebat cu sfială:

— Dar viitorul?

Se opri la marginea balustradei de piatră rătăcind cu privirea către craterul Vechiului Oraş.

— Cine știe? Valurile se umflă și scad, se ridică din adîncul Timpului, se retrag, apoi se întorc iarăşi. Am ajuns acum în pragul unui nou val. Epoca se aseamănă cu ceea ce s-a păstrat. Noi, zeii cei vechi, am pierit, am părăsit Pămîntul; cît despre ei, cred din nou că pe Pămînt istoria se repetă, că la început a fost omul, izgonit din paradis, silit să-şi cîştige existenţa cu sudoarea frunţii, să scurme în pîrloaga străbună, stropind-o cu roua sîngelui său. Ce va urma? Sîntem, probabil, martorii unei noi epopei, ne aflăm aproape de... leagănul unor viitori eroi, care vor ucide balauri — un Siegfried sau Hercule. Ca într-o nouă Iliadă. Mai e mult pînă se va naşte din nou Homer; ca să se nască, pe Pămînt va trebui să se creeze un mediu prielnic pentru el. Trebuie învins Minotaurul, trebuie să i se taie Hidrei cele douăsprezece capete, trebuie învins şarpele de mare. Atîta vreme cît mai există măcar un singur monstru preistoric — nu-i aşa — nici vorbă nu poate fi de poezie, de civilizaţie.

— Dar s-o fi născut oare eroul noii epopei? S-or fi născut noul Siegfried, noul Hercule?

Mă privi în faţă.

— Îți mai aduci aminte de acel tînăr și mîndru bàrbat care nu s-a speriat cînd l-ai întîlnit, cu cîteva minute înainte de apariţia balaurului?

— Desigur.

Făcu un gest care voia să arate ceva depărtat.

— Privește într-acolo!

În fundul craterului, sub o dîră roșiatică a Soarelui, se găsea un grup curios. Se aflau, aşezaţi

în cerc, prăvăliţi cu faţa la pămînt, nişte sălbatici goi, iar în mijlocul lor un bărbat — era el, îl recunoscusem — se apleca tocmai atunci şi aprindea ceva. Îndată se înălţă o trîmbă de foc şi fum. Grupul se ruga şi implora.

— O jertfă în toată regula, adusă zeilor mîniaţi.

— Oare la ce să fi dat foc voinicul?

— E vorba de rămăşiţele unei fiare răpuse. Ieri i-a venit de hac şeful de trib, Dei-mé, cu buzduganul. Am văzut-o şi eu, era uşor de recunoscut. Dacă nu mă înşel, strămoşii ei fuseseră maşinile de tipărit cărţi.

LEGENDA DESPRE OMUL CU O MIE DE FEŢE

Urmează aici scurta evanghelie a anului 1943, adică a primului an al erei noi, aşa cum o ştim cu toţii, cei care trăim în acest an şi i-am fost martor, văzîndu-l cu ochii, auzindu-l cu urechile, palpîndu-l cu mîinile noastre pe el, cel cu o mie de forme.

Kurt Jözsef

I

Îşi consultă ceasul: era în ziua de 24 iunie, ora două şi jumătate după-amiază, cînd terminase totul. În laboratorul cu storurile trase ardea lumina; o stinse şi deschise larg ferestrele. Pentru ceea ce urma să mai facă nu avea nevoie de lumină artificială. Pe fereastră năvăleau în voie fasciculele galbene ale soarelui văratic.

Aruncă o privire în jur: instrumentele, aparatele aşteptau în ordine pe masa din laborator. În stradă se auzea uruitul maşinilor; micul vînzător de ziare striga în gura mare rezultatele bătăliei ce se desfăşura de zece zile în zona Canalului Mînecii. Pe faţă îi apăru un zîmbet abia perceptibil. O clipă rămase pc gînduri, apoi îşi aminti ce avea de făcut. Scoase o foaie de hîrtie şi aşternu cu litere mari, citeţe, cele

cîteva rînduri care azi se păstrează la British Museum din Londra.

„Cadavrul din fotoliul de fier este al celui ce se numea Titus Telma. A fost doctor în biologie și profesor la Universitatea din Haga. Provenea dintr-o veche familie de evrei; fusese un corp zdravăn, sănătos, de care m-am folosit treizeci și trei de ani; a rezistat tuturor solicitărilor și nu a avut nevoie de reparații; am fost mulțumit de el. De-acum încolo e puțin probabil să-l mai utilizez: cel care îl va găsi poate să-l păstreze ca amintire. Aparatura, laboratorul vor reveni discipolului meu Kurt József, însărcinat să înregistreze rezultatele experiențelor mele. Dealtfel, s-ar putea ca măsurile în acest sens să le iau eu însumi".

Închise stiloul și-l puse pe birou. Oftă apoi din greu. Controlă încă o dată conducta, întoarse cu fața spre fereastră scheletul din colțul încăperii și consolidă firul de legătură. Porni discul razelor delta: în complicatele retorte fulgeră o lumină violacee, după care se făcu auzit un zumzet monoton, constant.

Era pregătit: își scoase halatul alb, puse pumnalul pe măsuță și se așeză în fotoliul metalic. Își fixă de picioare plăcuțele din seleniu, avînd grijă ca trupul său să fie în contact cu firele. Privi îndelung spre fereastră, fluieră cîteva măsuri, apoi închise ochii, apucă pumnalul, strînse cu amîndouă mîinile mînerul și cu o mișcare energică îl împlîntă drept în inimă, smulgîndu-l apoi în același fel. Deschise iarăși ochii și văzu sîngele țîșnind la un metru și jumătate; dădu satisfăcut din cap: nimerise drept în ventriculul stîng. Aruncă pumnalul și se lăsă pe spate; simțea cum îi înțepenește corpul. Deschise gura, începu să numere în gînd; numără cît îl ținură puterile, urmărind cum i se scurge sîngele. Se opri la nouăsprezece, cînd i se încețoșă privirea și i se puse un nod în gît.

Lumina violacee din retorte trecu în verzui, zumzăind tot mai puternic. O ultimă convulsie şi Titus Telma rămase în fotoliu, nemişcat.

Atunci, precum s-a scris, scheletul se însufleţi, păşi din colţul său şi, cu braţele scîrţîind, întrerupse contactul. Îşi întinse oasele, orbecăi neîndemînatic printre instrumente, se aplecă asupra cadavrului şi-l pipăi curios. Se opri apoi lîngă fereastră, scrîşnind surd din măselele calcefiate. Îşi scutură scăfîrlia, zicîndu-şi parcă: aşa nu e bine. Deodată, amintindu-şi de ceva, se duse la fereastră, pe pervazul căreia se aflau pregătite de Titus Telma, două fire presate de liliac. Privi fix, înţepeni încet-încet şi rămase acolo lîngă fereastră, pe cînd unul din firele de liliac începu să se umfle, să crească, să prindă viaţă, răspîndind parfumul caracteristic. Se aplecă asupra cutiei în care, cu labele desfăcute, zăcea, dinainte pregătit, un şobolan mort. Şobolanul zvîcni, zvîrcolindu-se un timp pe spate, se întoarse pe burtă şi, chiţăind, o zbughi din cutie, peste pervaz în jos, prin burlan, ajunse în stradă, se opri o clipă, traversă şi dispăru sub o poartă.

În laborator se făcu linişte, doar fasciculul violaceu al razelor delta mai zumzăia, dar şi acesta mereu mai slab, pînă cînd amuţi cu totul.

II

Din primele reportaje privind bătălia de la Kolm, pe scurt, s-au putut reconstitui următoarele:

Oficial, sublocotenentul Strogoff, „zîmbăreţul“, a raportat cele întîmplate abia peste cîteva luni, cu prilejul interogatoriului. El a mărturisit că auzise despre povestea respectivă cu vreo trei-patru zile mai înainte de la soldaţi, dar nu i-a dat, bineînţeles, nici o atenţie, punînd-o pe seama obişnuitelor himere ale fanteziei slavilor.

În seara premergătoare acelei bătălii de noapte, corpul ofiţeresc ţinuse un mic consiliu de război şi ordonase ca odată cu lăsarea serii — se aştepta o noapte cu clar de lună — să se înainteze neobservat pînă la poziţiile inamice, atacîndu-se prin surprindere.

Acţiunea reuşise doar pe jumătate; santinelele inamice dăduseră alarma, din care cauză primul lanţ de trăgători fusese întîmpinat de un foc puternic. Plutonul pe care-l comanda sublocotenentul nu s-a angajat într-o luptă corp la corp, ci, la adăpostul unui gard viu, a atacat tranşeele inamicului de la vreo sută cincizeci de paşi. La lumina lunii se distingeau perfect detaliile cele mai mici. După un schimb intens de focuri care a durat un sfert de ceas, mai mulţi soldaţi din pluton s-au retras pe poziţii, raportînd că avuseseră trei morţi: unul dintre ei zăcea chiar lîngă sublocotenent.

Atunci, din tranşeea inamică apăru un cap, urmat mai apoi şi de corp; arătarea s-a căţărat pe parapetul de beton, a făcut un salt şi a pornit agale spre ei.

În prima clipă, sublocotenentul a avut impresia că cei de acolo trimit un parlamentar; cum soldatul nu semnaliza în nici un fel şi n-avea nici un steag asupra lui, abia cînd s-a apropiat mai mult au constatat că era înarmat. S-a oprit la jumătatea drumului şi şi-a aprins o ţigară.

Crezînd că au de-a face cu un nebun (cazurile acestea sînt destul de frecvente), Strogoff, după cum a mărturisit el însuşi, i-a spus subofiţerului de lîngă el să nu se tragă, dar soldaţii aflaţi mai departe au şi deschis focul asupra nebunului. Se pare însă că nici un glonte nu l-a nimerit, pentru că nebunul a înaintat încă vreo zece paşi, pînă la gardul viu, unde s-a întors cu faţa la el: avea o mutră obişnuită de răcan, din cele care se întîlnesc cu sutele printre soldaţi, cu trăsături dure şi ochi mici, de purcel. Tirul s-a întrerupt pentru o clipă, iar cîţiva soldaţi s-au ridicat, surprinşi.

Inamicul se îndrepta spre Strogoff, ceea ce l-a surprins atît de puternic pe acesta, încît și-a luat pistolul abia cînd, ajuns lîngă el, soldatul s-a sprijinit de gard. Atunci ofițerul s-a ridicat în genunchi și l-a luat la țintă. Soldatul, ținîndu-și calm arma, l-a întrebat într-o franceză impecabilă dacă el e comandantul plutonului.

Văzînd că cel întrebat nu-i în stare să scoată un cuvînt — deși vorbea bine franceza — soldatul i-a făcut un semn liniștitor și i-a spus textual:

— Domnule sublocotenent, adunați-vă oamenii, retrageți-vă și raportați că Titus Telma a somat corpul de armată rusesc, angajat în luptele de aici, să evacueze neîntîrziat pozițiile pe care le ocupă, să depună armele și să se încartiruiască la Kolm.

Convins că, într-adevăr, are de-a face cu un nebun, Strogoff nu și-a folosit nici acum pistolul, ci i-a făcut subofițerului de lîngă el semn să-l dezarmeze pe dement. Nefiind de felul lui ceremonios, caporalul a țîșnit din loc și l-a lovit atît de tare cu patul puștii, încît victima și-a pierdut echilibrul, dar, revenindu-și, și-a scos pistolul și a tras în caporal, care s-a prăbușit lîngă gard.

Strogoff s-a dezmeticit în sfîrșit — prea mult nu se putea ridica, deoarece de dincolo erau ținuți sub foc — a scos o mînă prin gard, l-a înșfăcat pe nebun, l-a trîntit la pămînt și, țintindu-l în cap, a tras. Era sigur că a nimerit în plin, pentru că nebunul a rămas întins, nemișcat. În acest moment Strogoff amintește pentru prima oară de flăcăruia violacee; el susține că a văzut țîșnind din scăfîrlia acelui soldat un mic fulger, însoțit de un sîsîit.

Ce-i drept, acest din urmă amănunt nu-l susține cu tărie. De un lucru însă e sigur: în clipa următoare, flăcăruia violacee a apărut și în dreptul capului caporalului, care s-a ridicat în picioare și s-a întors către el. Bineînțeles, a crezut că acela nu a fost ucis, poate nici rănit, și s-a trîntit numai ca să-l inducă în eroare pe nebun. Strogoff susține cu

tărie că era același caporal, îl știa foarte bine, avea pe cap boneta obișnuită a armatei lor. I s-a părut însă că visează cînd, din gura lui, l-a auzit pe nebun, în aceeași franceză impecabilă, avînd doar timbrul vocii puțin mai grav:

— Nu te ține de șotii, domnule, nu-mi arde de glumă. Ajunge cu măcelul, cară-te și raportează că Titus Telma a sosit.

Crezînd că înnebunise și caporalul său și fiind el însuși aproape să-și piardă mințile, Strogoff a încercat să-și calmeze omul. Acesta însă s-a apropiat de el și l-a apucat de nasturele mantalei:

— Nu pricepi ce-ți spun? a zis cu hotărîre.

Atunci, înfuriat, adus la disperare, Strogoff și-a strigat în gura mare soldații, care se apropiau în fugă.

— Prindeți-l... împușcați-l..., a gîfîit Strogoff, încercînd să se desprindă de caporal.

Cîțiva s-au aruncat asupra acestuia, dar caporalul i-a îmbrîncit cu amîndouă mîinile, în timp ce — mai mulți afirmă acest lucru — rîdea de se prăpădea.

Un soldat și-a împlîntat baioneta în pieptul caporalului, care a căzut în genunchi, apoi s-a prăbușit cu fața la pămînt. Cîteva clipe au rămas cu toții locului, gîfîind zgomotos. Unii s-au retras totuși, simțind că, de fapt, lucrurile nu se vor opri aici, că printre ei bîntuie o putere miraculoasă, ca în vise. Și iată că flăcăruia violacee a reapărut, dănțuind, iar sublocotenentul s-a prăbușit: cineva îi pusese piedică. Atunci cînd și-a ridicat privirea, soldatul inamic stătea cu piciorul pe pieptul lui, rîzînd și amenințîndu-l cu pumnul. Îi vedea limpede capul, rana de pe frunte. Din rana pe care i-o provocase chiar el se prelingea o șuviță de sînge.

Despre ceea ce a urmat Strogoff își amintește ca de un coșmar, ca de o ilustrație reprezentînd Infernul lui Dante imaginat de un pictor futurist ieșit din minți: totul părea alcătuit din linii strîmbe, tremurate. A strigat cu putere. Doi soldați s-au

apropiat în salturi, trăgînd amîndoi odată în inamic; acesta l-a străpuns pe unul dintre ei cu baioneta, dar celălalt l-a lovit în cap cu patul puștii; soldatul s-a prăbușit, dar în aceeași clipă s-a ridicat celălalt, pe care-l străpunsese mai înainte, și s-a aruncat asupra tovarășului său de arme, trîntindu-l la pămînt. De dincolo continuau să latre mitralierele, soldații se zăpăciseră, ridicîndu-se în picioare și îngrămădindu-se; cinci ... zece ... cincisprezece au fost secerați ... Un leș se rostogolea la vale, dar un altul sărea de jos și se năpustea asupra celor vii, lovindu-i cu baioneta. Flăcăruia violacee apărea ba ici, ba colo, și tot timpul se auzea un rîs răgușit, strident. Era straniu să vezi cum se băteau, se sfîșiau, se măcelăreau soldații între ei, cum la un moment dat treizeci de inși săreau asupra unuia, îl loveau cu patul puștii în cap, îl mușcau de gît, îi smulgeau o mînă, îl călcau în picioare, îl striveau ca pe o rîmă, iar în minutul următor se îngrămădeau în alt loc, sărind asupra celui care se năpustea ca un orb să-i înjunghie cu baioneta pe ai săi. Apoi s-a auzit un lătrat sau un horcăit prelung, mitralierele au început să răpăie mai puternic; pretutindeni cădeau ghemotoace mari, negre, care se desfăceau, se întindeau; cei ce se mai aflau în viață, aruncînd arme, caschete, au luat-o la sănătoasa.

De dincolo, din tranșee, s-a ridicat atunci în rînduri compacte pîlcul inamic: „Uraa, uraa!“ se auzea de departe și întreaga linie — șarpe pămîntiu — s-a pus în mișcare, venind spre ei.

Tot ce a urmat i s-a părut văzut de sus, parcă de undeva din înălțimi. Avea senzația (a mărturisit el peste cîteva luni, la spital, cînd — revenindu-și — încă se mai îneca de rîs) că privește un spectacol de marionete absurd. Niște păpuși rigide de sîrmă care săltau și cădeau, rămîneau fără cap, dar se băteau mai departe cu înverșunare, dispăreau cu zecile prin trapă, ca să reapară cu capul în jos, strîmbîndu-se, sărind orbește din sufită, fără mîini și fără picioare.

Își mai aducea aminte că se amuzase ca niciodată; că înainte de a-și pierde cunoștința rîdea în hohote, așa cum nu mai rîsese de mult, din anii copilăriei.

III

E interesant că nici după retragerea de la Kolm nu s-au găsit prea mulți care să creadă în existența lui Titus Telma. Cercurile oficiale făcuseră totul, ce-i drept, pentru a evita recunoașterea anumitor fapte evidente. Corpul trei de armată evacuase într-adevăr pozițiile ocupate și se retrăsese pe o nouă linie de apărare, în spatele Kolmului: comunicatele oficiale anunțaseră însă în termeni strategici obișnuiți cauzele retragerii. Din articolele confuze publicate în presă nu se înțelegea nimic, iar relatările martorilor oculari nu lămureau lucrurile. Foarte mulți jurau că-l văzuseră pe Titus Telma, că au și discutat cu el, dar fiecare îl descria într-alt chip; or, fiind vorba de un nume, imaginația mulțimii nu putea să și-l reprezinte decît sub forma unei singure persoane. Știrile corespondenților de război, publicate sub titluri ca „Panica de lîngă Kolm“ sau „Psihoza de masă de la Kolm“, păreau mai degrabă niște fantasmagorii care vorbeau despre încăierări confuze și debandadă. Însă Titus Telma era prezent peste tot și de fiecare dată cu alt chip; ba un popă, ba un bătrînel, ba un ofițer, ba diferiți indivizi care nu se puteau legitima afirmau că ei sînt cel în cauză.

Punctul de vedere al neurologilor cucerea tot mai mult teren, părerea lor menținîndu-se vreme îndelungată. E vorba despre o neuropatie de un tip nou, spuneau ei, tratînd toată povestea cu un surîs de superioritate. În natură nu există salturi, iar știința nu cunoaște minuni. Viața chinuită a oamenilor a determinat apariția acestei boli, care dealtfel nu era fără precedent, numeroase cazuri de isterie

în masă asemănătoare fiind cunoscute. „Telmismul" sau „telmomania" a figurat vreme îndelungată printre cuvintele la modă în vocabularul medical. Neurologii au adunat un noian de date privind predispoziția și simptomele care însoțesc apariția bolii la indivizi aparținînd celor mai diferite clase sociale. La ospiciul din Varșovia au fost tratați cel puțin opt bolnavi cu acest diagnostic și deși fiecare a murit sau s-a sinucis, Titus Telma a continuat să trăiască.

Cineva a lansat părerea că e vorba de o mistificare de care se făceau vinovate societățile spiritiste. Teoria asta părea cam obscură, dar poate că tocmai de aceea mai atrăgătoare. Pe atunci, datorită cercetărilor întreprinse de anumiți savanți americani, spiritismul ajunsese să fie iarăși la modă. Noțiuni ca „încarnare" sau „materializare" deveniseră mai populare ca oricînd și nu se putea tăgădui că ele ar fi lipsit complet din vocabularul lui Titus Telma. Era la îndemînă presupunerea că America face propagandă unei religii noi, pe care poate s-o pună de acord cu propria-i politică internațională mai lesne decît cu creștinismul umanist al lumii vechi. America, țipau francmasonii, vrea să închirieze și să sufoce Europa: nu-i de-ajuns că ne bagă pe gît grîul și bovinele sale, nu se mulțumește cu monopolul livrărilor de armament, acum ne pune în mînă paharul cu otravă ca să ne sinucidem, spre a o desemna moștenitoarea noastră generală — și vrea să ne livreze și credința, o credință haină și ipocrită, care ne sugerează să renunțăm la viață, deoarece prin asta nu pierdem nimic.

Desigur, toate acestea dispăruseră ca prin minune la treizeci și unu octombrie, cînd s-a aniversat ziua memorabilă a afișării de către Martin Luther, pe peretele catedralei din Wittenberg, a celor 95 de teze ale reformei. Cu prilejul acestei aniversări, la intrarea Parlamentului din Londra a apărut proclamația în cincizeci de puncte a lui Titus Telma.

Toată lumea cunoştea conţinutul acestor puncte. După generalităţile din partea întîi, în care e vorba despre însemnătatea individului, despre drepturile omului născut liber şi în care se demonstrează cu argumente surprinzător de simple că masa este victima unei puerile — dar totuşi teribile — erori, deşi e formată din indivizi, Titus Telma cheamă pe reprezentanţii guvernelor să se întrunească la Antwerpen într-o conferinţă la care, într-o înfăţişare adecvată, va apărea el însuşi. Apoi, fără ură rebelă, dar cu hotărîre blajină şi calmă, precizează numele acelor bărbaţi care cunosc eroarea fatală a masei, dar din răutate sau prostie o împing şi mai mult spre prăpastie. Pe aceştia îi cheamă să-şi părăsească neîntîrziat posturile care le asigură forţa executivă, „pentru că în caz contrar, eu, Titus Telma, voi fi silit să-i nimicesc oriunde-i voi întîlni, în firul de iarbă, şi-n pom, şi-n piatră, în vii şi în morţi".

Proclamaţia avea forţa copleşitoare a scrierilor al căror efect rezultă din faptul că ideile pe care le cuprind sînt bine gîndite, cunoscute de toţi, dar, datorită unei inhibări extraordinare, nu au fost formulate pînă atunci, adică nimeni nu a observat că ele pot fi rostite fără teama că nu vor fi înţelese.

Poliţia, desigur, n-a stat să filozofeze prea mult asupra valorii literare a proclamaţiei. Părea evident că acţionează o asociaţie de anarhişti: timp de două săptămîni, în ciuda celui mai sever control, proclamaţia reapărea zilnic la intrare. Prima oară fusese lipită de către un muncitor care, trîntind cîteva santinele, a străpuns cordonul poliţiştilor. Muncitorul a fost arestat, a decedat însă noaptea la închisoare, dar a doua zi a venit o babă, care a fost şi ea arestată. Telmomania apăruse dealtfel şi în rîndul paznicilor — s-au înregistrat cazuri cînd proclamaţia a fost lipită chiar de către santinela de la intrare — încît cea mai mare parte a gărzii, din cauza atîtor pălăvrăgeli halucinante, absurde, a fost internată în

ospiciu: unul văzuse o cioară coborînd cu proclamaţia în cioc — o împuşcase, dar peste cîteva minute apăruse alta în loc.

Asta era starea lucrurilor în ziua de trei noiembrie, cînd s-a comis acel triplu atentat. Unul dintre oamenii de stat incriminaţi în proclamaţie a fost ucis de un muncitor, iar ceilalţi doi, de unul şi acelaşi ostaş. Fiecare dintre ucigaşi afirmase că e Titus Telma. Doi dintre ei au fost executaţi, al treilea a dispărut.

Atmosfera devenise pe atunci atît de încordată, încît soldaţii mercenari puteau fi determinaţi să asigure aplicarea măsurilor de siguranţă, legate într-un fel sau altul de cazul Telma, numai prin ameninţarea cu moartea.

IV

— Doreşte să vorbească cu domnul preşedinte, spuse secretarul.

Şeful cabinetului prezidenţial tot nu pricepea.

— Doreşte să vorbească cu preşedintele Statelor Unite? Cum vine asta? I-a fost anunţată vizita? Am fost înştiinţaţi în vreun fel?

Secretarul dădu din umeri. Pe faţă i se citea o teribilă confuzie.

— Ce se întîmplă, despre cine-i vorba? insistă şeful de cabinet.

— Să-l ia naiba, izbucni exasperat secretarul, dacă n-aş şti că ministrul Lincoln a fost ucis cu trei săptămîni în urmă, aş zice că e chiar el.

— Dumneata ai înnebunit.

— Veniţi să-l vedeţi şi dumneavoastră.

— Hm. O să trec pe acolo.

Omul care dorea să vorbească cu preşedintele Statelor Unite şedea pe una din canapelele aflate în hol. Şeful cabinetului se frecă la ochi, clipi des, cre-

zînd că necuratul își bate joc de el: în fața lui era chiar Lincoln! O clipă i-a stat mintea în loc, pe urmă și-a zis însă: „Măgarule, cum de nu-ți dai seama, Lincoln n-a murit, doar tu ai visat tîmpenia asta!“ Afișă pe loc un zîmbet amabil.

— Domnul președinte a fost înștiințat că excelența voastră se află la Casa Albă?

— Cred că știe, răspunse calm Lincoln.

— V-am recunoscut îndată, excelență.

Totul se desfășură cu rapiditate: pînă să-l înștiințeze telefonic pe președinte, unul dintre secretari îl și introduse pe oaspete în cabinetul acestuia.

Președintele își puse ochelarii, îi scoase apoi, ca să și-i pună iar. „Damned!“ spuse roșind. Pe urmă își dădu capul pe spate:

— Ce să spun, curioase glume ni se mai fac, Lincoln: *very strange jokes*. Am mai auzit că din motive politice s-ar fi ascuns moartea lui Soliman Magnificul, în locul lui arătîndu-i-se poporului un manechin de ceară, dar să se răspîndească vestea morții unuia care trăiește — așa ceva n-am mai pomenit. Din asta trebuie să rezulte ceva grandios. Vorbește, Lincoln.

Străinul zîmbi.

— Nu sînt Lincoln. Lincoln a murit, spuse liniștit. Vă vorbește Titus Telma, domnule președinte.

Încurcat, președintele își duse mîna la cravată, o îndreptă, apoi se retrase încet spre biroul pe care căută ceva, în timp ce ochelarii săi sclipeau chiorîș către străin . . .

— Luați loc, domnule președinte. Nu vă fie teamă.

Dădu din mînă văzînd cum degetele tremurînde ale bătrînelului căutau butonul soneriei.

— Lăsați, nu mai chemați pe nimeni. Ce rost au aceste încăierări inutile? Credeți-mă, am avut parte de suficiente în ultima jumătate de an. Am să vă arăt cîteva scamatorii, sper să vă satisfacă; pe urmă putem discuta.

— Lincoln, zău... ești dumneata... sau nu mai înțeleg nimic...

— Vă rog, luați loc, domnule președinte. Veți înțelege totul îndată. Aveți la îndemînă o hîrtioară, acolo, pe birou, ca să notați ce vă voi spune. Da, dar vă rog foarte mult, lăsați în pace soneria aceea (ochii lui Lincoln fulgerau, iar vocea îi suna aspru), altfel o pățiți. Amintiți-vă de cazurile Telma! Amintiți-vă de Lincoln, al cărui chip îl aveți în față!

Președintelui i se tăie respirația, voia să strige.

— Uf! Ce nătărău! Nu înțelegeți odată că eu nu pot să fiu ucis? Lincoln putea să fie, ia priviți (își smulse cămașa, își arătă pieptul pe care se vedeau trei răni adînci), asta am făcut-o eu, Titus Telma. Aveți de ales. Ori mă ascultați, ori o sfîrșiți ca și ceilalți! E totuși absurd că oamenii se conving că pot să-i ucid numai dacă o și fac!

Președintele luă loc.

— În sfîrșit, spuse ceva mai calm Telma. Ca să vă liniștesc, am să vă arăt cîteva scamatorii. Ați rămas niște copii, vreți mereu să vedeți minuni.

Se ridică și se apropie de un perete pe care era fixat un albatros împăiat. Îl atinse cu mîna, în locul atins se iscă o flacără violacee, albatrosul se cutremură și începu să dea din aripi.

— E de necrezut, spuse Telma peste cîteva minute cînd președintele își mai reveni, începînd să-l urmărească, e de necrezut că pînă și gînditorii cei mai luminați pot să aibă un orizont atît de îngust. Constatînd aceleași manifestări în corpuri diferite, nu le trece prin minte să le caute cauza unică. Controversele Telma mă necăjesc de o jumătate de an și aștept mereu să apară cineva care să se apropie de realitate. Dar nu, vă găsiți și acum în stadiul isteriei de masă! Galilei, Newton, Volta aveau contemporani mai inteligenți, domnule președinte, decît mi-a fost dat mie să am. Dumneavoastră mă priviți cu gura căscată și aveți respirația întretăiată. Iată la ce se reduce pînă în prezent efectul descope-

ririi mele. E posibil să nu se găsească nici un om care, în loc să fie uimit, să-și aplece fruntea și timp de cîteva minute să se gîndească intens?

— Eu... eu mă gîndesc... spuse președintele ridicînd neputincios din umeri.

— Aș, de unde. Încercați în disperare să adunați ideile printre care ați crescut, pe care le-ați primit de-a gata și, desigur, nu găsiți nici una potrivită. Concepția despre lume nu poate fi formată decît luînd totul de la capăt, fiecare trebuie să ia totul de la capăt, dacă vrea să înțeleagă lumea. Credeți că Descartes și-a conceput sistemul începînd prin a se îndoi de propria-i existență din prostie și incultură, că n-ar fi citit suficientă filozofie de la autori care credeau că reușiseră să rezolve enigmele existenței? Dacă Volta ar fi fost atît de cult și înțelept ca stîlpii științei voastre materialiste, la văzul pulpiței de broască ce se contracta și-ar fi amintit pe loc vreo treizeci de tomuri ale unor fiziologi și ar fi descoperit, te pomenești, că pulpa broaștei are un suflet aparte, iar tunetului și trăsnetului știința le-ar zice și azi „fulgerul lui Dumnezeu". Slavă domnului, a fost suficient de naiv și de talentat ca să apeleze la propriul său cap și să mediteze asupra faptului că interdependența fenomenelor poate fi descoperită nu numai accidental.

Ați presupus la un moment dat că, totuși, Terra nu e purtată în spinare de un elefant, dar cu noțiunile de „dincolo de viață", de „transcendental", de „metafizic" se jongla cu tot atîta dezinvoltură ca mai înainte. De cîte milioane de ori nu s-au pronunțat cuvintele: „spirit" și „forță" vitală pînă la apariția lui Titus Telma, pentru ca el să se oprească în sfîrșit în fața cuvintelor respective aidoma lui Newton, care la șaisprezece ani a început să se mire că mărul, căzînd, o pornea fără șovăire într-o direcție anumită, de îndată ce i se dădea drumul din mînă! Șase mii de ani nu s-a mirat nimeni de asta, deoarece cineva a descoperit cuvîntul „cade", și

timp de şase milenii, liniştiţi şi bucuroşi că nu trebuie să se gîndească mai departe, toţi au dat din cap satisfăcuţi: „Păi sigur că da, cade".

Aţi discutat despre proprietăţile spiritului, despre dragoste, afecţiune — aţi discutat pînă şi despre nemurire, deoarece mirosul de cadavru v-a izbit nasul, dar carnea putrezită licărea fosforescent. Cu greu aţi priceput, aşadar, că există ceva ieşit din comun, ceva ce seamănă cu ceva; mii de ani v-aţi stors creierii ca, în cele din urmă, să inventaţi noţiunea „energie vitală", şi atunci v-aţi liniştit, cu conştiinţa datoriei împlinite. Mai tîrziu aţi început s-o căutaţi, asemenea profesorului distrat care nu-şi găsea ochelarii, pentru că îi avea pe nas. Unde-i, unde-i? v-aţi întrebat. Un lucru era cert, că e undeva. Undeva pe aici, uite-o, nu-i, vă jucaţi cu ea printre vertebrele cadavrelor disecate. Desigur, pe-acolo, pentru că într-acolo fugise, lăsîndu-şi urma: căldură, lumină, pe care aţi avut norocul să le cunoaşteţi din altă parte. Dar toate acestea nu făceau două parale, fiindcă vă foloseaţi doar *ochii* şi *urechile* şi nu vă dădeaţi seama că, după cele *văzute* şi *auzite*, trebuia să închideţi ochii, să vă astupaţi urechile, ca să aflaţi adevărul: deoarece adevărul e intrinsec. Pentru că omul primitiv, deşi îşi dă seama că trăsnetul îi aprinde coliba, la fel cum îşi aprinde el nişte vreascuri, continuă să considere fulgerul drept o zeitate, şi a fost nevoie de un Volta care să mediteze asupra fenomenelor înrudite.

Şi a fost nevoie de un nou Volta, care să caute forţa vitală, spiritul, acolo unde sînt accesibile, adică în propria-i persoană. În afară, în lumea exterioară, forţa aceasta o pot vedea doar descompusă în alte forţe, la fel cum vede omul primitiv forţa descompusă a fulgerului: lumina şi căldura în acţiunea lor vie, dinamică. Problema care se pune este următoarea: există oare o modalitate să pun stăpînire pe forţa asta în forma sa nedescompusă? Pen-

tru că, dacă există, pot să-i caut un *mediu*, pot să lucrez cu ea, s-o experimentez, să-i găsesc aplicare, s-o folosesc ca forță motrice, s-o transfer; și pot să-i împiedic dezintegrarea, descompunerea în alte forțe pe care le numim: moarte.

Tot ce *e posibil există de fapt* în natură, avînd uneori contururi vagi, cețoase, primitive, dar există. Trebuie doar să ne dăm seama de importanța fenomenelor. În condiții normale, moartea descompune spiritul, forța vitală, dar au fost și cazuri ieșite din comun, cînd forța nu s-a dezintegrat. De cazurile acestea se ocupă spiritismul, care însă explică lucrurile dintr-o optică greșită, cu un sistem inadecvat. În jurul fenomenelor de netăgăduit, spiritismul crease legende extravagante, puerile — pentru că materializarea, domnule președinte, a avut loc *într-adevăr*, de cîteva ori chiar în prezența mea; din păcate spiritiștii au rămas amețiți de ceea ce văzuseră și au continuat să combine temerar, empirismul, intuiția, știința și credința, aidoma alchimiștilor de odinioară.

Dar alchimia confuză și stupidă a fost urmată de chimie, iar spiritismului trebuie să-i urmeze o nouă știință. Tot ceea ce produce natura aici, pe Pămînt, își găsește mijloacele aici, pe Pămînt, și nu există stavilă care să-l împiedice pe om să le găsească, să realizeze conștient și voluntar, cu ajutorul lor, tot ceea ce face natura. E de prisos să ne îndoim; exista însă un neajuns: anume că, cercetînd șirul nesfîrșit al posibilităților, ne-ar fi trebuit mii și mii de ani pînă cînd mijlocul corespunzător ne-ar fi căzut în mînă.

Din acest punct de vedere, recunosc, nici eu n-am fost mai mult decît un alchimist norocos, un Berthold Schwarz care, căutînd aur, a descoperit praf de pușcă. Teoria conservării spritului, mărturisesc, a urmat mai tîrziu; cum se întîmplă întotdeauna, știința fusese precedată de o descoperire acciden-

tală. Altfel, domnule președinte, ne întîlneam, poate, peste o mie de ani.

Despre descoperirea făcută n-am să vă vorbesc acum. În clipa de față — e lesne de înțeles — mă preocupă un singur lucru: ce rezultă pentru mine din descoperirea făcută și din aplicarea ei curajoasă: faptul că trăiesc, eu, Titus Telma, exist momentan în trupul ministrului Lincoln, ucis, că ieri eram într-al unui muncitor, alaltăieri în creierul unui ostaș măcelărit, mîine voi îmbrăca poate corpul unui armăsar ucis pe front, dar pretutindeni — în piatră, în lemn — sînt eu, numai eu, Titus Telma, spiritul ce nu poate fi nimicit, la atingerea căruia se clintesc pietrele și învie morții.

Domnule președinte! Însemnătatea descoperirii pe care am făcut-o n-o cunosc încă nici eu, pentru că n-am experimentat încă forța de care dispun din toate punctele de vedere și în raport cu toate celelalte forțe. Pentru asta e nevoie de mult timp. Un lucru însă, pe care în ultimele șase luni l-am dovedit de atîtea ori, mie însumi și altora, este cert: pe acest Pămînt eu nu pot fi nimicit nici de om, nici de fiară, iar dumneavoastră, cunoscător al dreptului uman, știți foarte bine ce înseamnă asta: înseamnă că eu pot ucide, pot nimici nepedepsit pe oricine vreau. Dovezi în plus sper că nu sînt necesare, gîndiți-vă la Lincoln, la ceilalți. Titus Telma, după cum v-ați convins personal, nu este o psihoză de masă, o molimă, ci un singur om care-și poate schimba corpul cînd vrea și cum vrea, așa cum vă schimbați dumneavoastră cămașa, și căruia, cînd e ucis, nu i se întîmplă mai mult decît dumneavoastră cînd vi s-ar smulge cămașa. După toate acestea, după ce ați cunoscut adevărata stare a lucrurilor, vă întreb, domnule președinte: credeți sau nu, înțelegeți sau nu ceea ce v-am spus? Și dacă da, sînteți dispus să tratați cu mine?

Paloarea dispăruse de pe fața președintelui, iar ochii îi zîmbeau. Mîinile îi mai tremurau puțin, dar asta era acum semnul unei tensiuni noi, sănătoase, care se observa la el în preajma marilor lupte politice, a unor campanii electorale, ultimatumuri sau tratative diplomatice.

— Cred sau nu cred în ceea ce mi-ai spus, pot sau nu să cred, dragă Lincoln — care te numești Titus Telma — asta în fond n-are nici o importanță. Așa cum n-are importanță dacă împăratul Constantin cel Mare a crezut în existența lui Dumnezeu și a Mîntuitorului atunci cînd s-a încredințat că adepții noii învățături sînt suficient de puternici pentru a forma o armată. Ascultînd cu înțelepciune de excelentul său instinct de om de stat, a trecut la creștinism. Dumneata, dragă Titus Telma, mi-ai servit mai adineauri, de la catedra științei și cunoașterii exacte, o lecție serioasă; permite-mi ca eu să-ți întorc acum această lecție de la catedra de politică, asigurîndu-te că la această problemă dumneata te pricepi tot atît de puțin cum mă pricep eu la interesantele probleme de gnoseologie pe care ai avut amabilitatea să mi le expui. Te rog să ai răbdare, n-am terminat încă, presupun ce vrei să spui. Cele afirmate mai înainte nu înseamnă cîtuși de puțin că eu consider imposibil ceea ce mi-ai comunicat. Afirm, pe cuvînt de onoare, că nu mi se pare imposibil ca dumneata să fii Isus Cristos în persoană. Dar asta schimbă prea puțin părerea pe care o am, pentru că de-ar fi chiar bunul Dumnezeu în fața mea, dovedindu-și identitatea cu acte în regulă, aș spune și atunci: „Doamne, te respect și te ador, dar la politică nu te pricepi. Că lumea a fost creată de tine — o cred, dacă o poți dovedi; eu nu mă pricep la asta. La politică însă, tu nu te pricepi, tu, cel care afirmi că ești atotputernic, iar eu îți voi spune

îndată ce nu ești tu în stare: nu poți să fii meschin și hain și necredincios".

Așadar, nu-i important, dragă Titus Telma, dacă dau crezare acestei explicații, recunosc, destul de surprinzătoare, asupra telmismului sau nu. Important e cum iau în considerare faptele, și cum anume le apreciez. Ei bine, afirm din capul locului că iau în considerare faptele și le acord însemnătatea cuvenită. Prin asta ți-am și răspuns că sînt dispus să duc tratative cu dumneata. Sigur că sînt dispus! Cînd mi s-au comunicat (poți să fii sigur, într-o descriere demnă de crezare) primele știri referitoare la afacerea Telma, am crezut și eu că este vorba de tulburări trecătoare, iar fachirul care se ține de scamatoriile respective se va întoarce odată și odată în Indii. Dar ceea ce a urmat m-a făcut să presupun că e vorba despre ceva de care, vrînd nevrînd, puterile vor trebui să țină seama. Iar acum, cînd văd cu ochii mei că ceea ce mi s-a raportat din mii de surse concordă, acum pot să-ți zic, Titus Telma, că, după părerea mea, de la apariția creștinismului omenirea n-a mai avut de a face cu o mișcare și o schimbare de asemenea proporții. Nu știu dacă dumneata ai descoperit într-adevăr ceva sau pur și simplu ești un hipnotizator excepțional — asta pentru mine n-are importanță. Văd masele puse în mișcare — dumneata le-ai pus în mișcare — văd arma pe care poți să le-o pui în mînă și recunosc că în clipa de față nu știu vreun mijloc de apărare împotriva lor — văd toate acestea și sînt dispus să duc tratative cu dumneata, precum Constantin cel Mare a dus tratative cu reprezentanții lui Cristos. Sînt dispus să duc tratative și îți propun să ajungem la o înțelegere, la o activitate comună, iar dacă, din punctul de vedere al realizării înțelegerii, consideri necesar, voi trece, firește, la telmism, îngrijindu-mă ca acest crez, cu timpul, să devină religie de stat. Aș vrea să aud acum condițiile dumitale.

După o pauză îndelungată, Titus Telma începu să vorbească într-un fel tărăgănat.

— Ați citit, domnule președinte, proclamația de la Londra; cunoașteți, deci, concepția mea despre lume. Ceea ce ați spus dumneavoastră despre politică nu mă interesează. Sentimentul cu care mă gîndesc la specia umană nu seamănă cu politica, dar nici cu etica religioasă sau filozofică. Am trecut dincolo de acestea. De ceea ce poate fi apropiat acest sentiment e ceva care în general se cheamă estetică, și căruia i s-a acordat un rol cam ingrat printre factorii ce pun în mișcare destinele omenirii. Pot să-mi rezum foarte pe scurt sentimentele. Consider că viața e frumoasă, domnule președinte, iar moartea urîtă. Asta e tot. Pînă în prezent politica, filozofia și etica dumneavoastră au stat în slujba morții. Nu altruismul mîntuitor, ce se contopește cu soarta maselor largi, e ceea ce mă determină — întîmplător dispun de o forță ce mă poate face la fel de bine răufăcătorul, ucigașul omenirii, ca și mîntuitorul, binefăcătorul ei — deci, nu asta mă determină să stau de partea vieții și să doresc s-o trăiască frumos și bine toți oamenii care o vor. Îmi pot găsi echilibrul și liniștea sufletului numai și numai așa — asta-i totul. Doresc deci viața și fericirea omenirii și nu vreau să văd moarte, distrugere și regres. Nu doresc războiul, domnule președinte, deoarece prezența mea îl face pe de-a întregul inutil. Acum, că trăiesc aici, pe pămînt, dumneavoastră nu mai puteți utiliza dogma mincinioasă după care războiul ar fi necesar întrucît, altminteri, bunul plac și violența ar duce la mizerie și decădere și mai mare. Sînt aici eu însumi ca să mă împotrivesc nelegiuirii, ca să-i frîng puterea, sînt aici, reprezentînd ordinea și legea, pentru a asigura viața celor buni și înțelepți și frumoși, împotriva celor urîți, răi și proști. N-ați observat că în voi înșivă există instinctul care distruge nu numai insecta *dăunătoare*, dar și pe cea urîtă și dezgustătoare?

Ceea ce-i slut și diform are la fel de puțin drept la viață ca și ceea ce-i rău și dăunător — de fapt acestea sînt unul și același lucru. Iată, asta e etica mea! Războiul nu trebuie să existe, pentru că e inutil. Rezolvarea e foarte simplă, domnule președinte. Programul complet mi-l voi expune la conferința de la Antwerpen. La dumneavoastră am venit, domnule președinte, să vă comunic, deocamdată, următoarele: America va înceta pe toate liniile și fără întîrziere livrările de armament. Navele de transport ieșite în larg vor fi rechemate telegrafic; munițiile existente se vor depozita într-un loc anume stabilit și veți rămîne în aștepatarea celor ce vor urma.

VI

Încetarea livrărilor de armament n-a surprins lumea. America invocase argumente diplomatice și se acoperise cu acorduri comerciale. Oficial, problema Telma nu figura nicăieri, numele Telma nu apărea în nici o declarație, în nici un acord. Adepții telmismului — numărul lor devenise destul de mare — nu se foloseau nici ei de acest nume, mulțumindu-se cu legile adoptate în parlament, care tolerau noua sectă, o apărau împotriva persecuțiilor și-i permiteau să-și răspîndească nestingherit ideile.

Era vorba de acea lentă și imperceptibilă fermentare ce caracterizează evenimentele — care se mai desfășoară și azi — menite să transforme lumea în mod radical. În forma sa exterioară, lumea părea neschimbată; se păstraseră formele statale, contractele sociale — totul se desfășura ca și cum evenimentele s-ar fi succedat în mod necesar, în conformitate cu legile aflate în vigoare. Titus Telma, acest *deus ex machina* al tragediei universale, era atît de bine cașerat de niște regizori ingenioși și iscusiți,

de parcă ar fi fost un personaj obișnuit, aflat el însuși în ghearele destinului. Iar dacă Titus Telma a existat într-adevăr, e de presupus că n-a avut nimic împotriva acestei regizări, pentru că, altfel, ar fi avut posibilitatea să protesteze.

În aceste condiţii, conferinţa de la Antwerpen, a cărei necesitate a fost temeinic motivată de către diplomaţi, a decurs normal și fără greutăţi. Noul nume — al contelui Müller — pentru receptarea căruia urechile fuseseră bine pregătite încă înainte de conferinţă, s-a pierdut abil printre numele celorlalţi, iar din procesele-verbale nu rezultă că, în toate problemele, cuvîntul hotărîtor a fost pronunţat de omul care, oficial, purta acest nume.

Desigur, acordul de la Haga, care a urmat tratatului de pace, n-a mai fost posibil să fie prezentat ca și cum marile puteri s-ar fi pregătit de mult să-l încheie, ca și cum acordul de cea mai mare anvergură semnat vreodată prin voinţa comună de către statele civilizate ar fi fost precedat de o concepţie unitară. Cîteva persoane sus-puse au trebuit să cadă, cîteva orînduiri să dispară pentru totdeauna, iar căderea acelor organisme și instituţii, care în decursul a mii și mii de ani au fost înălţate prin forţă și presiune, nu s-a produs fără trosnetul zidurilor ce bubuie și se cutremură și fără uriașul nor de praf ce însoţește prăbușirea.

Dar a ieșit la iveală că lumea nu s-a cunoscut îndeajuns de bine, atîta vreme cît nu și-a imaginat corpul fără acest apendice; și a mai reieșit că omul n-are nevoie de sabia pe care ajunsese s-o considere ca pe un al treilea braţ.

După ce s-au scurs cele trei luni asupra cărora s-a convenit, navele și trenurile din interiorul ţărilor au pornit de după munţii întunecoși, pe albia îngustă a apelor spre mările libere, depunîndu-și povara pe ţărm. S-au adunat munţi de praf de pușcă, iar munţii aceștia au fost făcuţi să se scurgă în adîncul mărilor. Vagoanele treceau pe niște poduri

şi cheiuri prelungite pînă spre larg şi descărcau praful de puşcă direct în apă. Uzinele şi-au întrerupt pentru două luni activitatea obişnuită ca să poată prelucra materia ce se aducea: podurile rulante lucrau neîntrerupt pentru a căra în ateliere tunuri, aruncătoare de mine, arme, cu scopul de a fi demontate şi topite în cuptoare. Trenurile au transportat săptămîni de-a rîndul miliardele de proiectile, depunîndu-le în punctele stabilite, încît, în decurs de o jumătate de an, s-a creat, prin explozii, cel mai mare canal din lume, canalul Internaţionala.

VII

Doamnă,

Vă rog să mă scuzaţi că ieri n-am coborît la plajă, dar credeam că poate nici dumneavoastră nu veţi coborî, văzînd că dinspre mare se adună nori grei. Am stat în parc şi toată după-amiaza am citit şi am reflectat. Mîine, dacă vremea va fi frumoasă şi vă va face plăcere, ne putem întîlni.

Marchizul de Mesquin

Doamnă,

Poate că aveţi dreptate, şi ar fi mai cuminte să plec. Dar e totuna: lumea nu e atît de mare; viaţa la Paris e veselă acum şi ar fi plăcut să stau în penumbra unei loji, ascultînd o muzică nebună, ireală. Am citit că săptămîna viitoare va fi reluată opera Lohengrin, pe care am ascultat-o astă-iarnă împreună, dar nu pînă la capăt, pentru că am părăsit loja. Am fost nepoliticos, dar dumneavoastră aţi fost de vină, imposibila logică feminină cu care aplicaţi instinctiv orice gînd sau sentiment celui ce pe mo-

ment se află cu dumneavoastră. Durerea teribilă încercată de Lohengrin care își părăsea iubita, deoarece ea se interesase de arborele lui genealogic, a fost un pretext pentru dumneavoastră ca să mă întrebați cine a fost mama mea și ce fel de copil am fost, blond sau brunet. Totodată ați remarcat că iubiți foarte mult copiii și ați schițat și cîteva supoziții pentru a vă imagina cum arătam la zece ani; ați și rîs, zicînd că dacă m-ați fi cunoscut atunci, m-ați fi sărutat cu siguranță. E drăguț că ați observat efectul acestei drăgălașe prostii și că de atunci ocoliți subiectul. Dacă promiteți că vă veți purta frumos, vă promit și eu că data viitoare, la Paris, vom asculta pînă la capăt opera Lohengrin.

Marchizul de Mesquin

Doamnă,

Nu știu de ce țineți să vă scriu și atunci cînd avem prilejul să ne vedem, să discutăm zilnic. Vă interesează starea mea de spirit. Ce să vă spun? Ați avut posibilitatea să observați astă-seară că nu sînt bine dispus. N-am motive să ascund că prezența prietenului nostru Palló, pe care dealtfel îl respect și îl stimez, n-are o influență binefăcătoare asupra întîlnirilor noastre. Dacă aș fi cinic, aș spune că omul acesta, cu problemele, cu adorația, cu ochii lui strălucitori, mă plictisește. Spiritismul lui nu mă interesează, iar cînd îl aud discutînd despre telmism îmi vine să turbez. Mi se pare stupid ca cineva să ia atît de în serios ceva la care în mod cert nu se pricepe și în legătură cu care nu-și poate permite decît niște supoziții. Dumneavoastră vreți să cunoașteți părerea mea: jur că n-am nici o părere; sînt marchizul de Mesquin, supusul dumneavoastră cavaler, și nu vreau să fiu nimic altceva. Dealtfel, totul e o evidentă stupiditate și declar că această

pace universală pe șase ani o consider o perioadă de tranziție, la fel cum a fost fiecare pace în decursul istoriei. Nu văd nicăieri prezența lui Telma; dezarmarea, topirea armelor, scufundarea explozivelor, toate sînt, de fapt, o farsă ordinară. Pot să vă asigur că, în cercurile la care am acces, informațiile obținute sînt demne de încredere. De aceea, am plăcerea să vă fac cunoscut, dumneavoastră și prietenului dumneavoastră Palló, că în taină înarmarea a reînceput și se face cu dezinvoltură în întreaga lume. Palló e un om foarte simpatic, iar mania lui de a-l descoperi pe Titus Telma, pentru a-i smulge secretul, nu prezintă nici un pericol. După părerea mea, remarcabilul Titus Telma n-ar tăcea ca un pește în baltă dacă invenția lui n-ar avea o lacună fundamentală, și anume aceea că e netransmisibilă și că va pieri odată cu el. Dar de ce ne plictisim cu astfel de lucruri cînd zilele sînt atît de însorite, iar dinspre fiorduri se simt în aer o tainică și frumoasă briză. Pe mîine!

Marchizul de Mesquin

Nebuno,

Ai părul roșcat și trupul teribil de alb, ca norii. Nu suport ca rochia să-ți cadă pe umeri cînd îți ridici brațul. Mă sufoc, simt că mă sfîrșesc. Ce ai făcut, nebuno? Te-ai întins în iarbă, ai închis ochii, pe mal picioarele îți atîrnau fără vlagă deasupra apei, iar sub papucii tăi de aur, pe apele verzui, pluteau doi nuferi; petalele lor, umflate pînă la refuz, au leșinat, revărsîndu-și asupră-ți tot sufletul, întregul lor parfum greu. Plec acum și mă ascund în pădure, pentru că sînt nebun, ca și tine.

Mesquin

Dragostea mea,

Plîngi, iar eu sînt mut și mă cuprinde teama teribilă că n-am să mai rezist și îți voi mărturisi totul. Tu nu știi de unde m-am întors la tine. Pe unde n-am umblat! Doamne, era groaznic să mă gîndesc la asta pe cînd ședeam lîngă tine și îți strîngeam mîna. A fost un coșmar îngrozitor, pe care nici un pămîntean n-a apucat să-l viseze. Tu plîngi, iar eu îmi apropii mîna tremurîndă de ochii tăi — dragostea mea, nu plînge. Ce să fac, cum să te consolez, cum să procedez, cu ce mătăsuri să te acopăr, în ce ape să scald trupul tău mai splendid ca muzica cea mai frumoasă, ca să te cufunzi într-o voluptate de care nici o femeie n-a avut parte? Cum să fiu, ca în ochii tăi să se aprindă văpaia? N-am să mă mai ating de tine, vrei?

Spune-mi cum să fiu! Voi pleca pentru a mă întoarce așa cum mă vrei tu! Am părul castaniu — îl vrei blond? Dorești să se întoarcă la tine un băiețaș blond de șaisprezece ani, un tînăr cavaler, care să-ți sărute mîna cu buzele tremurînde? Sau ai dori să descalece aici un falnic împărat de la răsărit, cu fața măslinie, un adevărat erou? Îți voi face pe plac. Vrei un harap cu o musculatură de atlet, un marinar cu ochii albaștri? Spune-mi cum ai dori să-ți apar?

Aș putea să fiu și un leu, și dacă de asta umerii ți se vor înfiora sub vălul de mătase, voi veni noaptea sub fereastra ta și, zbîrlindu-mi coama galbenă, voi rage spre cerul negru de catifea. Dar nu, mai bine mă fac un dulău negru, să stau toată ziua în prag, să urlu și să-l mușc pe tîlharul care dă tîrcoale casei tale pentru a fura parfumul ușor ce-l emani. Iubești păsările? Îți voi apărea în chipul unui fazan cu pene superbe care ți se așază lin pe braț. Un vultur se va abate din cer spre tine, ca să-ți dezmierde obrazul, să-ți zbîrlească părul.

Nu plînge, dragostea mea. Spune un cuvînt și voi face toate acestea.

Mesquin

Doamnă,

V-am părăsit ca un bădăran, ba mi se pare că v-am și lovit. Abia am reușit să-mi revin. S-a întîmplat ceva îngrozitor cu mine atunci cînd mi-ați spus că mă iubiți. Nu pot să vă explic asta — nici n-ați înțelege-o — iar eu n-am dreptul să vorbesc. De ce nu m-ați crezut, de ce n-ați vrut să mă înfățișez într-o mie de chipuri, de ce ați spus că n-aveți nevoie de nimeni, nici de împăratul din Orient, nici de tînărul cu ochii albaștri, nici de lei, nici de dulăi sau vulturi, ci doar că mă vreți pe mine, numai pe mine!

V-a mirat că am fost atît de agitat, cînd de fapt ar fi trebuit să mă bucur. Nu mă bucur, ci, dimpotrivă, sînt cuprins de o furie nebună, de o disperare cumplită. Ce aș putea să mai spun? Doar atît, ca s-o știți: dumneavoastră îl iubiți pe marchizul de Mesquin și nu pe mine! Eu nu sînt marchizul de Mesquin, înțelegeți? Marchizul de Mesquin — singurul pe care-l puteți iubi — a murit de mult, iar eu îl urăsc și l-aș mai ucide odată, nemernicul, dacă aș putea!

Doamnă sau știu eu ce ești,

Ascultă-mă, așteaptă-mă și fii atentă. Nu-l mai iubi pe marchizul de Mesquin, iubește-mă pe mine. Rîzi și mă întrebi: unde mă aflu în fond? Nu știu încă. Idiotul și nenorocitul de mine, mi-am pierdut propria persoană. Undeva prin Berlin, într-un laborator, și nu știu unde mă aflu acum. Am aruncat un lest, crezînd că nu voi mai avea nevoie

de el, și-acum dau cu capul marchizului de Mesquin de toți pereții ca să scap de el și să-mi regăsesc corpul. Să-l regăsesc și să ți-l aduc: iată, ăsta sînt eu, privește-mi obrazul, mîinile, privește-mi ochii, gura, ca să vezi că sînt mai frumos decît marchizul de Mesquin, să te fac să-l uiți și să mă iubești numai pe mine!

Am plecat la Berlin — așteaptă-mă.

Și încă o filă din însemnările dezlînate, încîlcite ale marchizului de Mesquin, care a pierit într-un ospiciu:

„... trupul meu, unicul meu trup, pe care mi-l împrumutase natura, ca să i-l restitui, nu se mai găsește, l-am pierdut. Mi-l reamintisem după mulți ani. M-am dus la Berlin ca să-l regăsesc, dar nimeni nu mi l-a putut restitui. Am săpat cimitirul, dar n-am mai găsit decît rămășițele trupului, pulberea putredă, mucedă, așternută peste oasele îngălbenite. M-a cuprins scîrba și disperarea: cum să-i duc, cum să-i arăt ei așa ceva? Deși ea mi-ar putea iubi doar trupul, deoarece spiritul mi-e liber și imperceptibil. Spiritul acesta e obosit și abătut, o iubește, se dedică trupului ei și se resemnează. Spiritul acesta e obosit și trist; îi dau drumul liniștit, cum dau drumul din mînă copiii unui balon, ca să se înalțe în spațiu și, descompunîndu-se în elementele sale..., să fie lumină, care se joacă în părul ei; prefacă-se în căldură, care să-i mîngîie buzele, în fulger, care s-o facă să-nchidă genele, și niciodată să nu se mai reconstituie ca spirit în stare să-și zică «eu»... Iar legenda să se sfîrșească aici".

Noi cei care credem în spiritul cu o mie de fețe afirmăm că toate acestea au existat. Credem că

odată şi odată acest spirit va reapărea, dezvăluindu-şi secretul. Credem în el şi-i căutăm urma în opera savanţilor, în eprubetele laboratoarelor, de unde a pornit la drum, vestindu-ne că pe Pămînt a existat cîndva un om care a văzut de aproape chipul naturii acoperit de un văl de nepătruns, acel om fiind mărturia că vălul poate fi tras la o parte de muritorul de rînd, dacă cunoaşterea şi voinţa se vor mai uni o dată cu acea şansă unică.

AUTOMATUL-OM

Doamnelor și domnilor,

Putem constata cu bucurie că așa-zisul cult al automatelor, care a fost temporar stînjenit de războaie și de criza de mărunțiș (înțelegem prin automat orice mașinărie în care omul introduce o monedă și obține ceva), a cunoscut o puternică înflorire de cînd pretutindeni monezile circulă iarăși normal. Există din nou bufetul automat, cîntarul automat, telefonul automat, benzinăria automată, ghișeul automat și așa mai departe.

Automatul este iubit de toată lumea. Pentru că automatul este curat, sigur, ne simplifică viața. Omul nu mai are treabă cu vînzătorul, cu casierița, cu funcționarul, cu organe oficiale sau cu intermediari — într-un cuvînt, cu semenul său despre care științele moderne ale naturii susțin că nu s-ar deosebi de automat, că în esență ar acționa în virtutea unor complicate mecanisme. Bineînțeles, noi nu observăm acest fapt esențial, ci numai unele aspecte secundare, pentru că în exercițiul funcțiunii oamenii sînt neplăcuți, grosolani, nervoși și neîndemînatici.

Cu automatul n-ai treabă. El îndeplinește acea unică sarcină pe care și-a asumat-o fără să cîrtească, fără să se supere, iar alte probleme nu-l interesează. Un automat pentru sandvișuri n-o să-ți dea de înțeles că el s-a născut pentru altceva, că adevărata lui chemare l-ar meni unor țeluri mai no-

bile, că visează să fie mașină rotativă sau submarin, că dacă te servește totuși, stăpînindu-și disprețul, o face numai pentru că n-a reușit să obțină o slujbă mai bună.

Viitorul este al automatului. Ba chiar...

Sigur, eu nu sînt un utopic, un fantezist, cum este, bunăoară, prietenul meu Karinthy, care într-una dintre poveștile sale scrie că în viitor mașinile vor trece la o existență independentă, că-și vor extinde dominația asupra naturii și a omului.

Însă nu pot să ignor un lucru. Omul simte, încă de pe acum, superioritatea automatului. O să vă dau un exemplu. Un exemplu uluitor, covîrșitor.

În piața unui orășel de provincie am văzut un automat. Sus introduceai o monedă de douăzeci de fileri, iar dedesubt apărea o ciocolată.

M-am interesat cum ajunsese acolo, în mijlocul pieței. Nimeni nu știa. Privindu-l mai de aproape, am făcut o descoperire senzațională!

Doamnelor și domnilor, automatul acela nu avea nici un mecanism. În carcasa de oțel era pitit un om. Ținea palma la orificiul de sus, prelua moneda pe care o introduceai și cu cealaltă mînă îți elibera, jos, marfa.

Un om în carne și oase, care și-a dat seama că oamenii săi au mai multă încredere într-o mașină! Un om care a văzut că, dacă vrea să trăiască, n-are nimic mai bun de făcut decît să mintă, să simuleze, să se dea drept mașină. Un om care se preface că-i mort ca să nu moară de foame.

ŞI CE AR PUTEA SĂ MAI FIE?... SAU, CU ALTE CUVINTE: CE-O SĂ NE ADUCĂ BUNUL, BĂTRÎNUL MILENIU AL TREILEA...

Solduri de Crăciun pentru uzul utopiştilor

„Cine vede departe în viitor—
vede departe şi în trecut."

Karinthy

Maxima aceasta a utopistului meu preferat m-a impresionat întotdeauna profund. Cel mai vehement curent de opinii de la sfîrşitul secolului nouăsprezece şi începutul secolului douăzeci pare să confirme teza că într-adevăr n-a existat nici o epocă în care cele două extreme ale timpului, Trecutul şi Viitorul, înrudite (eram gata să zic unite) prin mister şi taină, să fie prezentat un interes atît de mare ca în epoca noastră. Previziunile bazate pe intuiţie, ca şi acelea sprijinite pe criterii ştiinţifice, referitoare la viitor, la care aş adăuga încercările de a investiga trecutul, adică de a şti ce va mai fi după istoria de acum şi ce a fost înaintea ei, trezesc gînditorului senzaţia că specia umană se află pe o pantă abruptă, pe culmea unei înălţimi nemaipomenite şi vrea să-şi contemple în aceeaşi clipă şi leagănul şi mormîntul. Adevărul este că azi, în lumina cunoştinţelor şi a gîndirii contemporane, ştim mult mai multe despre acea epocă primitivă de care romanii, de exemplu, erau mai apropiaţi în timp. Pe de altă parte, în ce priveşte utopiile . . .

Anunţ soldurile.

Utopişti — să încheiem socotelile!
Pentru că la urma urmei ce ar putea să mai fie? Poftiţi, vă rog! Fiecare idee pe care o ofer ar putea constitui tema unui roman, a unei piese, a unui film la modă. Eu nu mai scriu, eu îmi vînd ideile, le vînd tinerilor arivişti, şi le vînd ieftin, sub preţul lor, deoarece impulsurile continui ale unui spirit neîmblînzit mă atrag mai mult decît oricare dintre invenţiile sau descoperirile înşirate aici, menite să transforme lumea.

I. CIVILIZAŢIE

Planeta noastră

Globul pămîntesc, ca reşedinţă a minunatei noastre specii, nu va face faţă multă vreme destinaţiei sale iniţiale. Pentru că tendinţa speciei umane de a se dezvolta, de a se înmulţi, este în contradicţie cu o altă tendinţă, şi anume ca indivizii, naţiunile să fie cît mai fericite, să aibă un trai cît mai bogat. Această contradicţie se poate rezolva numai prin sporirea suprafeţelor Terrei. În acest sens apar două soluţii, una absolută şi alta relativă; eventual o combinaţie a celor două.

Soluţia absolută se bazează pe aplicarea unor metode chimice corespunzătoare (fizica modernă poate transforma după dorinţă densitatea şi forţa de atracţie a moleculelor), prin care să regrupăm structura cristalografică a materiei. Pămîntul ar putea fi asemenea cauciucului sau, şi mai exact, asemenea unei mingi de fotbal. Mingea aceasta ar putea fi micşorată sau mărită la dimensiunile dorite. Astfel, suprafaţa sferei, cu toate accesoriile ei, se măreşte, iar ţările, fără a mai fi nevoie să acapareze teritorii

una pe seama celeilalte pentru a-şi satisface nevoile crescînde, vor deveni de douăzeci, de treizeci de ori mai mari. Aerul, gazele necesare ar putea fi produse utilizînd în acest scop plămînii oratorilor imperialişti.

Soluţia relativă e mai simplă. După cum se ştie, cu ajutorul mendelismului s-a ajuns ca prin dirijarea genelor din celulele embrionare să creştem plante şi animale la dimensiunile dorite *(grape fruit drosophila)*. În consecinţă n-o să mai umflăm Pămîntul, ci o să reducem dimensiunile corpului omenesc, ceea ce ne e absolut indiferent. Reducînd înălţimea medie a omului la doi-trei centimetri, obţinem un rezultat corespunzător măririi de şaizeci de ori a suprafeţei Pămîntului. Apar însă nişte avantaje imense: închipuiţi-vă cît de ieftine devin hrana, locuinţele, încălzitul. Închipuiţi-vă că o familie de opt persoane îşi asigură existenţa pe o săptămînă cu un singur cubuleţ de zahăr, că în loc să-şi bată capul cu găsirea unei locuinţe ocupă nişte găuri de şoareci. Căldura pentru o iarnă întreagă poate fi asigurată cu cîteva beţe de chibrit, iar grindina ar putea fi folosită în frigidere. Scăderea greutăţii corpului soluţionează, bineînţeles, şi problema transportului: avionul nu mai are nevoie de motor. Am putea zbura la orice adiere, ca păianjenul atîrnat de firul lui de mătase. Multe avantaje vor rezulta din modificarea cîmpului gravitaţional, din prisosul de materii şi din dilatarea spaţiului, ca să nu mai vorbim de însemnătatea pe care o va avea sporirea cantităţii de insecte, de boabe şi de seminţe; o mare parte din aceste insecte ar putea înlocui animalele domestice. Nimic nu ar fi mai simplu decît să punem şoarecii pe pămînt, fluturii în aer şi peştişorii în apă să ne tragă şaretele. Vom folosi pînă şi bacteriile, ca hrană. În sfîrşit, le vom mînca noi şi nu ne vor mai mînca ele.

În afară de aceste două soluţii, păstrîndu-se di-

mensiunea globului și mărimea naturală a corpului omenesc, ar mai fi cucerirea definitivă a mediului înconjurător, a continentelor, a văzduhului, dar și a întinderilor subacvatice, care reprezintă patru cincimi din suprafața globului. În acest scop trebuie să inventăm urgent branhiile artificiale, așa cum a fost inventat avionul. Legat de urechi, acest aparat furnizează plămînilor aerul din mediul acvatic, eventual oxigenul obținut prin descompunerea directă a apei. Ne mutăm apoi sub apă, unde ne deplasăm în trei direcții, nu ca la suprafață. Asta înseamnă nu numai că vom putea construi orașe și funda țări pe fundul mării, ci că vom crea adevărate colonii suspendate la atîtea niveluri cîte dorim.

Transporturi

Despre vehiculul care se deplasează nestingherit în orice mediu n-are sens să vorbesc, deoarece se află, ca să zic așa, în pragul realizării. Denumirea definitivă ar putea să fie aceea de autonavoaeromobil. Evident, acest vehicul zboară în văzduh, merge pe uscat, plutește pe valuri, se scufundă în apă și iese iar la suprafață. Forța motrice pe care o utilizează este, desigur, electricitatea din atmosferă sau, ceva și mai simplu, gravitația dirijată sau izolată după nevoi. Interesul mare pentru astfel de vehicule stă în utilitatea lor, în faptul că sînt foarte accesibile, adică se află la îndemîna oricui, pe străzi; cel care dorește să călătorească se apropie de un aparat la care, formînd niște numere, împarte întreaga suprafață a planetei în zone distincte, își alege locul dorit, să zicem capătul sudic al Filipinelor, la atîta și atîtea grade latitudine și longitudine, se urcă în vehicul, apasă un buton și se află acolo.

Însă și această soluție este provizorie. Formula finală a transportului pare ceva mai complicată, dar cititorul inițiat cît de cît în fizica modernă va fi de acord că aici nu se ascunde nici o scamato-

rie. Cum am mai spus, ştiinţele naturii sînt pe punctul de a include materia fizică, inclusiv corpul omenesc, în succesiunea forţelor, respectiv a oscilaţiilor omniprezente, materia nefiind în fond decît numărul determinat al oscilaţiilor cuantelor electronice. De îndată ce dispunem de aparatul care controlează numărul de oscilaţii, putem transforma materia în lumină sau în electricitate şi invers, la fel cum se transformă o energie oarecare în altă energie. În acest caz ne putem proiecta corpul în orice loc dorim, la fel cum ne propagăm în spaţiu vocea sau imaginea cu ajutorul radioului şi al televiziunii. În acest scop vom folosi aşa-numitul Incarnator, o instalaţie care seamănă perfect cu o cabină telefonică; insul dornic să pornească la drum intră aici, formează pe un disc destinaţia dorită şi dispare instantaneu. Mai exact, se transformă în oscilaţii de energie, pentru ca în clipa următoare, revenind la starea sau forma materială iniţială, să apară la New York, în cabina unui Incarnator, unde va deconecta aparatul şi apoi, părăsind încăperea, va porni la plimbare.

Locuinţe, construcţii.

În privinţa locuinţelor sînt mai multe soluţii. Potrivit celor relatate mai înainte, am avea la dispoziţie locuinţa de cauciuc, ale cărei încăperi ar putea fi mărite, extinse, în raport cu creşterea numărului de membri ai familiei. În caz de mutare, fiecare şi-ar căra în spinare casa dezumflată în prealabil.

Aceste caracteristici pot fi valabile, bineînţeles, şi pentru mobilier.

Dealtfel, în privinţa mobilierului, tehnica scenică modernă ne oferă destule învăţăminte. Pentru individ — or, se ştie, fiecare va trăi separat după ce viaţa familială va fi evoluat aşa cum se va vedea ulterior — apartamentul cu mai multe camere e complet inutil. Din tavanul camerei, echipat ca o ve-

ritabilă sufită, cobori, într-o clipă, interiorul de care ai nevoie. Dimineața, apăsînd un buton, locuința ți se transformă în cameră de baie; apăsînd un alt buton, cada, lavaboul se ridică și în locul lor coboară salonul pentru dejun, cu o masă turnantă, ca nu eu să mă întind după diferitele feluri de mîncare, ci ele să se apropie de mine. (Vezi mașina de hrănit a lui Chaplin.) În continuare, transformi totul într-un confortabil cabinet de lucru, iar la prînz în sufragerie; dacă trebuie să primești vizita unei doamne, în timp ce ea sună, apeși un buton și, în clipa următoare, apare un interior încîntător, intim, cu canapele, măsuță-bar și lumină de alcov. După plecarea vizitatoarei, îți transformi camera în sală de gimnastică, apoi în sufragerie — ca să iei cina — și la urmă în dormitor.

Ascensorul de buzunar ajunge în scurt timp o vechitură, pentru că la ce bun să urc, dacă, în cazul clădirilor glisante, coboară etajul, așa încît de fiecare dată să pot intra în apartament direct de la parter?

Radio, televiziune.

Pînă la realizarea Incarnatorului amintit mai sus, în mod tranzitoriu vor fi folosite comunicațiile prin radio și televiziune. Aici va trebui să avem în vedere forma ideală a Oglinzii Vii. Proiectarea la locul dorit a imaginii unui om trebuie să lase impresia că a apărut chiar acel om, în carne și oase, nu pe ecran, ci în spațiu, în ambianța dată. Astfel încît, dacă ar fi să-l întîlnim discutînd pe stradă cu un altul, să nu știm care dintre cei doi e ființa reală și care proiecția. Persoana reală, amintindu-și că vrea să se vadă, să zicem, cu o cunoștință din Africa, scoate din buzunar radioul, îl fixează la ureche, își pune ochelarii-televizor, formează pe disc lungimea de undă și își trimite imaginea să-l caute pe cel în cauză. Dacă acesta nu-i acasă, îl caută pînă stabilește legătura cu el.

Dorind să intrăm în vorbă cu unul dintre ei, trebuie să fim prudenţi: ori aşteptăm pînă cînd imaginea proiectată dispare instantaneu, ori, apropiindu-ne, îi atingem cu mîna pe rînd. Atingînd persoana reală vom întîlni o rezistenţă firească. Dimpotrivă, prin imaginea proiectată mîna va trece nestingherită.

Din cauza multitudinii limbilor vorbite se vor ivi dificultăţi şi, după cum se vede, nici o limbă artificială nu oferă soluţia necesară, mai ales acum, cînd limbile se diversifică tot mai mult. Numai automatul pentru traduceri va rezolva această problemă. Apăsînd pur şi simplu un buton, limba chineză va fi tradusă pe loc în maghiară. Totodată vor putea fi evitate şi unele neplăceri de prisos. De pildă, vocea supărătoare, bombănitoare va căpăta un registru încîntător; ocara se va transforma în laudă şi preamărire. Mai tîrziu va fi posibil să reţinem din cuvîntările cu caracter politic numai ceea ce ar fi în concordanţă cu propria noastră concepţie despre lume. Amintim tot aici că, după proiecţia animată, în culori, sonoră, plastică şi odorată, va urma cea gustativă, care va transmite gusturi şi arome.

Îmbrăcăminte.

Cele trei elemente în funcţie de care ne îmbrăcăm (pudoare, modă şi climă) vor fi înlocuite de un singur criteriu. Să începem cu ultimul. Variaţiile de temperatură vor fi anulate fără nici o îndoială, deoarece produse corespunzătoare administrate pe cale bucală, sub formă de prafuri, ne vor ajuta să creăm în jurul nostru temperatura dorită. Rămîn moda şi pudoarea. Ambele se vor soluţiona prin proiectarea unei îmbrăcăminţi strălucitoare direct pe corpul gol. Celor ce vor dori să simtă stofa li se vor proiecta în plus senzaţii care să satisfacă simţul tactil.

Nutriție

O soluţie înrudită cu aceea folosită la îmbrăcăminte. Dublul rost al nutriţiei (plăcere şi necesitate) se va separa în mod analitic şi sintetic. Vom ingera separat caloriile din alimente şi separat gustul, parfumul, aroma lor.

Iluminat

Aici totul va fi atît de simplu încît nici nu merită să vorbim prea mult. Bineînţeles, tot timpul şi pretutindeni va lumina Soarele, întrucît pe diferite paralele şi meridiane ale Pămîntului vor fi plasate oglinzi uriaşe, care să proiecteze lumina emisferei scăldate în soare asupra emisferei aflate în întuneric.

Maşini

Viitorul înclină în direcţia maşinilor autonome sau scăpate de sub control. Toate maşinile vor funcţiona, se vor alimenta şi se vor înmulţi automat, ca şi vietăţile. Pe pămînt, în apă şi în aer vor apărea astfel fiinţe noi, luptînd pentru existenţă conform legilor impuse de om şi în slujba acestuia. Omul îşi va întinde stăpînirea asupra unora dintre aceste maşini, păstrîndu-le în chip de animale domestice, altele vor fi lăsate la voia întîmplării. În locul omului, războaiele vor fi purtate de maşini, deoarece (după ce se inventează corpul astral indestructibil, inizolabil, penetrabil şi penetrant) omul nu va mai putea fi ucis. Astfel, în război nu va mai putea fi vorba despre nimicirea unor vieţi, ci despre jecmănirea bunurilor produse de om. Nimeni nu va invidia viaţa celorlalţi, ci conţinutul vieţii lor. Dacă se va găsi totuşi un comandant de oşti care să vrea să ia viaţa adversarului, el va trebui să aştepte cu răbdare pînă cînd respectivul va muri de moarte bună.

Carte

Cartea trebuie să ne-o imaginăm, desigur, sub forma unei cutiuţe în care se află nişte bobine de sîrmă subţire, pe acestea fiind înregistrat tot ceea ce doreşte autorul să-i comunice cititorului, adică spectatorului. Conectînd cartea la văz şi auz, aceasta îţi va înfăţişa lucrurile aşa cum par ele cînd ţi le imaginezi. Memoria reconstituie impresiile înregistrate, proiectează pe pereţii cutiei craniene şirul imaginilor evocate. Vedem şi auzim povestea doamnei Bovary şi a lui Raskolnikov, iar frumuseţile stilului, comparaţiile, reflecţiile ni se înfăţişează tot sub forma unor imagini; la urma urmei ce deosebire e dacă într-o poezie fetişcana brunetă e comparată cu un crin sau mai întîi vedem o brunetă, apoi — sau concomitent — un crin? Celor pe care, în aceste condiţii, i-ar nelinişti soarta literaturii chemate să transmită o concepţie filozofică, să propage şi să stîrnească idei şi sentimente le pot spune că vor exista cărţi din care vor emana substanţe gazoase speciale, ce vor transmite cititorului starea de spirit sau modul de gîndire dorit; aşa, de exemplu, cărţile preparate cu „bellicosită“ vor isca porniri războinice, iar cele preparate cu „pacifită“ sentimente paşnice.

Vorbire, gîndire.

Mecanismul şi aşa obositor al vorbirii va deveni în cele din urmă inutil. Vom lua cunoştinţă în mod nemijlocit de gîndurile semenilor din oscilaţiile creierului citite pe un contor electric şi vom putea să-i şi răspundem. Ar mai fi transmiterea sentimentelor. Cuvintele convenţionale vor fi înlocuite cu impulsuri fonice, muzicale, cu melodii. Vom comunica astfel între noi doar prin intermediul portativelor.

Sănătate, boală.

Medicul sau orice altă persoană va purta ochelari röntgenoscopici, iar dacă pe stradă o va întîlni, să zicem, pe doamna X, îi va spune: „A, sărut mîinile, ce bine arată rinichii dumneavoastră, ce culoare splendidă au, în schimb plămînii prezintă nişte pete, iar ficatul e plin de bubuliţe, trebuie să mergeţi la cosmetician".

Dragoste.

Străvechea descoperire — patentul domnului Lux — oferită de inventator în cea de a şasea zi a Genezei drept corectiv aparent inutil, dar totuşi interesant al patentului ce fiinţa deja şi fusese depus sub numele de Adam şi Eva se pare că a dat rezultate bune şi în mod previzibil nu poate fi înlocuit. Totuşi, diferenţierea mai rafinată a amorului fizic şi chimic (constitutiv şi hormonal), cu alte cuvinte a celui de interes general şi cel personal promite o dezvoltare. Celui din urmă, care, independent de perpetuarea speciei umane, are în vedere interesul individului, aşa-zisa fericire, pe baza dezvoltării cunoaşterii hormonilor i se prezic perspective largi. Caracterul feminin sau masculin al individului se va modifica după dorinţă, prin dozarea hormonilor, în funcţie de modul cum se potrivesc mai bine părţile şi utilizînd nişte produse cu efect rapid, astfel că în decursul unei discuţii, pe măsura schimbării temei, a accentuării sau diminuării armoniei, femeii să-i crească barbă, iar vocea bărbatului să se transforme în clinchet de clopoţei; lucrurile pot ajunge pînă acolo încît dacă femeia va dori ca bărbatul să-i spună porumbiţa mea dragă, ea să se transforme în porumbiţă sau chiar în tigroaică, după nevoie.

Bărbierit.

Seara vom ingera o tabletă care în cursul nopţii va muia barba în aşa fel încît dimineaţa s-o putem înlătura spălîndu-ne.

Fumat, bani.

Se va descoperi un alt narcotic, aromat, mai ameţitor şi mai puţin vătămător ca nicotina. Acest produs nu va degaja fum, ci un abur dens şi parfumat, care va fi obţinut cu ajutorul unui căzănel montat în pipă sau în ţigaret. În căzănel o să ardă fără încetare ceva. Totul va fi învelit într-un strat protector, încît şi ţigaretul să poată fi pus oricînd în buzunar. Acest aparat va servi şi interesele gospodinelor, deoarece astfel vor dispărea feţele de masă şi canapelele arse, dar mai ales va pieri scrumul. Aici ar putea fi amintit şi un alt inconvenient, de fond, al fumatului. Şi anume, banii. Dealtfel, unitatea monetară va fi identică cu unitatea de energie, treptat aurul va fi înlocuit de radiu. Cu banii primiţi drept salariu vom obţine nemijlocit cele necesare, cu ei vom putea să încălzim sau să iluminăm. Introducînd banii în automate corespunzătoare, cu ajutorul unor mecanisme de transformare a energiei vom putea să cumpărăm tot ce dorim: îmbrăcăminte, hrană, bilete de teatru, femei.

Sport.

După ce maşinile vor fi doborît, în locul nostru, toate recordurile, sportul, în opoziţie cu performanţele uriaşe ale maşinilor, va evidenţia fineţea, gingăşia şi la urma urmei fragilitatea corpului uman. Va trebui să lămurim atunci cît de sensibili ne sînt nervii şi cît de ales, de gingaş reacţionează fizicul nostru în raport cu influenţele dure ale mediului exterior. Prin antrenamente vom urmări, deci, obţinerea călirii împotriva eforturilor fizice şi, bineînţeles, în favoarea aptitudinilor intelectuale. La fel ca atunci cînd luăm imagini cu încetinitorul, nu vor avea importanţă timpii în care vom executa o mişcare, ci detaliile acesteia. De aici vor rezulta concursurile de încetineală. Va cîştiga acela care la alergări, la trîntă, la box, la vîslit, la tenis va obţine timpul cel mai mare, adică va juca mai

încet, deoarece numai în felul acesta vor putea fi observate frumusețea și eleganța stilului. Acela care va ști, de pildă, să se arunce de la etajul patru în așa fel încît să ajungă la sol abia peste o oră va fi sărbătorit ca un veritabil campion mondial.

Joc de cărți.

Cărțile de joc vor exprima valori pozitive, nu fictive; prezentarea unui careu de nouari va fi echivalent cu ceea ce azi înseamnă prezentarea unui cec sau a unui ordin de plată la bancă. Insul care nu va avea cu ce plăti va fi împușcat nu peste douăzeci și patru de ore, ci pe loc. În strînsă legătură cu asta va fi

Duelul,

care în viitor se va numi loteria vieții. Doi inși care își încurcă ițele în chestiuni de interes vital — bani, succes, putere, femei — se vor prezenta la autoritățile competente, pentru a-și trage viețile la sorți. Amîndoi vor fi închiși în cutii de cristal. Aici, adormind sub influența unor substanțe ce stîrnesc iluzia celei mai profunde fericiri, vor avea senzația că au nimerit în paradis. După ce vor adormi, executorul va porni ruleta. În clipa în care bila neagră se va opri în dreptul uneia dintre cutii, se va apăsa un buton și individul închis aici se va transforma instantaneu într-un pumn de cenușă albă. Celălalt, cîștigătorul, va fi trezit și va moșteni averea, rangul, poziția și soția celui care a pierdut.

Și, în sfîrșit, la urmă de tot va veni cineva și va descoperi lucrul cel mai important pe care în germenele lui palid, misterios, omenirea l-a mai cunoscut, dar pe care în decursul secolelor de dezvoltare înfățișate aici îl va uita complet. Acel cineva, aflat pe culmea cea mai înaltă a perfecțiunii, va descoperi

Rîsul,

care va rămîne descoperirea cea mai desăvîrşită, superioară oricărei alteia, pentru că izbucneşte din om la văzul neghiobiei. Şi atunci un rîs imens, hohotitor va izbucni din oameni, măturînd din cale, ca un vîrtej, toată această perfecţiune. Un uragan de rîsete se va înălţa pînă la stele, vor rîde şi Soarele, şi Luna, şi stelele, şi totul se va înnoi, va întineri, şi totul va începe de la capăt.

KARINTHY FRIGYES SAU SARCASMUL VIZIONAR

de ADRIAN ROGOZ

Marele scriitor maghiar Karinthy Frigyes (1887—1938) este un reprezentant de seamă al umorului european din prima jumătate a secolului XX. În plus, se dovedește a fi un pionier în zona mai puțin explorată a science-fiction-ului. Nu vom stărui asupra bogatei lui opere de poet, prozator, dramaturg și publicist[1], fixîndu-ne atenția asupra a ceea ce a făcut din el un clasic al anticipației.

Prima lui scriere (publicată la vîrsta de 14 ani!) a fost romanul de science-fiction *Călătorie de nuntă spre centrul pămîntului*. Acest debut n-a constituit o simplă întîmplare, deoarece, de-a lungul întregii sale vieți, Karinthy a fost atras de problemele și destinul științei. Faptul că a studiat o vreme în cadrul universității fizica și matematica ne oferă un alt indiciu al înclinațiilor lui științifice. Figură de prim ordin a satirei anticipative, Karinthy și-a pregătit metodic armele, dovadă excelenta lui traducere a călătoriilor lui Gulliver (prima transpunere integrală în limba maghiară a capodoperei swiftiene).

Spre deosebire de unii scriitori care au recurs la science-fiction doar în mod excepțional (Ambrose

---

[1] În traducere românească au apărut volumele de schițe și scenete umoristice *Zîmbiți, vă rog, domnule profesor* (Editura Tineretului, 1961), „Cele două suflete ale Oliviei" (Editura Minerva, b.p.t., 1970), romanul *Călătorie în jurul craniului meu* (E.L.U., 1964) și povestirile *Două corăbii, Imaginea eului* (Colecția „Povestiri științifico-fantastice" nr. 383), *A patra stare de agregare* (C.P.Ș.-F. nr. 384), *Moartea hipnotică* (C.P.Ș.-F. nr. 385), *Legenda despre omul cu o mie de chipuri* (C.P.Ș.-F. nr. 439).

Bierce, A. Döblin, H. Duvernois, A. Maurois), Karinthy vădeşte o autentică vocaţie de anticipator, deşi, pentru el, modalitatea ştiinţifico-fantastică urmăreşte adesea obiective satirice. Scriu „deşi“, deoarece nu la toţi autorii sau în toate lucrările de science-fiction se află prezent acest dualism funcţional: de pildă, Jules Verne în *De la Pămînt la Lună* sau H. G. Wells în *Războiul lumilor* sînt cu precădere preocupaţi de latura pur anticipativă, în vreme ce în *20 000 de leghe sub mări* sau în *Oameni ca zeii*, ei își îndreaptă net atenția și asupra elementelor de critică socială.

Asemenea acelor eroi din Far-West nedespărţiţi de pistolul lor justiţiar, Karinthy nu şi-a părăsit nicicînd arma satirei (grefînd totodată literaturii, ca şi Ehrenburg, un anumit timbru publicistic). Spre deosebire însă de concepţia scriitorului sovietic, aceea a lui Karinthy „nu depăşeşte un umanism limitat la democratismul burghez“, iar în critica viciilor existente în capitalism, el „nu întrevede altă posibilitate de a ieși din impas decît autoperfecţionarea acestei societăţi prin progresul ştiinţelor şi al moralei“[2]. Cu această precizare, nu se poate să nu recunoaștem totuși caracterul net progresist al viziunilor lui despre lumea de mîine. La baza lor se află încrederea în forţa ştiinţei. „Dincolo de mit şi legendă, închin această carte ştiinţei nobile şi adevărate, care nu a fost niciodată atît de nedreaptă cu superstiţia ca superstiţia cu ea.“ Este motto-ul uneia dintre ultimele lui opere. Iar în povestirea *Chipul eului* citim: „Cred în știință. Cred că tot ceea ce-i misterios și obscur ni se prezintă așa doar din pricina ochilor noștri slabi, că, în realitate, totul e stăpînit de legi simple şi de nezdruncinat“. Această totală încredere

[2] Constantin Măciucă, în cuprinzătorul „Cuvînt înainte“ la cartea autobiografică a lui Karinthy *Călătorie în jurul craniului meu*.

în metodele științei aparține însă unui moralist neînduplecat: „Dacă aș transpune pe scenă viața așa cum o cunosc eu, n-aș putea stabili legea vieții, ci numai a experienței. Dar eu sînt dornic să cunosc legea, nu mă interesează ce este omul, ci ce ar putea să fie, în ce direcție merită să depui eforturi. Vreau să văd omul așa cum l-ar fi creat rațiunea și justa judecată în a șasea zi — în locul aceluia creat de întîmplare".

Pentru literatura Ungariei, Karinthy Frigyes are însemnătatea inovatoare a unui Karel Čapek pentru anticipația cehă. Previziunile sale sînt îndrăznețe și, uneori, de-a dreptul uimitoare pentru epoca în care le-a lansat (deceniul al treilea). Atitudinea lui vehement antirăzboinică și anticlericală, viziunea lui raționalistă (despre ultimu-i roman un critic al vremii a scris: „Karinthy este singurul care a simțit profund poezia științelor naturii"), încrederea lui în progres și în ivirea unei lumi mai bune dau operei karinthyene un puternic mesaj uman, deși în limitele unui umanism democratic burghez. Aidoma lui Swift și Voltaire, Karinthy își înmoaie adesea penelul în sarcasmul cel mai caustic. Paradoxul, hiperbola și cazul extrem pot, în concepția lui, să sugereze mai adecvat legile realului. Pentru el ficțiunea (fantasticul) joacă tocmai acest rol de revelator.

„Rațiunii îi plac secretele primejdioase, observă cunoscutul scriitor maghiar Kuczka Péter, ea este atrasă de dezlegarea misterelor și enigmelor. Secretele destinului, ale instinctului, moartea au înflăcărat întotdeauna fantezia lui Karinthy. Acesta punea întrebări chiar și atunci cînd știa că nu poate obține un răspuns autentic și răspundea și atunci cînd nu-l întreba nimeni în afară de noi, cititorii săi din Posteritate."

În cele de mai jos vom încerca să considerăm scrierile științifico-fantastice ale lui Karinthy în comparație atît cu acelea ale predecesorilor săi, cît și cu viziunea anticipativă actuală.

De la acest prodigios autor ne-au rămas nu numai nuvele şi povestiri science-fiction, ci şi o serie de schiţe. „Fiecare idee pe care o ofer — afirmă el în *Solduri de Crăciun pentru uzul utopiştilor* — ar putea constitui tema unui roman, a unei piese, a unui film la modă. Eu nu mai scriu, eu îmi vînd ideile, le vînd tinerilor arivişti şi le vînd ieftin, sub preţul lor, deoarece impulsurile continui ale unui spirit neîmblînzit mă atrag mai mult decît oricare dintre invenţiile sau descoperirile înşirate aici, menite să transforme lumea." Dincolo de autoironie (stăpînit de demonul publicisticii, Karinthy şi-a comercializat nu de puţine ori talentul, producînd scenete de cabaret, nuvele „de larg consum" şi chiar reclame), mărturisirea transcrisă mai sus atestă în acelaşi timp o latură fecundă a stilului său: o excepţională capacitate de concentrare a ideilor.

Astfel, în lucrarea amintită, ne este propusă o veritabilă secţiune transversală în viitor, în care anticipaţia îşi întinde diapazonul de la simple glume pînă la serioase previziuni ştiinţifice.

Încă de acum o jumătate de secol Karinthy era preocupat de problema pe care astăzi o numim „explozia demografică". În mod ciudat, printre soluţiile propuse de el există unele surprinzător de vizionare („cucerirea definitivă a mediului înconjurător, a continentelor, a văzduhului, dar şi a întinderilor subacvatice, care reprezintă patru cincimi din suprafaţa globului"; „vom folosi pînă şi bacteriile ca hrană. În sfîrşit, le vom mînca noi, şi nu ne vor mai mînca ele"), altele sînt mai aproape de fantastic (mărirea planetei noastre de cîteva zeci de ori, astfel încît să producă mai mult, sau micşorarea corpului omenesc: „reducînd înălţimea medie a omului la doi-trei centimetri, obţinem un rezultat corespunzător măririi de şaizeci de ori a suprafeţei Pămîntului"), dar nicăieri nu ia în considerare calea cea mai realistă pe care o va adopta în mileniul următor o umanitate

de zeci de miliarde de indivizi: cucerirea Cosmosului și popularea planetelor învecinate.

În alte capitole, Karinthy prevede „clădirile glisante", radioul atît de miniaturizat, încît poate fi pus în ureche, „ochelarii-televizor" și cei radioscopici, „mașina automată pentru traduceri", „proiecția animată, în culori, sonoră, plastică și odorată", după care „va urma și cea gustativă, care va transmite gusturi și arome", îmbrăcămintea înlocuită cu raze strălucitoare, schimbarea sexului pe cale endocrină, unitatea de energie ce va înlocui unitatea monetară, mașinile care vor deveni niște animale domestice etc., etc.

Nu este exclus ca în opera lui Jorge Luis Borges, această fantastică sinteză neliniștitoare a literaturilor terestre, să existe ca un nod genetic unele povestiri ale lui Karinthy. N-are nici o însemnătate dacă argentinianul l-a citit efectiv pe maghiar. Istoria migrației temelor va consemna oricum că *Loteria din Babilonia* a celui dintîi purcede din lucrarea celui de al doilea *Duel în secolul al XXV-lea.* Dacă, la Borges, motivul jocului este veșmîntul sub care se îmbracă simbolul metafizic al întîmplării, la Karinthy, tragerea la sorți a vieții pune în discuție, sub o formă anticipativă, progresul exclusiv tehnologic al umanității. Finalul feroce pare doar o satiră a prezentului, dar el dobîndește o perspectivă mai vastă atunci cînd ne reamintim gîndurile povestitorului decongelat după cinci secole: „Nu minunile tehnicii mă impresionează... toate acestea puteam să mi le imaginez, să le prevăd și, trebuie să recunosc, nu mă așteptam ca ele să mîntuiască lumea. Omul e trup și spirit, iar minunile tehnicii nu-i pot ajuta decît trupul. De evoluția spiritului și a civilizației eram îngrijorat".

În povestirea *Noua Iliadă,* Karinthy propune cititorului alte cîteva anticipații remarcabile. Eroii săi, perpetuați prin congelare cîteva milenii, se pomenesc pe un Pămînt devastat de „o furtună meteori-

tică". Faptul că știința contemporană a dovedit improbabilitatea ciocnirii Terrei cu un obiect cosmic de proporții mari și că impactul produs de comete, meteoriți ori asteroizi n-ar putea avea asupra planetei noastre decît un efect local[3] nu poate știrbi interesul literar al nuvelei lui Karinthy, al cărei scop este mai puțin insinuarea „fiorului apocaliptic", cît prilejul de a sugera uriașa forță creatoare umană, primejdiile cosmice care ne înconjoară, dar și modul în care omul poate deveni pentru sine însuși o divinitate ciudată. Cu cel puțin două decenii înainte de nașterea ciberneticii, scriitorul maghiar schițează un surprinzător portret-robot al mașinilor automate. E drept că prognoza lui era extrem de timidă, fabricarea mașinilor autoreproducătoare fiind plasată la sfîrșitul mileniului al III-lea! Dar (mai mult chiar ca la Čapek, care și el avertiza împotriva unei lumi automatizate și dezumanizate), impresia dezolării este copleșitoare în descrierea unui New York trepidînd de mașini, dar pustiu de oameni (temă care va migra în filmul „Ultimul țărm", după romanul lui Nevil Shute *On the Beach*). Și dacă „uraganul meteoritic" constituie un pretext absurd din punct de vedere științific, posibilitatea unui dezastru planetar rămîne deschisă prin însăși poluarea a cărei gravitate a fost descoperită în deceniul trecut, iar cel în care sîntem s-a angajat să-i găsească remediile. Dar parabola urmărită de Karinthy merge mai departe: ea arată cum profesorul Shoover, transplantat în mileniul VII tocmai din secolul XX, apare drept un zeu în ochii primitivilor ce rătăcesc prin agitatele metropole moarte. În cîteva pagini asistăm la nașterea eresului din ignoranță. Cu rîsul său sarcastic, Karinthy Frigyes demitizează și ne silește să fim lucizi.

---

[3] În acest sens, constituie o lectură instructivă cartea lui I. C. Sîngeorzan *Încă o dată despre sfîrșitul lumii*, Editura enciclopedică română, București, 1970.

Cu cîteva decenii înainte ca Mc Luhan, profesorul de filologie din Toronto, să fi avut revelaţia faptului că omenirea trece din era culturii alfabetice (*Galaxia Gutenberg*) în cea electrică, a televiziunii, Karinthy vorbeşte textual despre „trecerea de la cultura cuvîntului scris la cultura mişcării înregistrate" („Oglinda Vie" este un televizor ce proiectează imaginea nu pe un ecran, ci spaţial), iar în schiţa *Gîndirea fotografiată* transformă „cartea" viitorului într-un fel de cutie magnetovideofonică. „Încă la începutul mileniului — îi explică o fată povestitorului readus la viaţă — s-a observat că în literatură e mai simplu să înfăţişezi imaginea pe care vrei s-o evoci, decît s-o descrii." Pe cînd însă gînditorul canadian se pierde în speculaţii cu privire la mediul (de transmitere a ideilor) care se confundă cu însuşi mesajul comunicării, scriitorul maghiar îşi leagă anticiparea de un aparat într-adevăr wellsean — un „vizor de spirit". „Se ştia încă pe vremea dumitale — spune fata care-l însoţeşte pe uimitul povestitor — că impresiile, gîndurile înmagazinate de creier nu sînt altceva decît imagini. Imagini fixate. De ce n-ar fi fost posibil ca imaginea transmisă cu ajutorul mecanismului intern al gîndirii şi memoriei să fie recepţionată, transformată, captată pe ecrane şi, în ultimă instanţă, chiar fotografiată." Aşadar, „romancierul" îşi va transpune direct opera într-un film fără intermediul nici unui studio cinematografic!

De aici şi pînă la plăsmuirea *Incarnatorului* nu este decît un singur pas (teoretic). Probabil că anticipatorul maghiar este unul dintre primii, dacă nu chiar primul[4], care a avut ideea „incarnatorului",

---

[4] Istoria science-fiction-ului mondial încă mai rămîne un continent explorat doar parţial. Priorităţile absolute ale diferitelor idei vehiculate sînt de aceea dificil de stabilit. În producţiile s.-f. actuale, incarnatorul se numeşte, cu o expresie mai generală, dar, de fapt, improprie: *transmiţător de materie*.

aparatul de proiecţie a materiei, graţie căruia ar fi posibil ca un om, prin descompunerea lui în energie şi prin ulterioara-i recompunere, să fie proiectat în cîteva minute la distanţe uriaşe. Spre deosebire de alţi autori care nu dau nici un temei de plauzibilitate plăsmuirilor tehnico-ştiinţifice sau care furnizează doar o explicaţie pur decorativă, Karinthy se aventurează aproape întotdeauna (chiar atunci cînd tonul dominant al povestirii este ironic ori satiric) să discute principiile ce stau la baza miracolelor prefigurate.

Un asemenea principiu, care lansează o serie de aplicaţii, precum o rachetă purtătoare o jerbă de sateliţi, este acela privitor la *natura materiei*. Vom insista asupra acestei probleme cu implicaţii atît în filozofie cît şi în fizică deoarece ne va dezvălui originalitatea gîndirii anticipative a lui Karinthy, în pofida unor erori şi confuzii.

Incontestabil, deşi avea, ca Descartes, un raţionalism bazat metodic pe îndoială, Karinthy era, din punct de vedere al obiectului cunoaşterii, un realist: „Cred în existenţa materiei din care sîntem făcuţi şi sînt convins că ăsta este singurul adevăr" (*Chipul eului*). Această materie se reducea însă, în concepţia lui, la forţă: „Nu forţa este proprietatea deosebită a materiei, ci materia este una din multiplele proprietăţi ale forţei" (*A patra stare de agregare*[5]). Desigur că foarte rari sînt autorii de science-fiction, în acelaşi timp oameni de ştiinţă, capabili să ofere date ştiinţifice nebanale şi certe, iar cei cu o coerentă viziune filozofică sînt şi mai puţini. Gernsback, Clark, Efremov, Asimov, Hoyle, Lem fac parte dintre aceste excepţii. Vom menţiona deci doar în treacăt unele erori din povestirea citată: „elec-

---

[5] În această povestire, Karinthy, în ciuda unor argumente falacioase, emite probabil printre cei dintîi ideea penetrabilităţii obiectelor materiale şi pe aceea a unei substanţe hiperdense (existente — o ştim doar azi — în „piticele albe").

tronul nu are corp, nu este un corpuscul", „am obținut o mie de grade sub zero". Asemenea inadvertențe pot fi astăzi depistate de orice licean. În schimb, teoria despre natura materiei este mai dificilă chiar pentru unii iluștri savanți, și merită să fie discutată. De pildă, însuși Norbert Wiener, creatorul ciberneticii, susținea cu vehemență că „informația este informație, nu materie și nici energie". Lăsînd de o parte tautologia fără nici o perspectivă din prima parte a propoziției sale, Wiener se lăsa amăgit de o improprietate terminologică: termenul său de „materie" semnifică, de fapt, „substanță". Făcînd această substituire, vom admite că informația nu se identifică nici cu substanța (masa), nici cu energia (cîmpul). Acest adevăr însă lasă deschisă problema, fizică și filozofică, a materiei. Unii gînditori marxiști, pornind de la ideea că tot ceea ce există în Univers trebuie să fie material, ajung la ipoteza că materia ni se prezintă sub trei aspecte: sub formă de substanță, de energie și de informație, această triadă coexistînd, firește într-un mod corespunzător, la toate nivelele evoluției[6].

Concepția lui Karinthy s-ar înrudi cu panpsihismul lui Leibniz, pentru care „esența materiei este forța, nu întinderea", dacă la scriitorul maghiar n-ar exista intuiția (produsă de cuceririle atomismului modern) că substanța și energia sînt două caracteristici ale materiei care se pot transforma una în alta. Acest monism nu este însă urmat cu consecvență. Astfel, în *Molecula vie* citim textual: „Legile vieții organice sînt fundamental deosebite de legile existenței anorganice — lumea s-a născut pe baza a două principii fundamentale: trebuie deci să renunțăm la comoda teorie a monismului". Semnalăm această eroare, dar e necesar să înțelegem

---

[6] Vezi A. Rogoz, în volumul colectiv „Filozofie modernă și contemporană", Ed. Academiei R.S.R., București, 1973, p. 142—145.

și cauzele care au provocat-o. Astăzi, cînd nu ne mai îndoim că viața s-a format din materia inertă, cînd am reușit să sintetizăm gene artificiale, știm și cîtă rezistență a întîmpinat ecloziunea geneticii. În „teoria" lui, Karinthy se recunoaște influențat de Bergson, care susținea că „legea specifică vieții nu poate fi dedusă din legile mecanicii", o idee justă, denaturată însă de iraționalismul și spiritualismul întregului sistem edificat de filozoful francez. Așa ne explicăm cum a putut Karinthy, deși se voia antimecanicist, să parvină la un soi de mecanicism de ștanțare: pentru el, ultimele elemente ale vieții sînt aidoma respectivelor făpturi macroscopice — „genele" lui sînt, de fapt, niște omuleți!

Tot la Bergson recurge Karinthy pentru a explica principiul „aparatului care vede în viitor". De data aceasta însă luciditatea anticipatorului are, probabil, asemenea îndoieli, încît, în cele din urmă, își abandonează eroul într-un ospiciu.

Efortul lui Karinthy de a-și fundamenta științific scrierile științifico-fantastice are pentru noi, în ciuda sau poate tocmai datorită erorilor lui, un suflu eroic. Însuși Wells, cu tot geniul său, trece adesea elegant peste dificultatea explicării plauzibile a principiilor. Unii dușmani ai anticipației sau unii care nu-i înțeleg esența trag din asemenea eșecuri (erorile lui Jules Verne au ajuns un cal de bătaie clasic) concluzia că scrupulul amănuntelor științifice este repudiabil, ducînd la tehnicism. Dar capodoperele „genului" ne dovedesc strălucit că rigoarea și coerența pot fi realizate fără să știrbească arta, ba, dimpotrivă, contribuind la potențarea ei.

Legenda despre omul cu o mie de fețe este desigur o capodoperă tocmai pentru că reprezintă o reușită pe toate planurile: literar, filozofic, psihologic și etic.

Tema povestirii — ar pretinde totuși unii — nu este nouă, fiind o reluare în spirit științific a fenomenului reîncarnării, acest arhetip pe care-l găsim

în toate mitologiile. S-ar mai putea susține că numai Schliemann avea privilegiul să creadă că *Iliada* lui Homer îl va conduce la descoperirea Troii, dar restul lumii trebuia să se îndoiască atîta timp cît legendara cetate nu fusese dezgropată. Oricum, această obiecție ar fi valabilă — dacă este — doar în arheologie, nu și în literatură, unde tocmai poziția autorului determină statutul operei. Deosebirea dintre miraculos, straniu, fantastic și science-fiction constă mai puțin — așa cum afirmă Tzvetan Todorov — în felul în care personajul și cititorul recepteazā evenimentele relatate, cît în modalitatea autorului de a-și exprima viziunea. Atingem aici unele dificile probleme de teorie literară, dar fundamentale și — credem noi — nu insolubile. În esență, fantasticul nu este un efect *psihologic* rezultat din dubiul ce planează în conștiința lectorului dacă o anumită acțiune este stranie (adică aparent supranaturală, dar primind în final o explicație rațională) sau miraculoasă (adică terminînd prin acceptarea supranaturalului, care pentru narator este socotit natural). A reduce fantasticul la psihologia destinatarului înseamnă a-l transforma într-un simplu joc literar. În realitate, fantasticul are un temei mai profund, fiind de natură *gnoseologică,* iar depeizarea pe care o pricinuiește este desigur un fenomen incontestabil, dar nu reprezintă decît un corolar. În accepția noastră actuală, unele fenomene persistă să genereze un cîmp fantastic în ciuda faptului că știm cu mult mai mult decît cei din generațiile trecute: problemele legate de moarte, de infinit, de labirinturile gîndirii continuă să întreacă puterea noastră de rezolvare. Nu decorul științific este de aceea principalul element care ne ajută să discernem caracterul unei scrieri. În *Solaris* totul are o rigoare desăvîrșită, dar tulburătoare este concluzia că între două lumi cosmice înzestrate cu „rațiune“ poate să nu existe o punte spre o adevărată înțelegere. Deși în ultimul aliniat al romanului se

ivește un licăr de speranță, care conferă brusc întregii aventuri un patetic sens uman și rațional.

Revenind la nuvela lui Karinthy, observăm că „reîncarnarea", care pentru cei vechi constituia un concept supranatural, în lumina geneticii actuale devine o idee firește încă temerară, dar nu lipsită de unele posibilități de realizare, lucru pe care Wells l-a intuit încă din 1897 în *Povestea răposatului domn Elvesham.* Cu o jumătate de secol mai tîrziu, cînd s-a demonstrat natura biochimică a eredității, cînd memoria unei specii (de Planaria) a fost injectată alteia, „praful trandafiriu" pe care îl invocă Wells pentru a explica „transplantarea" personalității unui om într-altul se dovedește a fi mai puțin nebulos. Karinthy însă nu va merge pe calea biochimică[7] și nici pe aceea dezvoltată în *Molecula vie* (unde, după cum am văzut, a ajuns la un impas). Titus Telma, eroul nuvelei, reușește să se întrupeze mereu în alte ființe datorită echivalenței dintre substanță și spirit (energie+informație) despre care am scris mai sus.

Interesant este faptul că, de data aceasta, Karinthy nu insistă asupra principiului propriu-zis. El pomenește doar de „teoria conservării spiritului"[8], ceea ce ar putea fi socotit un argument panpsihist, dar, în lumina științei actuale, dominată de principii ale conservării, motivația dobîndește o anumită plauzibilitate. În schimb, și acest lucru este remarcabil, Karinthy, lăsîndu-și eroul să descrie modul în care și-a înfăptuit descoperirea, îl face să ia ca

---

[7] Karinthy nu era totuși străin de unele noțiuni de genetică. Nu știm dacă auzise de Th. H. Morgan, dar despre legile lui Mendel avea desigur cunoștință, după cum o atestă un pasaj din *Solduri de Crăciun pentru uzul utopiștilor:* imagina reducerea dimensiunilor corpului uman, pornind de la ideea că, grație mendelisticii, „s-a ajuns ca prin dirijarea genelor din celulele embrionare să creștem plante și animale la dimensiunile dorite".

[8] O idee pe care de asemenea o găsim la Leibniz („principiul persistenței forței").

model însăşi evoluţia cuceririlor ştiinţifice. Cu acest prilej, întîlnim aceste afirmaţii care-l inserează pe autorul maghiar printre urmaşii majori ai lui Jules Verne: „Tot ce *e posibil există de fapt* în natură... Tot ceea ce produce natura aici, pe Pămînt, îşi găseşte mijloacele aici, pe Pămînt, şi nu poate exista stavilă care să-l împiedice pe om să le găsească, să realizeze conştient şi voluntar, cu ajutorul lor, tot ceea ce face natura".

Optimismul lui Karinthy nu este aici doar unul de suprafaţă. Telma are încredere în ştiinţă, deşi îşi dă seama că „forţa" pe care a izbutit s-o stăpînească îl poate face „la fel de bine răufăcătorul, ucigaşul omenirii, ca şi mîntuitorul, binefăcătorul ei". Ţelul lui Telma este nobil şi clar: „Consider că viaţa e frumoasă, domnule preşedinte, iar moartea urîtă. Asta e tot... Doresc deci viaţa şi fericirea omenirii şi nu vreau să văd moarte, distrugere şi regres... Iată, asta e etica mea! Războiul nu trebuie să existe, pentru că e inutil".

Titus Telma este totuşi o figură tragică, dar tragismul său este mai subtil şi mai puţin pesimist decît al *Omului invizibil* zugrăvit de Wells. Descoperirea lui Telma, nefiind transmisibilă, se va dovedi prematură pentru omenire, iar pentru el însuşi — nocivă, silindu-l să-şi piardă propria personalitate.

Toate aceste idei îşi află în povestire o admirabilă expresie artistică, diversele episoade au un dramatism crescător, mesajul umanist se întrupează în situaţii perfect motivate psihologic, iar finalul plin de poezie este culminaţia celorlalte imagini fulgurante ce constelează firmamentul acestei capodopere.

Volumul de povestiri ştiinţifico-fantastice semnate de Karinthy Frigyes nu numai că ne întregeşte profilul acestui proeminent scriitor maghiar, ci ne şi oferă o operă esenţială rămasă de la un clasic al anticipaţiei mondiale.

CUPRINS

Lector: NATALIA PETRUȚ
Tehnoredactor: GABRIELA ILIOPOLOS

Bun de tipar: 13. XI. 1975. Apărut: 1975. Comanda nr.: 953. Tiraj: 15 000 broșate. Coli de tipar: 12,25.

Tiparul executat sub comanda nr. 332, la Întreprinderea poligrafică „Crișana", Oradea, str. Moscovei nr. 5.

Republica Socialistă România

Fantastic Club

Lei 5,25

ÎN ACEEAŞI COLECŢIE
au apărut:

Constantin Cubleşan:
IARBA CERULUI
(Premiul Uniunii Scriitorilor, 1974)

Rodica Ojog-Braşoveanu:
MINERVA SE DEZLANŢUIE

Adrian Rogoz:
PREŢUL SECANT AL GENUNII

Vladimir Colin:
DINŢII LUI CRONOS

* * *
OAMENI ŞI STELE

Radu Theodoru:
ŢARA FĂGĂDUINŢEI

Georgina Viorica Rogoz:
ANOTIMPUL SIRENELOR